

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KIBRIS MESELESİNİN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ
İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan
Hilal ERDOĞAN

İSTANBUL, 2015

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KIBRIS MESELESİNİN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ
İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Hilal ERDOĞAN

Öğrenci No:
120771025

Danışman
Prof. Dr. Şenol DURGUN

İSTANBUL, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ **Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri** ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 01/04/2015

Hilal ERDOĞAN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

07.05.2015

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 120771025 numaralı **Hilal ERDOĞAN**'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21.04.2015 tarih ve 2015/16 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof.Dr. ŞENOL DURGUN
(Gazi Üniversitesi)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. VOLKAN ÖNGEL
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç.Dr. İLYAS SÖZEN
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Hilal ERDOĞAN
Danışmanı : Prof. Dr. Şenol DURGUN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Kıbrıs, Kıbrıs Meselesi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Barış Harekatı, Avrupa Birliği, Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Kuzey Kıbrıs Türk Kesimi, Annan Planı.

ÖZ

KIBRIS MESELESİNİN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Kıbrıs, Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan üçgeninde birçok siyasi, ekonomik, iç ve dış politika stratejileri içeren ve bununla birlikte birçok problemleri de barındıran bir bölgedir. Kıbrıs kuzeyde Türkler, güneyde ise Rumların bulunduğu iki uluslu bir yapıya sahiptir. Bu iki ulusun kendi aralarındaki çözümsüzlükler/ sorunlar uyrukları olduğu Türkiye ve Yunanistan'ın da karşılıklı olarak sorunların çıkışı ve çözümü konusunda karşı karşıya getirmektedir. Son elli yıl içerisinde Kıbrıs Adasında gelişen bir dizi olaylar döngüsü, özellikle Rum tarafına ideolojik amaçları, Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hak iddaları, Enosis- Megali İdea düşünceleri, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'taki vatandaşlarını uluslararası arenada tanınmasını sağlamaya dönük çalışması ve Türk varlığının kabul edilmesi yönünde siyasi hareketler, bununla birlikte bölgenin jeostratejik ve jeopolitik önemi, Türkiye ve Yunanistan arasında günümüzde de güncelliğini koruyan bir mesele haline gelmiştir. Sorunların bütünleşmeci temelinde veya bütünleşmeye/birleşmeye yönelik Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği bir dizi anlaşmalar, planlar (Kurucu Anlaşmalar, Fikirler Dizisi, Annan Planı, vs.) uygulanılmaya çalışılmış, lakin tarafların bölgedeki çıkarlarından,

stratejilerinden vazgeçmemesi sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Aynı zamanda Kıbrıs Adasındaki sorunlar dinamikliğini korurken 1998 yılında Kıbrıs Rum Kesiminin Avrupa Birliği ile Müzakerelere başlaması ve 2004 yılında da Avrupa Birliği'ne tam üye olması sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu karmaşıklık, Türkiye'nin AB ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmış, Avrupa Birliği devletler hukuku açısından mümkün olmadığı halde Kıbrıs'ı temsilen Kıbrıs'taki Rum Yönetimi'ne vermiş olduğu üyelik statüsü, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yönelik politikalarının ve Kıbrıs ile ilgili stratejilerinin de değişmesine neden olmuştur.

Name and Surname : Hilal ERDOĞAN
Supervisor : Prof. Şenol DURGUN
Kind and Date : Master, 2015
Major : International Relations
Key Words : Cyprus, Cyprus Problem, Turkish Republic of Northern Cyprus, Cyprus Peace Operation, European Union, Turkey –European Union Relations, Greek Populated Southern Part of Cyprus, Turkish Populated Northern Part of Cyprus, Annan Plan

ABSTRACT

IMPACTS OF CYPRUS PROBLEM ON TURKEY – EUROPEAN UNION RELATIONS

Cyprus is a region, which contains plenty of political, economic, domestic and foreign policies and shelters many other problems along with them, within triangle of European Union, Greece and Turkey. It has a two nationals structure with the Turkish in the north and Greek in the south. The deadlock/problems between these two nations put also Greece against Turkey or vice versa in regard to the reasons and solutions of the problems. A cycle of serial events, which had been developed in Cyprus island during the last fifty years, particularly the ideological objectives of Greece party in island, the claims of Greek over Cyprus, Enosis – Megali Idea opinions, the works, performed by Turkey for recognition of Turkish citizens' rights in international arena and political movements in the direction of acceptance of Turkish existence in the island, along with geopolitical and geostrategic importance of region have become a problem, which has always protected its popularity, between Turkey and Greece. A serial of plans (Founder Covenants, Amman Plan, A Serial of Ideas etc) have been tried to be applied in the direction of uniting the two nations by European Union and United Nations, but all have been failed since the parties haven't made any sacrifices from their benefits and

strategies. The starting of discussions of Greek Populated Part of Cyprus with European Union in 1998 and their becoming a full member in 2004 while the problems have been still preserving their dynamism have made this matter more complicated. This complication has started a new period between Turkey – European relations. The membership status, granted to Greece Administration in the island despite of the fact that it is not possible from the angle of European Union Law of Nations, has caused a change in strategies of Turkey related to Cyprus and policies in regard to European Union.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KIBRIS

1.1. Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi.....	5
1.1.1. Kıbrıs'ın Tarihi	7
1.1.1.2. Osmanlı Dönemi (1571- 1878).....	7
1.1.1.3. İngiliz Dönemi (1878-1960).....	8
1.1.2. Megali İdea ve Enosis.....	10
1.1.3. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı İlhak Arayışları	12
1.1.4. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs.....	15
1.1.5. Londra ve Zürih Antlaşmaları.....	16
1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti (16 Ağustos 1960- Aralık 1963).....	17
1.2.1. Garanti ve İttifak Antlaşmaları	19
1.2.2. Gayri Meşru Rum Yönetimi Dönemi (1963-1974)	21
1.3.1. Barış Harekatı'nın Sebepleri	26
1.3.2. Barış Harekatı (20 Temmuz 1974- 14 Ağustos 1974).....	30
1.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı (15 Kasım 1983)	32
1.5 Birleşmiş Milletler Müzakereleri (1983-2004)	33

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1. Avrupa Birliğinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci	36
2.2. Türkiye'nin Avrupa Enerji Topluluğu Üyeliğinin Tarihsel Süreci	43
2.2.1 Türkiye'nin Avrupa Enerji Topluluğu'na İlk Başvurusu.....	43
2.2.2. Türkiye'nin AET'ye Başvuru Sebepleri	45
2.3. Türkiye'nin AET İle İlişkilerinin Hukuksal Boyutu: Ankara Antlaşması	47
2.3.1. Ankara Antlaşması'nın Türkiye'yi Tam Üyeliğe Hazırlayan Aşamaları	50
2.3.1.1. Hazırlık Dönemi	50
2.3.1.2 Geçiş Dönemi.....	51
2.3.1.3. Son Dönem.....	52
2.3.2 Ankara Antlaşması'nın Sağladığı Kurumsal Yapı ve Ortaklık Konseyi	52
2.3.3 Katma Protokol.....	53
2.3.4. Türkiye- Avrupa Enerji Topluluğu İlişkileri (1980-1987)	54
2.3.5. Yunanistan'ın AET'ye Tam Üye Olmasının Türkiye'ye Tesirleri	56
2.3.6. Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu (14 Nisan 1987).....	57
2.3.7. Gümrük Birliği	60
2.3.8. Lüksemburg Zirvesi	64
2.4. Türkiye'nin Adaylığa Kabulü.....	67
2.4.1. Helsinki Kararları (10-11 Aralık 1999)	67
2.4.2. Katılım Ortaklığı Belgesi.....	69
2.4.3. Ulusal Program.....	71
2.5. Günümüze Doğru Yaşanan Gelişmeler	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KIBRIS MESELESİ'NİN TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ'NE
ETKİLERİ

3.1 Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci ve Genişlemenin Araçları	75
3.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Müracatı	79
3.2.1. GKRY'nin Üyelik Başvurusu Nedenleri ve Başvurunun Hukuksal Boyutu.....	79
3.2.2. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası.....	84
3.2.3. Türkiye Açısından GKRY 'nin Avrupa Birliği Üyeliği	88
3.2.4. Yunanistan Dış Politikasında Türkiye, AB ve GKRY.....	89
3.3. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinde Kıbrıs Meselesi.....	92
3.4. Annan Planı	96
3.4.1. Annan Planı'nın Hazırlık Süreci	96
3.4.2. Referandum'a Sunulan 5. Annan Planı'nın Önemli Noktaları.....	99
3.4.3 Annan Planı'nın Kıbrıs Türk Halkı Açısından Sakıncaları	102
3.5. Kıbrıs Meselesi'nin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yaşanan Son Gelişmeler	105
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	135

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Enerji Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKEL	: Anorthotikon Komma Ergazomenu Lau (Çalışan Halkın İlerici Partisi)
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AST	:Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATP	: Avrupa Tek Pazarı
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DYP	: Doğru Yol Partisi
EFTA	: European Free Trade Area (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)

EOKA	: Kıbrıslı Rum Milli Mücadele Örgütü
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Kurumu
GATT	: Gümrükler ve Ticaret Genel Antlaşması
GB	: Gümrük Birliği
GK	: Güvenlik Konseyi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: International Money Fone (Uluslararası Para Fonu)
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
KATAK	: Kıbrıs Türktür Partisi.
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KRY	: Kıbrıs Rum Yönetimi
MEBA	: Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: North Atlantic Tready Organization (Kuzey Atlantik Paktı)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü.)
OHAL	: Olağanüstü Hal Bölgesi

PKK	: Partia Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PASOK	: Panhelenik Sosyalist Hareket Partisi
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
RP	: Refah Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAIEX	: Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TMT	: Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UP	: Ulusal Program
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
Bkz.	: Bakınız
Vb.	: Ve Benzeri
Yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Kıbrıs Meselesine ilişkin sorunlar veya uyuşmazlıklar, Türkiye ve Yunanistan hatta Avrupa Birliği içindeki konsensüslerin/ ilişkilerin daimi bir dostluk, istikrar ve işbirliği temelinde gelişmesine engel teşkil eden konuların başında gelmektedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunsal konuların karşılıklı ilişkileri olarak hukuki, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel vs. içinde barındıran bir konu niteliği taşımaktadır. Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerine başlama sürecinden günümüze kadarki süreçte, Kıbrıs ile alakalı sorunların, uyuşmazlıkların Türkiye için bir engel olarak ortaya çıkmış ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, dolaylıda olsa bu konu çerçevesinde, politikalar inşa edilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Kıbrıs sorununun da taraf olan devletler veya kurumlar, sorunun mevcut yapısal niteliklerinin gereği olarak, dış politikalarını etkilemiş, çözüm için Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler müdahil taraf olmuşlardır.

Kıbrıs meselesinin kökenlerine tarihsel bir bakış açısıyla baktığımızda, Kıbrıs adası M.Ö. sırasıyla; Hititler, Mısırlılar, Finikeliler, Asurlular, Pers İmparatorluğu, Büyük İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu ve Bizans İmparatorluğu hakimiyetinde, M.S. ise sırasıyla; İslam Devleti, Venedikliler, Osmanlı Devleti ve İngilizler tarafından muhafaza edilmiştir. Özellikle, İngilizler döneminde, bölgede Rumlaştırma politikalarının uygulandığı, İngilizlerin bölgedeki idari yapıyı devretmesiyle, gerçekleşen çatışmalar sonucu, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, lakin çatışmalar Rumların Türklere karşı uyguladığı baskı ve şiddet eğilimleriyle, Türkiye'nin bölgeye müdahalesine sebep olmuş ve günümüzdeki sınırlar şekillenerek iki uluslu yapı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi uluslararası düzeyde ilişkilerin gerginleşmesine sebep olmuş ve kuzeyde Türkler güneyde Rumlar siyasi yapılarını (devletsel yapıları) meydana getirmiştir. Uluslararası konjonktürde devletlerin (GKRY, KKTC) tanınması, özellikle KKTC'nin devletlerce tanınması sorunu üzerine ve sınır çatışmalarıyla ilgili mevcut soruna BM, daha sonraları ise AB bir dizi çözümler

aramışlardır. Annan Planları ve bazı antlaşmalar bu çözüm teşebbüslerinin örneklerini oluşturmaktadır.

Türk dış politikası, 1950 ve sonrası dönemlerde, birçok iktidarın, hükümetin, siyasi partilerin vs. değişimiyle bir takım farklılıklar olsa da, temelde AB üye devletleri içerisinde yer almaktı. Son elli yıl boyunca bu temel dış politika zaman zaman durgunluk yaşasa da, dinamikliğini koruyan bir etmendi. Türkiye, AB'ye üyelik sürecinde önünde temel ve önem arz eden sorun; Kıbrıs Meselesidir. Türkiye, Kıbrıs meselesinde bazı dönemler denge politikası güderken, bazı dönemlerde ise müdahil olarak sorun çözücü politikalar geliştirme içerisinde olmuştur. Türkiye'nin AB ile ilişkileri ve üyelik sürecinin ortak noktası, Türkiye'nin AB üyelik sürecini etkileyen, Kıbrıs sorunudur.

Bu çalışmada, AB'nin kuruluşu ve kurumsal yapısının temel argümanlarının neler olduğu, Kıbrıs'ın tarihsel süreç içerisinde sosyal, siyasi, coğrafi, kültürel vs. alanlarda gerçekleşen olay döngülerine taraf olan devletlere (Türkiye-Yunanistan) etkilerinin ne olduğu, Türkiye'nin üyelik sürecinde, Kıbrıs faktörünün Türkiye'ye etkilerinin boyutları, Türkiye'nin AB tam üyelik süreçlerinin dönemleri, Kıbrıs sorununun temelinde yer alan siyasi ve jeopolitik etmenlerin neler olduğu, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerindeki 'hukuksal' boyutlar ve GKRY'nin AB üyeliği öncesi ve sonrası Kıbrıs sorununun çözümü adına uygulanılmaya çalışılan planların, anlaşmaların prensiplerinin neler olduğu konuları incelenmiştir. Bununla birlikte, Kıbrıs sorununun, Türkiye-AB ilişkilerine yansımaları/etkileri bağlamında, yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Kıbrıs meselesinin Türkiye-AB ilişkilerine etkileri üzerine yapılan bu araştırmadaki amaç; Kıbrıs Sorununun tarihsel süreç içerisinde yer alan etmenlerini, Kıbrıs sorununun Türkiye-Yunanistan ilişkilerine etkilerini, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki stratejilerini ve dış politikalarını, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde,

Kıbrıs unsurunun yarattığı etkiler, Kıbrıs sorununun AB-Türkiye ilişkilerine yansımalarının analizini ve izdüşümlerini ortaya çıkarmak, konunun güncelliğinin korunmasına veya konu üzerine birçok akademik çalışma yapılmasına rağmen, farklı bir bakış açısıyla, Kıbrıs meselesinin Türkiye-AB ilişkilerine etkileri hakkında ulusal ve uluslararası kamuoyunda ilgiyi artırmayı sağlamaktır.

Bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 29 Mayıs Üniversitesi İslami Araştırmalar Kütüphanesi (İSAM), İstanbul Ticaret Üniversitesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi kaynakları kullanılmış ve Kıbrıs meselesinin Türkiye- AB ilişkilerine etkileri hakkında raporlar, tezler, makaleler, dergiler, kurumsal internet araştırmaları, Stratejik Araştırma Merkezlerinin verileri, internet ortamındaki gazete ve haber küpürleri yazılarından faydalanılmıştır.

Kıbrıs Meselesinin Türkiye-AB ilişkilerine etkileri hakkında, Türk ve yabancı araştırmacıların konu üzerinde araştırmalarda bulunan akademisyenlerin/yazarların incelemeleri referans alınmıştır. Tez çalışmasının temelinde, tarihsel bir perspektif oluşturularak, bu tarihsel perspektif dahilinde; tarihsel, beşeri, coğrafi, jeostratejik karşılaştırmalı görüş, tez ve antitez metodları kullanılarak etüt edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda dünya konjonktürü ve uluslararası mevcut sistem ön planda tutularak, Kıbrıs meselesinin toplumsal, siyasi, coğrafi, idari, sosyo-kültürel, askeri vs. alanları ile Türkiye- Yunanistan ve AB'nin Kıbrıs meselesindeki iç ve dış dinamiklerinin tarihsel ve güncel süreçleri değerlendirilerek içerik ve metinsel inceleme metodları kullanılmıştır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Kıbrıs'ın tarihsel süreç içerisinde siyasi, idari, toplumsal gelişmeleri, Kıbrıs'ın coğrafi, jeostratejik ve jeopolitik konumları, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş öncesi ve sonrası gelişen olaylar, Türkiye'nin Kıbrıs üzerine gerçekleştirmiş olduğu Barış Harekatı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kuruluşu, ardından gelişen BM Müzakereleri incelenmiş ve açıklanmaya

alışılmıştır. İçerik olarak genel ereve; Kıbrıs'ın coğrafi ve stratejik nemi, Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti ncesi ve sonrası tarihi, İngiliz dönemi sonrası bölgedeki çatışmalar ve bir dizi antlaşmalar, Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşu ve yıkılışı, Kıbrıs Barış Harekatının sebep ve sonuçları bağlamında KKTC'nin kuruluşu ve Kıbrıs'ın Rum-Türk kesimi olarak ikiye ayrılması, sınır çatışmaları sonucu BM'nin çözüm arayışları incelenmiştir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde; Avrupa Birliğinin tarihsel kuruluş süreçleri, Türkiye'nin AET'ye üyelik başvurusu sonucu gelişen hukuksal boyutlar, Türkiye'nin AB'ye üye adaylığının kabulü ve adaylığın kurumsal ve hukuksal kararları/ belgeleri, programları ele alınmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin AB üyeliğinin tarihsel evreleri, Türkiye'nin AET'ye başvurusunun nedenleri ve sonuçları, Türkiye'nin AB tam üyeliği bağlamında hukuksal boyut olarak; Ankara Antlaşmasının getirdiği yaptırımlar, üyelik için hazırlık ve kurumsal süreçler, Türkiye'nin AET ile ilişkileri bağlamında, Gümrük Birliği, Lüksemburg ve Helsinki Zirvelerinin yanı sıra, Türkiye'nin adaylığının kabulü sonrası gelişmelerde incelenmiştir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise; Kıbrıs meselesinin Türkiye-AB ilişkilerine etkileri bağlamında, AB'nin genişleme süreçleri ve genişlemenin temel ve mevcut araçları, GKRY'nin AB'ye üyelik başvurusu nedenleri ve hukuksal boyutları, AB'nin Kıbrıs üzerindeki politikaları ve izlediği stratejiler, Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki dış politikaları, Türkiye'nin GKRY'nin AB'ye tam üyeliği sonrası tepkileri, Türkiye'nin AB üyeliği süreci içerisinde, Kıbrıs meselesinin etkileri, Birleşik Kıbrıs kurma ideali çerçevesinde ve çatışmaların sonlandırılması bağlamında, Annan Planı'nın hazırlık, gelişme ve sonuç süreçleri, Annan Planı'nın özellikleri ve kriterleri, Türkiye'nin Annan Planı'na yaklaşımı ve Türkiye- AB ilişkileri açısından Kıbrıs meselesinde yaşanan son gelişmeler karşılaştırmalı bir açıdan ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KIBRIS

1.1. Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi

Kıbrıs adası coğrafi bakımdan Anadolu'ya ait bir parçadır. Akdeniz'in Sicilya ve Sardunyadan sonra en büyük üçüncü adası olma özelliğine sahiptir. Kuzeyinde Türkiye, doğusunda Suriye, güneyinde Mısır, batısında Yunanistan bulunmaktadır.¹ 34.33-35.42 enlem, 32.17-35.42 boylamları arasında yer alan Kıbrıs'ın yüzölçümü ise 9.251 kilometrekare'dir.² Anadolu'ya olan mesafesi 70 km'dir. Kıbrıs eski ve köklü bir tarihi maziye sahiptir. Ancak bu adanın önemi kapladığı alandan değil bulunduğu coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır.³

Kıbrıs'ın jeostratejik konumu tarih boyunca Avrupa, Afrika ve Asya'nın kesişme noktasında bulunuyor olması bu coğrafyada önemli roller üstlenmesine sebep olmuştur. Ticaret yollarının üzerinde bulunduğundan pek çok ülkenin sahip olmak istediği bir ada olmuştur. Öyle ki, tarihte bir çok devlet bu bölgede hakimiyet kurmuşlardır. Milattan önce; Hititler, Akalar, Dorlar, Mısırlar, Finikeliler, Asurlular, Persler, Milattan sonra; Araplar, Romalılar, Lüzinyalılar, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizlerin etkisi altında kalmıştır.⁴

Kıbrıs'ın jeostratejik önemi şu maddelerle açıklanabilir ;

- Devlet politikalarını yönlendiren teori olan hakimiyet teorisine göre; Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'yu kontrol etmekle beraber Ortadoğu petrolünün deniz ulaşım yollarına sahiptir.
- Süveyş Kanalı'ndan başlayarak, Ortadoğu ve Anadolu'ya kadar Afrika eksenini

¹ Halil İnalçık, "A Note The Population of Cyprus", Journal For Cypriot Studies 3 (1) 1997. Sf. 3

² The Oxford Dictionary of BYZANTIUM, Vol: 1, New York 1991. Sf. 567

³ Süleyman Koç, Düünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2005, sf. 19

⁴ Nuri Çevikel, Kıbrıs: Akdeniz' de Bir Osmanlı Adası (1570-1878), 47 Numara Yayın, İstanbul Eylül 2006, sf. 18-19

kontrol edebilir.

- Hava hakimiyeti teorisine göre; Hava yollarının istikametini belirleyebilecek konumdadır.

- Adaya sahip olan devlet, Ortadoğu'da da itibar sahibi olur.

- Kıbrıs, Ortadoğu da çıkabilecek bir savaşta depo olarak kullanılabilecek özelliklere sahiptir.

- Hint Pasifik Okyanusuna uzanan deniz yollarını, Süveyş Kanalından idare edebilecek noktadadır.⁵

Jeopolitisi sebebiyle, Anadolu da Hititler, Güneyde Mısırlılar Kıbrıs için mücadele vermişlerdir. M.Ö. 15. yy. da Hitit egemenliğinde bulunan ada, M.Ö. 1450 yılı ile M.Ö. 450 yılları ara Mısırlılar hüküm sürmüştür. Milattan önce Yunanlılar, 1300-1200 yıllarında Adaya girmişlerdir. M.Ö 8. yüzyıl da Finikelilerin etkisi altında kalan adada 150 yıl da Asurlular hüküm sürmüştür. Sonrasında Mısırlılar ve İranlılar 300 yıl hakim olmuş, Büyük İskender'in Adayı fethetmesiyle Mısırlılar tekrar adaya yerleşmiş ancak bu durum kısa sürmüştür. Büyük Roma İmparatorluğunun hakimiyetine geçen Kıbrıs, M.Ö. 58'de Roma'nın ikiye bölünmesinin bir sonucu olarak Bizans İmparatorluğunda kalmıştır. 638 yılında İslam komutanı Ebubekir'in Kıbrıs'a çıkarma yapmasıyla Adanın bazı bölgeleri, daha sonra Halife Osman ile bütün Ada İslam egemenliğine geçmiştir. 650 yılında halifenin Şam valisi olan Muaviye, sefer kararı alır ve ada da islam hakimiyeti tamamen sağlanır. Bu sefer; Müslümanların deniz hakimiyetinin başlangıç tarihidir. Üretim ve ticaretin artış gösterdiği üç asırlık bir dönem yaşanır.⁶

Kıbrıs'ın, Bizans eline geçmesi 965 tarihinde gerçekleşir. Bizans İmparatorluğu Kıbrıs ile Doğu Akdeniz'deki konumunu güçlendirerek Suriye yolunu açar. Kıbrıs bu dönemde Müslüman-Türk hakimiyetinin egemen olduğu coğrafya da Bizans ve Latin yardımlarının Harçlılara ulaştırılması adına bir üs vazifesi görür. Bizans'ın Ada'ya bağladığı yüksek vergiler halkı isyan ettirmiş ve bunun sonucu olarak da İsak Komeno

⁵ İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Avrupa Birliği Kısacında Kıbrıs Meselesi, Ahsen Yayıncılık, Ankara 2001, sf. 9

adındaki bir Bizanslının başkaldırısıyla 1160 yılında, tarihteki ilk bağımsız Kıbrıs Devleti kurulmuştur. 3. Haçlı seferine denk gelen bu tarihlerde Anadolu, Selçuklu Türkler tarafından idare edilmekteydi. Selçuklu sultanları ülke istikrarının yanında birde Anadolu'nun Güney-Kuzey, Doğu-Batı hattında bulunan iki önemli ticaret yolunun kontrolünü almaya çalışıyorlardı.⁷ Selçuklu Devletinin milletlerarası ticaretin gelişimi için yaptığı girişimlerden birisi Hristiyan tüccarlara verilen ahitnamelerdir. Bu durum Kıbrıslı tacirlerin sık sık Anadolu'ya gelerek ticaret yapmalarını ve Kıbrıs'ı bir ticaret yolu olarak kullanmalarını sağlamıştır.⁸ Daha sonra Richard adlı bir İngiliz'in adaya çıkartma yapmasıyla Lusignan hakimiyeti kurulmuş ve bu hakimiyet 1489 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihle beraber Ada artık Venediklilerin hakimiyetine geçmiştir.⁹

Kıbrıs halkı Venediklilerin hakimiyeti süresince idari, sosyal ve ekonomik problemlere maruz kalmıştır. Kıbrıs halkı Ortodoks idareden memnun kalmamışlardır. Halk bu süreçte, terör ve baskıya yoğun bir şekilde maruz kalmıştır. Kıbrıs'ın yerli halkı çözümü Osmanlı Devleti'ne elçiler gönderip durumu bildirerek yardım istemekte bulmuştur. Kıbrıs halkı, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs yönetimini eline geçirmesini talep etmiştir. Tüm bu yaşananlardan sonra, 1 Temmuz 1570 tarihinde Osmanlılar Limasol'a gelerek, 1 Ağustos 1571'de Kıbrıs'ı, Osmanlı topraklarına katmışlardır.¹⁰

1.1.1. Kıbrıs'ın Tarihi

1.1.1.2. Osmanlı Dönemi (1571- 1878)

Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya hüküm sürdüğü dönemde Kıbrıs'ı fethetmeleri Akdeniz de söz sahibi olmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Venediklilerin elinde bulunan Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethinin ardında sıralanan sebeplerden biri Kıbrıs'a gelen korsanların halka zulmetmesi sonucu, Rumların yardım talepleridir. Bir diğeri; bu korsanların Akdeniz'in güvenliği konusunda tehdit unsuru oluşturmalarıdır.

⁶ Sadi Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, Boyut Matbaası, Ankara Eylül 2002, sf. 22

⁷ Ali Satan, "Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi" Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, C. 3, S: 6, İstanbul 2004, sf. 55

⁸ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 22

⁹ Ahmet Şükrü Esmer, "Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın", Derviş Manizade, Atatürk ve Kıbrıs', Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, İstanbul 1975, sf. 76-77

¹⁰ Esmer, sf. 77

Osmanlı Devleti Venediklilerle yapılan görüşmelerden bir sonuç elde edemeyince Adaya sefer kararı almıştır.¹¹

Kıbrıs Adası, 1571 yılında Venediklilerden Osmanlı İmparatorluğu topraklarına geçmiştir. Bu tarihten itibaren Ada da Türklerin hakimiyeti başlamıştır.¹² Kıbrıs Türkleri'nin kökenleri de aslında bu tarihe dayanmaktadır. Kıbrıs fetih olunduktan sonra iskan politikası uygulanmış, Anadolu'dan göçler sağlanmış ve 20.000 asker Adada bırakılmıştır.¹³

Kıbrıs'ta Osmanlı İdari Sistemi aynen uygulanmıştır. Ortodoks halk bu idari yapının sağladığı özgürlük haklarından yararlanmışlardır. Ada halkına karşı adil davranılmış ve bu dönemde Rum halkının hakları korunmuştur. Rum halkı daha önceden yaşadığı olumsuzluklardan bu dönemde kurtulmuştur. Bölgeye göç eden Anadolu Türkleri ile beraber düşünüp, beraber yaşamışlardır. Ancak Osmanlı Yönetiminin zayıf düştüğü dönemde Avrupa da başlayan milliyetçilik akımlarıyla beraber Adada Yunan Ulusçuluğu baş göstermiş, Rum halkı kendi çıkarlarını ve geleceğini artık Osmanlı Devletiyle beraber görmez olmuştur. Osmanlı Devletinin kurduğu geleneksel yapı bozulmuştur. Kıbrıs'ın bir sorun haline gelmesi bu tarihsel aşamayla baş göstermiştir.¹⁴

1.1.1.3. İngiliz Dönemi (1878-1960)

Osmanlı Devleti'nin 1877 tarihinde Ruslarla başlayan savaşı aleyhine sonuçlanmıştır. Bu savaşın bir sonucu olarak 3 Mart 1878'de Ayestafanos Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlılar, Ruslara karşı güç durumda kalıp İngilizlerin desteğine ihtiyaç duymuşlardır. Bunun üzerine İngilizlerle Rus tehdidine karşı geçici süreli bir savunma antlaşması imzalanmıştır. 4 Haziran 1878'de imzalanan anlaşma ile 9000 altın karşılığında Kıbrıs İngilizlere kiralanmıştır. Osmanlı hükümdarlığının resmiyette

¹¹ İ. Bostan., Düünden Bugüne Kıbrıs Meselesi Ali Ahmetbeyoğlu, Erhan Afyoncu, Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergahı, Tarih ve Tabiat Vakfı ,İstanbul 2001, s.f. 11-12

¹² Michalis N. Michael, "An Orthodox Institution of Ottoman Political Authority: The Church of Cyprus", Michalis N. Michael, Matthias Kappler, Eftihios Gavriel, Near and Middle East Monographs: 4, Harrassowitz Verlag, Germany Wiesbaden 2009. Sf. 209.

¹³ Akif Erdoğan, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Galerî Kültür Yayınları, Lefkoşa, Mayıs 2008, sf. 15-16

sürdüğü ancak Kıbrıs'ın geçici olarak yönetiminin İngilizlere verildiği bu dönemden sonra Adanın geri alınması mümkün olmamıştır. Ayrıca 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşmasıyla¹⁵ Kıbrıs'ta hukuken İngiliz İdaresi kabul edilmiştir.¹⁶

Birinci Dünya Savaşının İttifak Devletleri safında yer alan Osmanlı Devletine karşı İngiltere, savaşın seyrini avantaj görerek Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiştir. İngiltere resmiyette Kıbrıs'a sahip olmuş bunu da Lozan Antlaşmasıyla kesinleştirmiştir. Artık Kıbrıs İngiltere'nin bir sömürgesi haline gelmiştir.¹⁷

Lozan Antlaşmasına göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmek isteyen Türkler iki yıl içinde Türk vatandaşlığına tabi olabilirler. Ada'nın Yunanistan'a verileceği endişesini taşıyan Türkler, İngiliz İdaresinden şikayetçi olmamalarına rağmen bu durumdan endişe duymuş, yapılan kamusal değişiklikler (Rum memurlarının artırılması, Türk memurlarının emekliye sevk edilmesi) ekonomik anlamda Türkleri sıkıntıya düşürmüştür. İngiltere'nin ilhakından sonra sekizbin civarında Türk, İngiliz vatandaşlığına geçmek istemediğinden Anadolu'ya göç etmiştir. Bu durum Kıbrıs Türk halkının azalmasına sebep olmuş ve Türk tarafının aleyhine olmuştur.¹⁸ İngilizler idari yapıda da bir takım değişikliklere gitmiştir. Yüksek Komiserlik Başkanlığında yönetilen meclis, 1925 yılında yerini valiliğe devretmiştir. 18 Üyeli Yasama Meclisi 24 üyeye yükseltilmiştir.¹⁹

İngiliz Hükümeti, bu antlaşma ile üstlendiği koruma yükümlülüğü konusuna, İngiliz yazarlar bile şüpheyle yaklaşmışlardır. Öyle ki; İngiliz Başbakanı Disraeli, Osmanlı Padişahının aldatıldığını söylemiştir..²⁰ Benjamin Disraelinden sonra yerine kurulan hükümetin başındaki Gladstone'un bu konuyla ilgili değerlendirmesi şu şekildedir: “1878 Kıbrıs Antlaşması ülkelerin tarihinde daha kötüsü görülmemiş,

¹⁴ Emre Kongar, 21. Yüzyılda Türkiye 2000' li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999, sf. 463-464

¹⁵ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 36-37

¹⁶ Sabahattin İsmail, Kıbrıs Sorununun Kökleri- İngiliz Yönetiminde Türk Rum İlişkileri ve İlk Türk Rum Kavgaları ,Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 4,Şubat 2000, sf. 216

¹⁷ Kongar, 21. Yüzyılda Türkiye, a.g.e sf. 463-464

¹⁸ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 34

¹⁹ Yıldız Çeliktaş, Türkiye Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs sorunu, <http://politikaakademisi.org/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/> (10.12.2014)

²⁰ Uslu, Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs, a.g.e. sf. 265

benzerine de nadir rastlanan bir ikiyüzlülük misalidir.”²¹

Kıbrıs’ın İngiltere’ye kiralaması, adadaki (Rum-Türk) toplumların ilişkilerini belirleyen bir dönüm noktasıdır. Çünkü Kıbrıs’ın İngiltere’ye ilhakı Rumların sürekli ‘enosis’ mücadelesine sahne olmuştur. Ada’yı ziyaret eden İngiliz yetkililerine sık sık bu taleplerde bulunmuşlardır. 1097’de Avam Kamarası üyesi olarak Ada’ya ziyarette bulunan Winston Churchill, Rumların enosis talepleri için şunları söylemiştir: “Yunan ırkından gelen Kıbrıs halkının Ada’nın anavatanlarıyla birleştirilmesini samimi bir ideal olarak görmesi çok doğaldır(...) İleri sürülen bu düşünceler, İngiliz hükümetinin saygı göstermeyeceği görüşler değildir.”²²

Akdeniz de söz sahibi artık İngiltere olmuş, Adayı askeri bir üs olarak kullanmıştır. Bununla beraber Ada’nın nüfusuyla ilgili politikalar yürütmüş farklı milletlerden insanları adaya göç etmeye zorlamış ve yerli halka bir çeşit asimilasyon uygulamıştır. Türk ve Rum halkların etkinliği minimize edilmeye çalışılmıştır. Sistematik bir biçimde nüfus yıllar içerisinde Osmanlı aleyhine biçimlendirilmiş, Türkler bu durum da ekonomik, askeri ve kültürel anlamda geride kalmıştır. Rum halkına ve Ortodoks kilisesine karşı İngiltere daha hoşgörülü bir tutum sergilemiştir.²³

1.1.2. Megali İdea ve Enosis

Megali İdea; Rumca, büyük ideal (ülkü) anlamına gelen Yunan yayılcılığı ideolojisi. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u Osmanlı topraklarına katmasıyla doğmuş bir fikirdir. Amaç; Bizans İmparatorluğuna ait olan toprakları Türklerden geri almak ve başkent İstanbul (Kostantinepolis) olmak üzere bu topraklara Helen İmparatorluğu kurmaktır.²⁴

Bu ideolojinin fikir babası Rigas Fereros adlı Yunan bir şairdir. Bu perspektif doğrultusunda Bükreş’te hazırlanmış olan harita, 1791-1796 yılları arasında Viyana’da

²¹ Osman Kılıçkiran., Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi ve Çözümü İle İlgili Kısa Bir Deneme, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1990. sf. 6

²² Somoncuoğlu, Kıbrıs’ta Sirtaki, a.g.e. sf. 34

²³ Erol Manisalı, Dünden Bugüne Kıbrıs, Gündoğan Yayınları, İstanbul Mayıs 2003, sf. 19

²⁴ Sadi Somoncuoğlu, Kıbrıs’ta Sirtaki, a.g.e. sf. 26

yayınlanmıştır. Fikrin yayılmasında başlıca unsur Rum Ortodoks kilisesi olmuş ve devam eden çalışmalar İstanbul'daki patrikhaneden yürütülmüştür.²⁵

Kilise amaçları doğrultusunda, Osmanlı İmparatorluğunun kendilerine sağladığı geniş imkanlardan yararlanmıştır. Padişahın 1754 yılında yayınladığı ferman bu hususta önem arz etmektedir. Bu ferman ile Başpiskoposun yetkileri genişletilmiş ve adanın ikinci politik kişisi olmuştur. Bu tarihle Başpiskopos'a 'Etnarh' yani 'Ulusun Lideri' denilmeye başlanmıştır.²⁶

Mora İsyanının 1821 yılında gerçekleşmesi ve bu durumun bir sonucu olarak Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması Yunanistan'a Megali İdea haritasındaki toprakların geri alınması fikrini perçinlemiş, Megali İdea etkinliklerine başlanmıştır. Bu ideal Girit, 12 Adalar, Rodos ve bazı Ege Adalarının zamanla ele geçirilmesi ve Asker çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Yunanistan ve kilise bu girişimlerinde Batılı devletlerden sürekli destek görmüştür.²⁷

Enosis kavramı ise, Megala İdeaya bağlı olarak Ada'nın Yunanistan ile birleşmesi anlamını taşımaktadır. Kelime anlamı olarak enosis ilhak demektir. Megali İdea haritasının 1791 tarihinde çizilmesiyle gündeme gelmiştir. Rum halkının Ada'nın Yunanistan'a bağlanması isteğiyle öne sürülmüştür. Bu bağlamda 1791 yılı, Kıbrıs meselesinin başlangıç yılıdır.²⁸

Orta Doğu uzmanı olan Prof. Clement H. Dodd'un enosis ve megali İdea hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:²⁹ “ Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ın Batı aleminin Doğu ile sınır teşkil ettiğini öne sürdükleri elen dünyasının bir parçası olduğu yolundaki megali idealarını, enosis yoluyla gerçekleştirmek istemişlerdir. Ancak aynı zamanda

²⁵ Sadi Somoncuoğlu, Sorularla Belgelerle Kıbrıs Çözümü mü Çözülme mi? , Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası, Zembil Yayın , Ankara 2003, sf. 33-36

²⁶ Çay, A., Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, sf. 45-61

²⁷ Uğur Uzer, Ahmet Cengiz, Kıbrıs Sorunu, Ankara Barosu Yayınları, (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara 2002. sf. 33-35

²⁸ Uslu, Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs, a.g.e. sf. 39-40

²⁹ H. Clement Dodd, Cyprus Issue A Current Perspective, Avcı, A. Güney, Kıbrıs Meselesi Güncel Bir Bakış, Turhan Kitapevi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar: 3, Ankara 1996. Sf. 26

Helen dünyasının, eski yunan geçmişiyle özdeşleşmesi sebebiyle, batının entellektüel ve kültürel çekirdeğini teşkil ettiğini ileri sürmüşlerdir. Türkler ise, Konstantinopolü alıp, Bizans İmparatorluğunu yıkarak, barbar doğunun ilk planda vücut bulduğu kişilik olarak görülmüştür. Bu yüzden, bugüne kadar Yunanlılar, Türkleri en büyük potansiyel düşman konumuna oturtmuşlardır. Ancak Türkler, bu konuda Yunanlılardan daha rahat bir tutum içindedirler. Çünkü, Birinci Dünya savaşı sonrasında, Kurtuluş Savaşı döneminde, Yunanlıları büyük bir yenilgiye uğratmışlardır. Her şeyden öte, Türkiye şuanda Yunanistandan daha kalabalık bir nüfusa ve daha büyük bir güce sahiptir.”

1.1.3. Yunanistan’ın Kıbrıs’ı İlhak Arayışları

Yunanistan’ın Osmanlı Devletinden bağımsızlığını ilan etmesi ulusçuluk bağlamında, Osmanlı Devleti için yeni bir süreci başlatmıştır. Birinci Dünya Savaşına kadar Balkan Devletleri, teker teker Osmanlı Devletinden bağımsızlıklarını almışlardır. Bu durum, Megali İdea ideolojisinin en aktif olduğu dönem olmuştur.³⁰

Yunanistan bağımsızlığını bir başarı olarak görmüş ve yayılmacı politikasının propagandasını yapmıştır. Bu konuda Kıbrıslı Rumları da örgütlemiştir. 18 Ekim 1910 yılında Yunan iktidarının başındaki isim Venizelos, megali idea ideolojisi için uygulamaya koyduğu programda; “Ege denizi Yunan Denizi olmasıyla iki kıtaya ve beş denize açılan Yunanistan hayali gerçekleşecek. Yunanistan’ın bir ayağı Avrupa’da, bir ayağı Asya’da olacak, Yunan hayali gerçekleşecek ve Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak.” demiştir. Ayrıca Venizelos, Helen İmparatorluğu hayalini şu sözlerle dile getirmiştir: “Gençliğimden beri Skiros Adasını (Ege Denizinin ortasında bulunan Ada’dır.) Helenizm’in coğrafi merkezi saymışımdır.”³¹

Yunanistan sürekli enosis doktrinini gündemde tutmuş, Kıbrıs’ın İngilizlerin eline geçişi ile enosis komiteleri oluşturmaya başlamıştır. .Bu komite faaliyetleri

³⁰ Ahmet C. Gazioğlu, İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın merkezi, İstanbul Nisan 1996, sf. 1-3

³¹ Gazioğlu, a.g.e. sf. 4

arasında Enosis Plebisitleri de vardır.³² 25 Mart 1921 tarihinde, 500 kilisede oylama için Rumlar toplanarak Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı günün 100. yıldönümünde Enosis Plebisitini gerçekleştirmişlerdir. Enosis plebisiti, 1921 yılında Rumların İngiliz Yönetimine sunulmuş ilk ilhak adımıdır. 10 yıl sonra Rum ayaklanması başlamıştır. Bu ilk fiili ayaklanma olarak tarihe geçmiştir. “Milli kurtuluşumuz Yunanistan ile birleşmektir.” diyerek halkı örgütleyen Papaz Nikodemos'un sebebiyet verdiği olaylarda 7 kişi ölmüş, 67 kişi yaralanmıştır. Bu durum karşısında sıkı güvenlik tedbirleri alan İngiliz Yönetimi, 400 kişiyi tutuklamış, basına sansür koymuş, siyasi etkinlikleri yasaklamıştır.³³

Rum liderliği ortamın uygun olduğunu düşünerek 1950 yılında bir plebisit daha oylamaya sunar. Ortaya çıkan sonuç %96 oyla 'Enosis'e Evet' olmuştur. Bu durum sağ ve sol kanat fark etmeksizin Rumların enosisi istediğinin kanıtı olmuştur. Makarios bu plebisitten sonra Başpiskopos seçilmiştir. 2. Plebisit'in sonuçları Yunanistan tarafından BM'ye sunulmuş ancak BM'nin ret etmesi üzerine Kıbrıs Rum kesimi, İngiliz yönetimine karşı 2. fiili ayaklanmayı gerçekleştirmiştir. Bu ayaklanmalar zaman içerisinde Türklere yönelen ve şiddetini artıran eylemlere dönüşmüştür.³⁴

Yunanlılar, bu yıllarda enosis güdümünde yayılmacı bir politikaya hız vermiştir.³⁵ Bulgaristandan Doğu Trakya'yı, İtalya dan oniki adaları, Arnavutluktan Kuzey Epiri topraklarına katmak istemiştir. Atlantik Beyannamesinin yayınlanmasından sonra Kıbrıs'ta siyasi faaliyetlere izin verilmiştir. Kıbrıs Rumları, Yunan yayılmacılığı politikası izlerken, Kıbrıs Türkleri de direnme gücünü örgütleyerek bulmuşlardır. Müşterek kurulan Türk-Rum Çiftçiler Birliği, enosis politikalarına alet edilince, Türkler

³² Zafer Çakmak, Kıbrıs'ta İsyân Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyânı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, sf. 21-23

³³ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 40

³⁴ Rıfat Önsoy, “Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi (1939 Sonrası)”, Kıbrıs'ın Dünyâ Bugünü Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve TC Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No:8, Ankara 1993, sf. 14-34

³⁵ Harry Anastasiou, The Broken Olive Branch- Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, vol: 1, Syracuse University Press, New York 2008. Sf. 82-83

durumu protesto etmiş bu durum birlikten ayrılmalara sebep olmuştur. Bu gelişmeler ile beraber Kıbrıs'ta Türk Çiftçiler Birliği kurulmuştur.³⁶

EOKA'nın enosis faaliyetleri 1949 yılında da Rum Ortodoks Kilisesinin yönetimine geçmiştir.³⁷ Kendilerini "İhtilal Konseyi" adlandırmasıyla enosis mensupları, silahlı mücadeleye karar kılmışlardır.

EOKA, Rumların Türklerle konuşmalarını, alış-verişini, mal ve toprak alım-satımını yasaklamıştır. Buna uymayanlar tehditler, yaralanmalar ve ölümlerle cezalandırılmıştır. Kıbrıslı Rumlar, Türklerle ilişkilerini durdurmuş, Türkler güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalarak otuzüç köyü boşaltmışlardır.³⁸

EOKA terör örgütüne karşı, Rauf Denktaş'ın önderliğinde 1957 yılında Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur. Bu örgüt saldırı amacıyla değil savunma amacıyla kurulmuş bir örgüttür. TMT'nin amaçları şunlardır: " Türklerle yapılacak saldırıları geri püskürtmek, Türk toplumunun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak, Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak, teröre karşı durmak, enosisi savunan AKEL'in Türk toplumu içinde ideolojik etkinlik oluşturmasını önlemek, Anavatan Türkiye ile sıcak ilişkilerin devamı için çalışmak ve Türk Halkının Anavatan bağlarını sürdürmek." ³⁹

Self-determination hakkına sahip çıkan Türkler, Rumların 'enosis' propagandasına karşı 'taksim' tezini dile getirmişlerdir.⁴⁰ Taksim tezi, Türk tarafı için o günün şartlarına bakıldığında doğru tezdur. Çünkü Türk halkının can ve mal varlığının korunması için tek yoldur. Ada da ayrı bir halk olduğunun bir ifadesiydi. Ancak,

³⁶ Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e., sf. 28

³⁷ Kaysar V. Mavratas, Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2000 sf. 30

³⁸ İsmail, Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri, a.g.e., sf. 30

³⁹ Ahmet C. Gazioğlu, Direniş örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum (1958-1960) Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı-4, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, Temmuz 2000, sf. 5-6

⁴⁰ Yiannis Papadakis, Ölü Bölgeden Yankılar- Kıbrıs'ın Bölünmüşlüğünü Aşmak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Şubat 2009. Sf. 146-148

Kıbrıslı Rumların arkasında Yunanistan'ın, Kıbrıslı Türklerin arkasında Türkiye'nin yer alması Türk-Yunan ilişkilerindeki gerilimi tırmandırıyordu.⁴¹

Yunan Hükümeti Dış İşleri Bakanı, Sofokles Veniselos, 1951 yılında ilk kez İngiliz Hükümetine resmi bir başvuruda bulunarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını talep etmiştir. İngiliz Hükümeti bu talebi kabul etmeyerek ada için özerklik teklifinde bulundu. Kıbrıs Rumları ve Yunanistan komiteleri, yapılan oturum ve anayasanın enosis'i engelleyeceğini düşündüklerinden bu talebi ret ettiler.⁴²

1.1.4. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs

İkinci Dünya Savaşı yeni siyasal sistemlerin oluşumunda ve uluslararası sistemin yapısında değişikliklere yol açmıştır. Bunlardan biri, sömürgelerin self-determinasyon hakkını savunarak bağımsızlıklarını istemeleridir. Self-determinasyon hakkı, Kıbrıs Sorununu gündeme taşıyan Türk-Yunan ilişkilerinin olumsuz bir seyir izlemesine neden olmuştur.⁴³

Yunanistan'ın sorunu Birleşmiş Milletlere, 16 Ağustos 1954 tarihinde taşınması ile Türkiye'de konuya resmi olarak dahil olmuştur. Kıbrıs ilk defa uluslararası bir sorun haline gelmiştir.⁴⁴

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, imparatorluklara zarar gelmemesi şartıyla halkların self-determinasyon taleplerini kabul ediyordu. Yunanistan, "self determinasyonun Birleşmiş Milletlerin gözetiminde, Kıbrıs'ta uygulanması." gerekçesiyle 4. Dönem Genel Kurul gündemi olarak, BM' ye sunmuştur.⁴⁵

⁴¹ Christopher Hitchens, *Hostage to History: Cyprus From the Ottoman to Kissinger*, Verso, London 1998, sf. 39-40

⁴² Ertuğrul Önalp, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*, Berikan Yayınevi, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 2010, sf. 90-91

⁴³ Nesrin Demir, *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:15, No:1, Elazığ 2005, sf. 350.

⁴⁴ Michael Stephen, 'How the International Community Made a Cyprus Settlement Impossible', *Perceptions*, Vol. VI, No: 1, March-May 2001, sf. 61

⁴⁵ Faruk Sönmezoglu, *Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 1991, sf. 42.

İngiltere de hükümetin değişmesi, dünyada meydana gelen olaylar, imparatorlukların topraklarını yerli halklara bırakması ile Kıbrıs konusu, olayların farklı bir boyuta taşınmasına sebep olmuştur. İngiltere menfaatini koruyacak çözümlerle Kıbrıs'ı, İngiliz Milletler Topluluğu içinde tutmak, adadaki etkisini ve askeri üstlerini muhafaza etmek amacıyla, 1947-1958 yılları arasında çeşitli formüller denemiştir. Winster Planı-1947, Jackson Planı-1948, 1. Mac Milan Planı-1955, Harding Planı-1955, Rad Cliffe Planı-1956, 2. Mac Milan Planı-1958, Spaak Planı-1958 bunlar arasındadır.⁴⁶

30 Haziran 1955 tarihinde, İngilterenin davetiyle, Yunanistan ve Türkiye Londra Konferansında bulunmuşlardır. Konferans'ta Yunanistan; megali ideanın uzantısı olan enosis görüşünü, Türkiye, statükonun devam etmesini, İngiltere ise; self- Government (özerklik) ilkesini sunmuştur. Ancak bu görüşler nihai bir ortak paydada buluşmadığından Londra konferansından sonuç alınamamıştır. 18 Aralık 1958'de tekrar Yunan ve Türk Dış işleri Bakanları bir araya gelmiş ve Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulması yönünde anlaşmaya varmışlardır. Daha sonra Türkiye Başbakanı Menderes ve Yunan Başbakanı Karamanlis de toplantıya katılmış ve 11 Şubat 1959'da ortak konularda uzlaşmışlardır.⁴⁷

1.1.5. Londra ve Zürih Antlaşmaları

EOKA her ne kadar İngilizlerle mücadele etmişse de amaç; İngiliz askerini adadan çıkartmak ve Türkleri yok etmektir. 1 Nisan 1955 de kanlı eylemlere fiilen başlamışlardır. 1958 tarihine kadar bunalımın artmasıyla, Türk-Yunan ilişkileri etkilenmeye başlamıştır. Nato da yaşanan fikir ayrılıkları ile Birleşmiş Milletler, bu sorunun İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında görüşülerek çözümlenmesini istemiştir. 1955 de sonuç alınamayan müzakereler tekrar başlamıştır.⁴⁸

Enosis'e karşı taksim tezinin ardından, iki taraf için adanın bağımsızlığı fikri gündeme gelmiştir. Bu fikri öne süren İngiltere, adadaki stratejik çıkarlarını korumayı istemiştir. Diğer taraftan yıllarca Kıbrıs üzerindeki garantörlüğünü Türkiye ve

⁴⁶ Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e., sf. 32

⁴⁷ Nazım Beratlı, Kıbrıs Türklerinin Tarihi-3, Galerî Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999, sf. 349-352

⁴⁸ Hamza Eroğlu, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekati, Yay Yayınevi, Ankara 1975, sf. 28-29

Yunanistan arasında paylaşırma yoluna gitmiştir. Bu önerinin Türkiye, Yunanistan ve ABD'nin ortak kararıyla, 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşmasının imzalanmasının ardından, Londra Antlaşması 19 Şubat 1959 tarihinde imzalanmıştır.⁴⁹

Londra Antlaşmasının imzalandığı tarihte %60 toprak bütünlüğü⁵⁰ Türklere aitti. Londra konferansında, Türk hükümeti, Lozan Antlaşmasının 30. Maddesine atıfta bulunarak, "Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki devam eden egemenlik hakkını sadece İngiltere'ye devrettiğini bildirmiştir. İngiliz hükümeti egemenlik haklarından vaz geçecekse, Kıbrıs Türkiye'ye geri verilmelidir. İngiltere'nin Kıbrıs'ı Türkiye den alıp Yunanistan'a devretmesi olanaksızdır." beyanında bulunmuştur. Türkiye için Yunanistan, Kıbrıs konusunda muhatap değildir. Bu sebeple o yıllarda Kıbrıs bir sorun olarak görülmemiştir. Ancak Yunanistan, Londra Antlaşmasında bulunmuştur. Taraf olarak orada bulunmuş ve self determinasyonu savunmuştur.⁵¹

1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti (16 Ağustos 1960- Aralık 1963)

Müdahil devletler (Yunanistan, Türkiye ve İngiltere) Zürih ve Londra Antlaşmasını kabul etmişlerdir. Anayasaya ek olarak İttifak ve Garanti Anlaşmaları da imzalanarak, Kıbrıs Cumhuriyeti, 15-16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiştir. Böylece ada da sürmekte olan 82 yıllık İngiliz yönetimi son bulmuş Kıbrıs tarihinde, yeni bir döneme girilmiştir.⁵²

Kıbrıs'ta Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalandıktan sonra seçimlere gidilmiş bu seçimleri Klerides'e karşı Makarios kazanmıştır. Klerides'in seçim propagandası bağımsızlık aleyhinde olurken⁵³, Makarios'un seçim propagandası Kıbrıs'ın bağımsızlığı lehine olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı, Makarios olmuştur.⁵⁴

⁴⁹ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 52-53

⁵⁰ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 49

⁵¹ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 49

⁵² Süleyman Özmen, Avrasyanın Kırılma Noktası, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, Mayıs 2005, İstanbul, sf. 241

⁵³ Niyazi Kızılyürek, Glafkos Klerides- Tarihten Güncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, sf. 23-24

⁵⁴ Koç, a.g.e sf. 173

Kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin esasları 1960 Anayasasında şu şekilde belirtilmiştir;⁵⁵

- Kıbrıs Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olacaktır.
- Kıbrıs Cumhuriyetinin resmi dili; Rumca ve Türkçedir.
- Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Cumhurbaşkanı beş yıl süre ile görevde bulunacaklardır.
- Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti; toprak bütünlüğü, anayasa ve Kıbrıs Devleti'nin bağımsızlığını teminat altına alan bir Garanti antlaşması ve Askeri İttifak Antlaşması yapacaklardır.
- Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Cumhurbaşkanı, savunma, emniyet ve dışişlerinde veto hakkına sahiptir.
- Silahlı kuvvetler, cumhurbaşkanı yardımcısı ve cumhurbaşkanının aldığı ortak kararlar atanacaklardır. Komutan ve yardımcılar aynı toplumdaki olmayacaklardır.
- Kıbrıs Cumhuriyetinin ordusu, %60 Rum, %40 Türklerden oluşan 2000 kişilik bir ordu olacaktır.
- Her toplumun Cemaat Meclisi, kendi belirlediği üye sayısına kurulacaktır. Cemaat meclisleri, ihtiyaçları doğrultusunda kendi toplum fertlerini, vergilendirme hakkına tabidir. Ayrıca; din, eğitim, kültür alanlarında söz sahibi olacaktır.
- Yüksek Mahkeme kurulacaktır. Bu mahkeme, cumhurbaşkanı ve yardımcısının atadığı iki Rum, bir Türk ve bir tarafsız yargıçtan oluşacaktır. Tarafsız yargıç, mahkeme başkanı olacak ve iki oya sahip olacaktır.

⁵⁵ Hamza Eroğlu, Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Kıbrıs Barış Harekati, Yay yayınları, Ankara 1975 sf. 30

- Türkler tarafından, Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde belediyeler kurulacaktır.

-Kıbrıs Cumhuriyetinin yalnız bir topluma ait bireylerinin, yüzde yüze yaklaşan oranlarda, yerleşim bölgelerinde bulunan kuvvetler, bu topluma mensup olacaktır.

İngiliz egemenliğine dahil olan iki üs olan Akrotiri ve Dikelya haricinde Kıbrıs bağımsızlığını ilan etmiştir. Kendi isteğiyle İngiltere adadan çekilirse bu topraklarda cumhuriyete dahil olacaktır.⁵⁶

1960 Anayasası esasen iki toplumlu bir ortaklık devleti olarak kurulmuştur. adanın, siyasi eşitliğinin sağlanmasıyla, Türk ve Rum halkı yeni kurulan cumhuriyetin 'Kurucu Ortakları' olarak tanımlanmışlardır. 1960 anayasası, esasen fonksiyonel bir federasyon için tasarlanmıştır. Uluslararası düzeyde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek hukuki kimliği olmuştur. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler üyesi bir ülke olmuştur.⁵⁷

1.2.1. Garanti ve İttifak Antlaşmaları

Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluş aşamalarından biri olan Garanti Antlaşması, iki tarafın tez ve tutumuna karşı adanın taksimi veya başka devletlerle birleşmeyeceğini taahhüt altına almak amacıyla imzalanmıştır. Cumhuriyetin güvenliği, sınır bütünlüğünün korunması, Kıbrıs'ın bağımsız kalmasının gereği olarak Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'ye müdahale etme hakkı tanınmıştır. Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması için Yunanistan, İngiltere ve Türkiye garantör olmuştur. Ancak şu var ki; Kıbrıs her ne kadar bir cumhuriyet olarak kurulmuş olsa da, uygulamada hükümler olamadığı için siyasal sistemde yer bulamamıştır.

⁵⁶ Denker, M. Sami, Kıbrıs Sorunu Bir Millet ve Devletin Yaşama Hakkı, Türkar Yayınları, İstanbul 2002, sf. 42

⁵⁷ Gökhan Öçalan, Türkiye ve Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu, <http://akademikperspektif.com/2014/01/14/turkiye-ve-yunanistan-perspektifinden-kibris-sorunu/> (16.01.2015)

Yapılan bu anlaşma ile kurulan kurumlar da bu çerçevede oluşturulmuş, iki kesimin ortaklığı baz alınmıştır.⁵⁸

Garanti Antlaşması'nın içeriği şu şekildedir;⁵⁹

- Kıbrıs 'ortaklık' Cumhuriyeti, güvenliğine, bağımsızlığına, ülke bütünlüğüne ve anayasasına saygı göstereceğini belirtmiştir. Hiçbir devletle siyasi ve ekonomik olarak ne kısmen ne de tamamen birleşmeyeceğinin garantisini vermiştir.
- Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyetinin güvenliğini, bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve anayasasını tanır ve garanti ederler. Bu ülkeler Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başka devletlerle birleşmesini veya taksimini doğrudan veya dolaylı olarak önleyeceğini garanti eder.
- Bu anlaşmaların hükümlerine uyulmadığı takdirde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bu hükümlere riayet edilmesi için birbirleriyle görüşmeyi garanti etmişlerdir. Eğer bu görüşmelerde uzlaşa sağlanamazsa her bir devletin müdahale hakkı olacaktır.
- Bu antlaşma imzalandığı anda yürürlüğe girmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasıyla, Askeri İttifak Antlaşması da Yunanistan Kıbrıs ve Türkiye arasında imzalanan antlaşmalardan biridir. Bu antlaşma da sunulan; Kıbrıs için askeri güç merkezi kurmak, dış tehlikelere karşı adayı koruyarak Kıbrısta üç devletinde asker bulundurmasını sağlamaktadır. Askeri İttifak Antlaşmasının özellikleri şunlardır;⁶⁰

⁵⁸ Hasan Ünal, Birgül Demirtaş Coskun, "Kıbrıs Meselesi: Kısa Tarihçe, Mevcut Durum Analizi ve Muhtemel Senaryolar", Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi- Stratejik Analiz, S: 12, Ankara, Nisan 2001, sf. 42

⁵⁹ Enver Bozkurt, Havva Demirel, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak 2004 sf. 22-23

⁶⁰ Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1960-1990), T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 1998. sf. 183

- Yunanistan ve Türkiye ile işbirliği içerisinde Kıbrıs Cumhuriyeti, ortak savunma yapılmasını ve anlaşmadan kaynaklı sorunların giderilmesi için birbirlerine danışma ve görüşmeyi garanti ederler.
- İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı dolaylı veya doğrudan herhangi bir tecavüz ve taarruza karşı koyacaklarını garanti ederler.
- Kıbrıs'ta güvenlik için karargah kurulacak ve bu karargaha Türkiye 650 kişilik, Yunanistan ise 950 kişilik askeri birlikle katılacaklardır. Bu birlikler, Kıbrıs Cumhuriyetinin yeni kurulan ordusunun, talim ve terbiyesinde görevli olacaklardır.
- İngiltere hükümeti, iki bölgenin hakimiyetinde olacaktır. Bu bölgeler; Dikelya-Pergama (Beyarmudu) ve Aya-Nikola, Ksilofağa, Ağrotur-Piskobu-Paramal'dır.

Bu iki bölgenin dışında kalan Kıbrıs adası, İngiltere tarafından, üzerindeki hakimiyetini bazı şartlar dışında Kıbrıs Cumhuriyetine devretmiş, yeni düzen taraflarca onaylanmıştır.⁶¹

1.2.2. Gayri Meşru Rum Yönetimi Dönemi (1963-1974)

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Rum tarafı enosisi hayata geçirmek için Yunanistandan da destek görerek, Kıbrıs Anayasasının Türklere sağladığı garantileri engellemeyi amaçlamışlardır. Türkiye ve adadaki Türkler ise bu haklarını korumak ve tesis etmek adına mücadele de bulunmuşlardır.⁶²

Kıbrıs'ta Rumlar, Türklere verilen yerel yönetim haklarının, devlet içinde devlet kurulması anlamına geleceğini iddia ediyorlar ve bunu üniter devlet yapısı önündeki bir engel teşkil edeceğini düşünüyorlardı. Ancak Rum tarafının asıl kaygısı, Türklerin bu

⁶¹ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 24

hak ile sadece devlet yönetiminde yer almaları değil, aynı zamanda adanın üzerinde güç ve kontrol sahibi olmalarıdır. Bunun engellenmesi içinde çeşitli girişimlerde bulunulmuştur.⁶³

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının yürürlükteki 13 maddesinin değişmesini istemiştir. 1960 yılında Türk tarafına sunulan madde değişikliği kabul görmeyince tek taraflı olarak anayasayı feshettiğini açıklamıştır.⁶⁴ Anayasal teklifin reddinin ardından Rumlar, Akritas Planını devreye sokmuşlar ve 21 Aralık 1963 akşamı “Kanlı Noel” olaylarını başlatmışlardır.⁶⁵ Kanlı Noel olaylarının başlamasıyla gizli Akritas Planı, bir yıl süreyle uygulanmış, Kıbrıs Türkleri yüzüç köyden ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Bu Türkler, 18.666 kişi olarak belirlenmiştir. Resmi kayıtlara göre 1964 yılına kadar 364 Kıbrıs Türkü öldürülmüştür.⁶⁶

Makarios, enosis fikrini, verdiği demeçlerde sık sık dile getirmiştir. 28 Mart 1963 tarihinde Makarios, Cyprus Mail gazetesine şunları söylemiştir: “Beni tanıyan Rumlar,Kıbrıs için bir ulus yaratmak için uğraşmayacağımı da gayet iyi bilirler. Anlaşmalar ulus değil bir devlet yaratmışlardır.”⁶⁷

Makarios’un kışkırtıcı konuşmalarıyla gerçekleşen Kanlı Noel olayı, Rum kesiminin Erenköy savaşını başlatması ve ardından yaşanan katliamlarla Türkiye, harekete geçmiştir. Türkiye, garantör devletlerden müdahale talep etmiştir. Beklenen sonuç alınamayınca Türkiye, ikaz amacıyla adaya uçak göndermiştir. Bunun üzerine İngiltere, garantör devletlerin müdahalesinin gerçekleşmemesi halinde Türkiye’nin adaya müdahalesinin gerçekleşeceğini, Makarios’a bildirmiştir. Makarios’un cevap vermesi üzerine, İngiltere’nin öncülüğünde ‘Mütareke Kuvveti’ olarak adlandırılan

⁶² Ahmet An, Kıbrıslılık Bilincinin Geliştirilmesi, Galeri Kültür Yayınları, Şubat 1998, Lefkoşa, sf. 80

⁶³ Fikret Alasya, Kıbrıs ve Rum Yunan Emelleri, KKTC Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992, sf. 57-58

⁶⁴ Stavros Panteli, A History of Cyprus from Foreign Domination To Toubled Indepence, East-West Publications, London the Hague, London 2000, sf., 301-304

⁶⁵ Mustafa Tarakçı, Kıbrıs Barış Harekatı, Hiperlink Yayınları, Mart 2010, sf. 66-67

⁶⁶ Hanry Scoot Gibbons, The Genocide Files, Charles Bravos Publishers, London 1997 sf., 3

⁶⁷ Kemal Akmaral, Kıbrıs Türkünü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan’a dek uzanan planlar süreciyle Kıbrıs, Bilge Karınca Yayınevi, İstanbul, 2004, sf. 113

Türk-Yunan askeri kuvvetlerinin gerek görülen bölgelerde görevlendirilmesiyle barışın sağlanması istenmiştir. İki toplumlu bu çatışma ortamı, Mart 1964’de Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi tarafından tavsiye kararı alınmasıyla, Kıbrıs’a barış gücü askerleri gönderilmiştir. 26 Aralık 1963- 27 Mart 1964 yılları arasında adada polis kuvveti bulunmuştur.⁶⁸ Bunun bir sonucu olarak, başkent Lefkoşa da nüfusun fiziki ayrılığı yeşil hatla belirlenmiş, Türkler yaşadıkları bölgelerden olmuşlar, adanın %3 lük kısmında iletişim imkanlarından yoksun olarak yaşamak zorunda kalmışlardır.⁶⁹

1964’de uluslararası görüşmeler devreye girmiş ancak Rum tarafı çözüm önerilerini geri çevirmiştir.⁷⁰ Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyetinin Türklere sağladığı ortaklık hakkından Türklerin vazgeçmesini, azınlık olarak tanınıp Yunanistan’a bağlanmayı istemişlerdir. BMGK da, Mart 1964’de yapılan görüşmede konsey kararı dikkat çekicidir. (ek:1) Rum kesiminin temsil ettiği hükümet, konsey tarafından tanınmıştır.⁷¹

BM’nin Rum yönetimini tanıması, AKEL’in siyasi propagandalarıyla paralellik gösterdiği için AKEL partisi, şovenizme karşı çıktığını, uzlaşmaz olanın Türk kesimi olduğunu söylemiş Türklerin ‘asi’ davrandığını ancak partinin Türklere karşı bir dostluk politikası güttüğünü iddia etmiştir. AKEL merkez komitesinin 14 Mayıs 1964’de yayınlamış olduğu bildiride, “Bizim mücadelemiz Kıbrıslı Türk dostlarımızın çıkarlarına uygun olacaktır.” yazmaktadır.⁷²

Anayasaya aykırı olmasına rağmen Rum milli muhafız ordusu (RMMO) Rum kesimi tarafından kurulmuştur. Bu ordu, Türklerin yaşadığı bölgeler olan Geçitkale ve Boğaziçi’ne, 15 Kasım 1966 tarihinde Rum Milli Muhafaza Ordusu ve Yunan Birlikleri tarafından saldırılar düzenlemiştir. 28 Aralık 1967’de, Kıbrıs Türklerinin ve Türk

⁶⁸ John Reddaway, Burdened with cyprus The British Connection, K. Rüstem & Bro. And weidenfeld & Nicolson Ltd., London , Nicosia, İstanbul, 1986, sf., 150-154

⁶⁹ Müge Vatansever, Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2010, sf. 1512

⁷⁰Michael Moran, Sovereignty Divided- Essays on the International Dimension of the Cyprus Problem, Published by Cyrep Lefkoşa 1998 sf. 16

⁷¹ Erol Manisalı, Cyprus Yesterday and Today, Der Publications, İstanbul 2000, sf. 43

⁷² Somoncuoğlu, Kıbrıs’ta Sirtaki, a.g.e. sf. 73

Dışışleri Başkanlığının önde gelen üyelerinin katılımı sonucunda genel komite tarafından “Geçici Türk Yönetimi” ilan edilmiştir. “Kıbrıs Türk Yönetimi” ismini daha sonraki tarihlerde almış Türk Barış Harekatı’na kadar da bu isimle anılmıştır. Böylece Kıbrıs Türkleri kendi bağımsız yönetimlerine giden yolda, Rum yönetiminden ayrı bir entite olarak, kendilerini yönetme adımını atmışlardır.⁷³

Rumların Yunanistan ile birleşme isteğinin aşamalarını anlatan Akritas Planı, ‘Agonistis’ adıyla Atina’da yayınlanan ve Kıbrıs’a gönderilen gizli Rum gazetesinde ilk kez yayınlanmıştır. Patris gazetesinde, 21 Nisan 1966 tarihli habere göre, Türkler bir anda gelişen saldırı imha edilecek Kıbrıs, Yunanistan adası olacaktır.⁷⁴ Planın EOKA tarafından nasıl gerçekleştirileceği anlatılmıştır. İlk aşamada, Türklerin etkisiz hale getirilmesini daha sonra bu planın uygulanması için Türklere karşı yapılacak eylemler planlanmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası antlaşmalar hiçe sayılmıştır.⁷⁵

BMGS’nin girişimi ile anayasaya aykırı olarak kurulan Rum Milli Muhafaza Ordusu, ifşa olan Akritas planı ve 1967 saldırılarından sonra Kıbrıs sorununa barışçıl çözümler getirilmesi yolundaki çalışmalara, Haziran 1968 yılında başlamıştır.⁷⁶

Türkiye bu dönemde, Kıbrıslı Türkleri korumak ve saldırıları engellemeye yönelik bir politika izlemiştir. Türkiye’nin bu dönemdeki tezi; federasyondur. Federasyon, ada da coğrafi özelliklere bakılarak oluşturulacak bölgelerin Türkler ve Rumların ayrı yaşamaları olarak tanımlanırken dönemin Türk basını adada can ve mal güvenliğinin sağlanması için taksim fikrini savunmaktadır.⁷⁷

Rum hükümeti, Türk kantonlarında göçmenler için kamplar yapmıştır. Göçmen Türkler bu kamplarda yaşamıştır. Bu dönemde, Rum yönetimi, Türklere göçü teşvik

⁷³ Mustafa Tarakçı, a.g.e., sf., 89

⁷⁴ Pierre Oberling, Neogitating for Survival- The Turkish Cypriot Quest for a Solution to the Cyprus Problem, The Aldington Press, Princeton New Jersey USA 1991 sf.7

⁷⁵ Akmaral, a.g.e. sf., 120

⁷⁶ Hamza Eroğlu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler, Ticaret Odası Yayınları, Ankara 2005, sf. 21-22

⁷⁷ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, Kıbrıs Sorunu, , İ.Ü.Yayınları, Onuncu basım, İstanbul 1975, sf. 220.

etmiştir. Rum liderliği, yaklaşık 11.000 Türkün; Kanada, İngiltere ve Avustralya göçüne sebep olmuştur. Bu durum, Birleşmiş Milletler raporlarında; “ Kıbrıs hükümetinin ekonomik yaptırımlarla sonuca odaklandığının bir göstergesi olmuştur.” (S/5950 189 no’lu BM Belgesi)⁷⁸

Makarios, Türkiye’nin müdahalesinin ardından politikasında ciddi değişikliklere gitmiştir. Türkiye’nin enosis için bir engel olduğunu görmüş kararlarını bu perspektifte belirlemiştir.⁷⁹ Makarios, artık uluslararası platformdan destek alarak uzun vadede ve kademeli olarak yönetimi sürdürecektir politikaları ağırlık vermiştir. AKEL ve Makarios’un o dönemdeki fikirleri paralellik göstermektedir.⁸⁰

EOKA’nın kurucusu Grivas, enosis için Makarios’un artık engel olduğunu düşünerek EOKA tedhiş örgütünü yeniden organize etmiştir. Yunanistandan destek alarak EOKA-B kurulmuştur. Grivas destekçileri, durumun müsait olduğunu düşünerek EOKA-B’nin harekete geçmesiyle enosisin gerçekleşmesini savunmuşlardır. Makarios destekçileri ise, bu durumun Türk müdahalesine sebep olabileceğinden enosisi zamana yaymayı savunmuşlardır. Fikirlerde ve uygulamalarda farklılık gözetilse de ortak ideoloji iki taraf içinde enosistir.⁸¹

Yunanistan da yaşanan iç karışıklıklar ve darbeye gelen Yunan askeri idaresi, Makarios’a karşı bir tutum sergilemiş Grivas’ın yanında yer almıştır. Bu durum EOKA-B’nin şiddet eylemlerini tırmandırmış, Rum yönetimi ile de uzlaşmazlıklara yol açmıştır. Yunan askeri yönetimi, 1974’de Makarios’un sarayını yıkıp, AKEL partisi yandaşlarını öldürmüşlerdir. Nikos Samson darbeye cumhurbaşkanlığına getirilmiş ve Kıbrıs Elen Cumhuriyetini ilan etmiştir. Bunlar yaşanırken Türk tarafına saldırılar devam etmiştir. Türkiye bunun üzerine 1974 de adaya müdahale kararı almıştır. Türkiye’nin bu kararı BMGK tarafından engellenmiş ve Kıbrıs’a barış gücü

⁷⁸ Tarakçı, a.g.e., sf. 91

⁷⁹ Niyazi Kızılyürek, Kıbrıs Sorununda İç ve Dış Etkenler, Işık Kitabevi, 2. Basım, Lefkoşa Ocak 2001, sf. 71

⁸⁰ P.N.Vanezis, Makarios: Pragmatism v. Idealism, Abelard-Schuman Limited, London, 1974, sf. 153-156

⁸¹ Koç, a.g.e sf. 204-208

gönderilmiştir. Bu süreçte, ABD Acheson ve Plaza Planları ile soruna çözüm aramış ancak başarılı olamamıştır. Türkiye yaşanan bu belirsizliğin ardından harekete geçerek adaya müdahale etmeyi uygun bulmuştur.⁸²

Kıbrıs Türkleri için 1963-1974 dönemi korku, güvensizlik, ulaşım sıkıntıları, yoksulluk ve izolasyon dönemi olmuştur. Bu tarihler aralığında, 25.000 Kıbrıs Türkü göçmen olmuş, 23.500 kişi işsiz kalmış, sakatlanan ve kaybolan ailelerin sayısı da 7.500 kişiyi bulmuştur.⁸³ Kıbrıs bu dönemde, fiili olarak Yunanistan yönetiminin işgaline sahne olmuştur. Halbuki, Rum tarafı Türk tarafıyla birlikte cumhuriyetin ortak kurucularıdır. Ancak bu dönemde, Rum kesiminin dayatmacı bir politika izlemesi ve hukuk normlarını hiçe sayması sebebiyle gayri meşru Rum yönetimi uygulanmıştır.⁸⁴

1.3.1. Barış Harekatının Sebepleri

1960-1963 tarihleri arasında Kıbrıs Cumhuriyeti, fiilen ve hukuken Kıbrıs'ta bulunan insanlara egemen olduğu bir süreçten geçmiştir.⁸⁵ Bu sebeple, Kıbrıs'a yapılan dış müdahaleler farklı bir boyutta değerlendirilmelidir. Türkiye'nin olduğu gibi Yunanistan ve İngiltere hatta ABD'nin duruma müdahil olma gereksinimi söz konusu olmuştur.⁸⁶

Kıbrıs Barış Harekatına doğru, Rum tarafının birbirleriyle olan uyuşmazlıkları artmıştır. Yunanistan ile yaşanan Ege sorununun ardından EOKA tarafından darbe yapılmıştır. Bütün bunlar yaşanırken Türk halkında Kıbrıs'ın güvenliği siyasi gündemin önemli konusu olmuştur. Türkiye'de haşhaş üretiminin izninden sonra ABD, Türkiye'ye askeri yardımda ambargo koymuş bu durum, Türkiye'de anti-Amerikancılığın artmasına

⁸² Koç, a.g.e, sf. 208-212

⁸³ Soyaloğlu Tamçelik, Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri, Nil Yayınları, İzmir 1997, a.g.e., sf. 7

⁸⁴ Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e. , sf. 47-50

⁸⁵ Eric Solsten, Cyprus A Country Study, Area Handbook Series, Fourth Edition, Washington January 1993. sf. 37-38

⁸⁶ John Agnew, Hegemony- The New Shape of Global Power, Temple University Press, Philadelphia 2005. sf. 33

yol açmıştır. Türkiye’de yaşanan iç ve dış siyasi etkenler, Kıbrıs Türklerine karşı sergilenen saldırılar sebebiyle, Ecevit liderliğindeki CHP-MSP koalisyonu, Londra ve Zürih Anlaşması’nın sağladığı müdahale haklarını Kıbrıs’ta kullanmışlardır. İlk müdahale; 20-22 Temmuz 1974 tarihlerinde, adaya yapılan ikinci müdahale ise, 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde, adanın kuzey kısmına, hava ve kara olmak üzere iki askeri hareket ile gerçekleşmiştir.⁸⁷

Kıbrıs Barış Harekatı, 1963 yılından itibaren birbirinden ayrı düzende yaşayan Kıbrıs’ın iki halkını coğrafi olarak ta ikiye bölmüştür.⁸⁸ Adanın bölünme süreci, bu tarihten sonra coğrafi olarak belirgin duruma gelmiştir.⁸⁹

Kıbrıs Barış Harekatı hukuksal normlara uygun, meşru bir zemine dayanmaktadır. Avrupa Birleşmiş Milletler Komitesi kararınca 29 Temmuz 1979’da resmen kabul edilmiştir. Hatta Yunan Temyiz Mahkemesi, 21 Mart 1979 tarihinde uygunluk kararını beyan etmiştir.⁹⁰ Harekat, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını önlemeyi, Kıbrıs’ın bağımsızlığının korunmasını ve ada da iki halk içinde güvenli barış ortamının sağlanmasını amaçlamaktadır.⁹¹

1968 yılında, Kıbrıs Türk tarafında yeni düzenlemelere rağmen 1974’e kadar iki taraf içinde somut bir ilerleme kaydedilememiştir.⁹² Rum halkının Türk tarafını uluslararası alanda azınlık olarak lanse etmek istemesi bunun sebebidir. Dönemin Türk Cemaat Meclisi Başkanı olan Rauf Denктаş, ‘Kıbrıs Sorunu’ söylevinde: “Sorunun çözülmesi yolunda 1968 yılında toplumlararası görüşmeler başlamış ancak Kıbrıslı Rum liderler bizimle yetkiyi paylaşma yolunda herhangi bir neden görmediklerinden bir karar alınamamıştır. Enosis’in yasadışı bırakılmasına yol açacak ve Kıbrıslı Türklere geçmişte

⁸⁷ Hasgüler, Kıbrısta Enosis ve Taksim Politikalarının İflası, a.g.e., sf. 230

⁸⁸ Harry Anastasiou, The Broken Olive Branch- Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, vol: 2, Syracuse University Press, New York 2008. Sf.8

⁸⁹ İsmail, 150 soruda Kıbrıs Sorunu, a.g.e, sf. 128

⁹⁰ Somoncuoğlu, Kıbrıs’ta Sirtaki, a.g.e., sf. 96

⁹¹ Koç, a.g.e., sf. 212

⁹² Mehmet Ali Birand, 30 Hot Days, Published by K. Rüstem& Brother, London- Nicosia- İstanbul 1985, sf. 6

milli amaçlarına uymalarını sağlayacak etkili garanti sistemini verecek yeni bir antlaşmayı imzalatmak istememektedirler.” demiştir.⁹³

Bu dönemde, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs'ta Türk varlığını koruyarak sahip oldukları hakları artırmak istemişlerdir. Başlarda Kıbrıs için federal sistem uygun görülmüş ancak 1968'den itibaren yapılan toplumsal görüşmelerin etkisiyle, Türk Hükümeti, federal sistemi destekleyen politikasında değişikliklere gitmiştir. Bu değişikliklerin ortaya çıkardığı yeni sistem üniter yani 'Kanton' sistemidir. Bu sistem 'bölge muhtariyeti' esasına dayanmaktadır. Bu sisteme göre, Kıbrıs'ta tek bir devlet olacak ancak bu devlet bölgelere ayrılacaktır. Bazı bölgelerde Türkler bulunacak kendi iç işlerini kendileri yönetecektir.⁹⁴ Türkiye'de Ekim 1973'te yapılan seçimlerle kurulan CHP-MSP koalisyonu, Kıbrıs için fonksiyonel federatif sistemi amaçlamıştır.⁹⁵ 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da gerçekleşen darbe ile askeri yönetim, enosisi biran evvel ilan etmeyi hedeflemişlerdir. Makarios, darbeye karşı kralın yanında yer almış, Yunan basınına da askeri yönetim aleyhinde yazılar yazılması konusunda talimat vermiştir. 2 Temmuz 1974'de Yunan Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis'e, kendisine verilen sert uyarıya karşılık düşüncelerinden vazgeçmediğini bildirmiştir. Bunun üzerine, 15 Temmuz 1974'te EOKA, Sampson Darbesini, RMMO ile yapmıştır. Makarios düşürülmüş, akabinde Kıbrıs Elen Cumhuriyeti ilan edilmiştir.⁹⁶

Makarios, Yunan askeri darbe yönetimi tarafından verilen sert bir notaya karşılık bir mektup göndermiştir. Darbe'nin Yunan Askeri tarafından yapılıyor olması, adanın yabancı bir ülke tarafından işgal edildiğinin kanıtıdır. Makarios, 19 Temmuz 1974'de Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşma, adanın fiilen Yunanistan'a bağlanmasını açıklar niteliktedir. Yunan subaylarının verdiği belgeye göre, Ajans France Press'in haberinde, bir yıl içinde bir halk oylaması yapılacak bu oylamanın ardından oy çokluğuyla Kıbrıs

⁹³ Cerrahoğlu, a.g.e., sf. 29

⁹⁴ İsmail, 150 soruda Kıbrıs Sorunu, a.g.e., sf. 136

⁹⁵ Martin Peterson, 'Turkey Before the New Millenium : A Bridge Between Civilizations or a New Regional Great Power?' Rikard Larsson, Boundaries of Europe?, Published by Forskningsradsnamnden, Report: 98:6, Stockholm 1998, sf. 30

⁹⁶ Ulvi Keser., Düünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013), Berikan Yayınevi, Ankara 2013. Sf. 647-675

Yunanistan ile birleştirilecektir. Yunan Askeri yönetiminin desteğiyle kurulan EOKA-B bunu defalarca gerçekleştirme teşebbüsünde bulunmuştur. Bu dönemde, Yunan Cuntası, iç politikada yaşadığı tramvayı, dış politikada ulusal bir heyecan oluşturarak, adayı Yunanistan'a bağlama hedefini benimsemiştir.⁹⁷

Yunan ordusunun Sampson darbesi, adayı Yunanistan'a bağlamak ve devlet başkanı Makarios'u devirmek, gayesiyle yapılmıştır. Dönemin en dikkat çeken olayı, Yunan askeri darbe yönetiminin, 20 Temmuz 1971'de Makarios'a nota vermesidir. Bu dönemde Rum Temsilciler Meclisinde seçimleri merkez sol partiler kazanmıştır⁹⁸.

Kıbrıs, Türkiye için ekonomik, sosyal, sosyo-kültürel ve politik anlamda önemlidir. Ortadoğu'ya açılan bir kapı konumundaki Kıbrıs, Türkiye'nin güney sahillerine serbest olarak tek açılabilirdiği bölgededir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ele geçirmesi, Türkiye'nin güney sahillerinin 'kuşatılması' anlamını taşımaktadır. Diğer taraftan İngiltere Kıbrıs'ta bağımsızlığın ilanına müsaade vermesine rağmen adada iki üs bulundurmaktadır. Ayrıca, İngiltere 99 millik bölgede 33 noktada üs bulundurma hakkına sahiptir. Deniz limanları ve hava yollarını ilk kullanma ayrıcalığı da elinde bulundurmaktadır. Günümüzde, ABD'nin de Kıbrıs'ta üstleri bulunmaktadır. Trados'daki radar dünyanın sayılı büyük radarlarındanıdır.⁹⁹

Londra ve Zürih Antlaşmaları Türkiye'ye garantörlük hakkı sağlamış, Türkiye bu garantörlük hakkına dayanarak gerçekleştirdiği harekatta gayesi; Kıbrıs adasını işgal değil, Kıbrıs halkını korumak, cumhuriyetin güvenliğini tesis etmektir.¹⁰⁰

⁹⁷ Koç, a.g.e, sf. 211

⁹⁸ Somoncuoğlu, sf. 88

⁹⁹ İsmail, Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri, sf. 129

¹⁰⁰ Koç sf. 212

1.3.2. Barış Harekatı (20 Temmuz 1974- 14 Ağustos 1974)

15 Temmuz 1974’de Yunan askeri yönetiminin, Makarios’ u devirerek kurduğu gayr-ı meşru yönetimi Türkiye, bu durumu anlaşmaların ihlali sayarak Yunan Müdahalesi olarak görmüştür.¹⁰¹ Türkiye, İngiltere’ye 16 Temmuz 1974’de verdiği nota ile Kıbrıs’taki mevcut durumun anayasal düzene aykırı olduğunu ve iki garantör devlet olarak işbirliğiyle müdahalede bulunulması gerektiğini bildirmiştir. Ancak İngiltere, ortak müdahalenin kendi tarafınca sakıncalı olacağını açıklamıştır. Türkiye beklediği olumlu cevabı alamayınca 20 Temmuz 1974 günü 1. Harekatı gerçekleştirmiştir.¹⁰²

Türkiye garanti anlaşmasının dördüncü maddesinin kendine sağladığı hak neticesinde Birinci Barış Harekatını gerçekleştirmiştir. Dönemin başbakanı Ecevit’in belirttiği üzere “ Kıbrıs toplumunun haklarına yönelik saldırıyı önlemek , Kıbrıs’ın güvenliğini ve anayasa ile ihdas edilen düzenini tekrar sağlamak gayesiyle” adaya askeri müdahalede bulunulmuştur.¹⁰³

20 Temmuz 1974 günü Girne’nin batı tarafından yapılan deniz harekatıyla karaya çıkarma yapılmış daha sonra Beş Parmak Dağları geçilerek boğaz temizlenmiş, Güney ve Kuzey’deki birlikler hakim tepeleri ele geçirerek birleşmesi sağlanmıştır. Harekat önceden yapılan plana tamamen bağlı kalınarak gerçekleşmiştir. Bu harekatın başlıca özelliği amfibik olması, yani bütün kuvvetlerin (hava,kara,deniz) işbirliğiyle gerçekleştirilmesidir.¹⁰⁴

22 Temmuz’da Birleşmiş Milletlerin ateşkes kararı Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Türkiye’nin bu müdahalesi sonucunda, Yunan askeri darbe idaresi ve Kıbrıs

¹⁰¹ Menter Şahiner, Türkiye’nin 1974 Kıbrıs Siyaseti, Paris Sorbonne Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Doktora Tezi, Yeni Karar Yayınları, İstanbul 1979 sf. 40-41

¹⁰² Eroğlu, KKTC’yi Yaratın Tarihi Süreç, sf. 23

¹⁰³ Cerrahoğlu, sf. 27

¹⁰⁴ Eroğlu, KKTC’yi Yaratın Tarihi Süreç, a.g.e., sf. 27

hükümeti yıkılmıştır. Ateşkes kararının ardından 25 Temmuz 1974'te müdahil devletlerin (İngiltere, Türkiye ve Yunanistan) dışişleri bakanları 1. Cenevre Konferansını düzenlemişlerdir. Bu konferansla; Türk Yönetimi tanınmış, Türk silahlı kuvvetlerinin adadaki varlığı müdahil devletler tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, Barış Harekatının hukuki dayanağını, bu protokolle sağlamıştır. 1. Cenevre Konferansı'nın önemli siyasal yönü; Kıbrıs Cumhuriyetinde fiili olarak, iki otonom(özerk) idarenin varlığının tescillenmesidir.¹⁰⁵

1. Cenevre Konferansında imzalanan maddeler, Rum tarafınca uygulanmamıştır. Bunun üzerine 8 Ağustos'ta, 2. Cenevre görüşmeleri düzenlenmiştir. Rum-Yunan delegelerinin, 1. Konferansa kabul edilen maddeleri yok sayması sonucu, 14 Ağustos 1974 tarihinde başlayıp, üç gün süren 2. Kıbrıs Barış Harekatı gerçekleşmiştir.¹⁰⁶ Barış Harekatı'nın bir sonucu olarak; Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi 1 Ekim 1974 tarihinde ilan edilmiştir. Kabine üyelerine Bakan ünvanı verilmiş bu sayede Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlara, eşitlikçi ilkelerle ortaklık kurulabileceği mesajını vermişlerdir.¹⁰⁷

13 Şubat 1975'de Kıbrıslı Türkler, yapılan uluslararası görüşmelerde eşitlik talepleriyle anlaşmaya varmak istediklerini göstermek adına, Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etmişlerdir. Anayasanın kabulü için, 8 Haziran 1976'da referanduma gidilerek anayasa ekseriyetle kabul edilmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin anayasası halk oylamasına sunularak yürürlüğe girmiştir. 1976'da ve 1981'de iki genel, iki yerel seçim yapılmıştır. Demokratik parlamenter sistem içerisinde karşılaşılan sorunlar aşılmaya çalışılmıştır. KTFD'den KKTC'ye kadar geçen süre demokrasinin olgunlaşması, devletin kökleşmesi, sorunların çözülmesi adına zor bir bağımsızlaşma dönemi olmuştur.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Aşkın, R., Kılıç, M., Kıbrıs Girit Olmasın, Huncular Kitap, Ankara Aralık 2003, sf. 35.

¹⁰⁶ Eroğlu, KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç, sf. 29

¹⁰⁷ Atakol, sf. 93

¹⁰⁸ Mütercimler, Satılık Ada, a.g.e., sf. 431

1975 yılında BM gözetiminde, Nüfus Mübadelesi Antlaşması imzalanmıştır. 65.000 civarında Türk, sığındıkları İngiliz üslerinden adanın kuzeyine yerleşmişlerdir. Nüfus mübadelesi sonucunda, Kıbrıslı Türkler, adanın Kuzey bölgesinde toplanmış, bugünkü sınırları belirginleşmiştir.¹⁰⁹

Kıbrıs meselesinin çözümü için KTFD görüşmelere açık olmuş, 1977’de ve 1979’da Denктаş önderliğinde iki doruk görüşmesi yapılmıştır. Taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklar sebebiyle netice alınamamıştır. Türkler bu dönemde Rumlar tarafından uygulanan ambargolarla uğraşmış, kendi ekonomik yeterliliklerini sağlamak adına çalışmalar yapmışlardır.¹¹⁰

1.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlanı (15 Kasım 1983)

Rum kesimi, Türkiye’yi ,Türk Lirasının resmi para olarak Kıbrıs Türk kesiminde kabul edilmesi ve Türk kesimine merkez bankası açılması gerekçesiyle, Güvenlik Konseyi’ne bildirdiler. BM’den çıkan 13 Mayıs 1983 tarihli karar; Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenlik haklarını vurgular niteliktedir. Ancak, BM Genel Kurulunda Rum tarafınca konuşma ve oy verme hakkı bulunurken Türk tarafına bu haklar tanınmadığından, KTFD tarafından self-determinasyon hakkı mecliste bir deklarasyon ile ilan edilmiştir. 15 Kasım 1983 tarihinde olağanüstü toplanan KTFD, oybirliğiyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 9 Haziran 1985’te KKTC’de yapılan genel seçimlere bağımsız katılan Rauf Denктаş, oyların %70’ini almasıyla KKTC’nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.¹¹¹

KKTC’nin ilanından sonra anayasa hazırlamakla görevlendirilen ‘Kurucu Meclis’ 70 üyeden oluşmaktadır. Kıbrıs Federe Meclisi’nin Mayıs 1985’te hazırladığı anayasa, referanduma gidilmesi sonucunda, oyçokluğuyla kabul edilmiştir. Kuzey Kıbrıs

¹⁰⁹ Eroğlu, KKTC’yi Yaratın Tarihi Süreç, a.g.e., sf. 30

¹¹⁰ Eroğlu, KKTC’yi Yaratın Tarihi Süreç, sf. 36

¹¹¹ Akmaral, sf. 150

Türk Cumhuriyeti Anayasası, T.C anayasası etkisiyle yazılmıştır ve demokratik bir anayasa özelliği göstermektedir.¹¹²

KKTC'nin bağımsızlığını GK, çıkardığı 541 sayılı kararla geçersiz sayarak hiçbir devletin KKTC'yi tanımamasını istemiş, bu karar Avrupa Ekonomi Topluluğu tarafından da benimsenilmiştir. Türkiye'nin haricinde KKTC'yi tanıyan ülke olmamıştır. Bu politik bir karardır. Sovyetler Birliği, ABD ve Avrupa, uluslararası dengeyi sağlamak için, diğer devletler ise, bu devletlerle olan bağımlı ilişkileri sebebiyle, KKTC'yi tanımamışlardır.¹¹³

Türkiye, KKTC ile güç sağlayacak, güvenliklerini artıracak önlemler konusunda 20 Ocak 1997 ve 24 Nisan 1998 tarihlerinde iki deklarasyon imzalamış, "KKTC'ye yapılacak saldırı TC'ye yapılmış olarak adledilecektir." sözü teminat kabul edilmiştir. Bu teminat iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Deklarasyonun önemli bir kriteri de, Türkiye'nin Kıbrıs adası konusunda uluslararası antlaşmalardan ortaya çıkan sorumluluklarının varlığıdır.¹¹⁴

1.5 Birleşmiş Milletler Müzakereleri (1983-2004)

Kıbrıslı Türkler, 1963-1983 yılları arasındaki 20 yıllık sürecin, Kıbrıs Rumlarının lehine işlediğini, ancak Ortaklık Cumhuriyeti titri üstünde hakimiyetlerini sağlama hususunda yardımcı olacağına inanmaktaydılar. BMGK, 541 sayılı kararında; 'KKTC bağımsızlığının geçersizliğini' bildirmesi, Kıbrıslı Türkler için sorunun çözümü hususunda ümitsizlik yaratmıştır. 1963'te başlayan müzakereler, 1983'den itibaren artarak devam etmiştir. Günümüzde de hala devam etmektedir.¹¹⁵

¹¹² Eroğlu, KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç, a.g.e. sf. 37

¹¹³ Eroğlu, KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç, a.g.e. sf. 38

¹¹⁴ Eroğlu, KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç, a.g.e. sf. 39

¹¹⁵ Kenan Atakol, Ayrılıklar Kalıcı mı? Kıbrıslı Türkler ve Rumlar, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul Mart 2006, a.g.e., sf. 96

Güvenlik Konseyi 5 Mart 1990 tarihinde 649 sayılı kararla iki toplumun siyasi eşitliğine vurgu yapan eşit temelde bir çözüme ulaşmak ve Ada'da durumu kötüye sürükleyecek sebeplerden kaçınılması yönünde bir karar alınmıştır. Bu Tarafının lehine olan bu karara Rum tarafı sessiz kalmıştır.¹¹⁶

649 sayılı kararın ardından, 716 sayılı kararla yüksek seviyeli toplantı ilk defa gündeme gelmiş, 'Fikirler Dizisi' ile 'Kapsamlı Çerçeve Antlaşmasının hazırlanması' karara bağlanmıştır. BM Genel sekreteri ve temsilciler, Türkiye ve Yunanistan'ı iş birliğine davet etmiştir. 10 Nisan 1992'de alınan 750 sayılı kararla yer değişikliği yapan kişiler için çalışmalar yürütülmesi görüşülmüştür. 774, 784 ve 789 numaralı kararlar eşitlik yönünde vurgu yapan tekrarlar niteliğindedir. 789 numaralı kararın farkı "Fikirler Dizisi"nin¹¹⁷ açıklanmış olmasıdır. Güvenlik Konseyi, Fikirler Dizisi'ni iki tarafın görüşmelerini yürütmesi ve bu bağlamda çözüm üretilmesi hususunda bir belge olarak görmektedir.

29 Haziran 1999'da alınan 1250 sayılı kararla, Kıbrıs sorununun çözümü için kapsamlı görüşme yapılması gerektiği ve uzun süre çözümsüz kaldığı hususunda vurgu yapılmaktadır. Barış ve güvenlik konularında olumlu tesirler sağlanması amacıyla, tarafların 1999'un sonuna kadar diplomatik görüşmelerini sürdürmeleri istenmiştir. 29 Haziran 1999 tarihinde, 1251 sayılı karar ile Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'nün adada kalması kararlaştırılmıştır. 1283, 1303, 1331, 1354, 1384, 1416 ve 1442 kararlarda da Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün görev süresinin, Kıbrıs'ta uzatılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. 1475 ve 1486 sayılı kararlarla BM Barış Gücünün tekrar olmak üzere 15 Aralık 2003 tarihine uzatılması ve BMGS'nin konuyla ilgili çözüm raporu sunumu istenmiştir.¹¹⁸

BM Genel sekreteri Kofi Annan, Kopenhag Zirvesinde, meselenin çözümü için, 11 Kasım 2002'de, 153 sayfalık bir belge sunmuştur Bu belgede 28 Şubat 2003 tarihi, müzakerelerin tamamlanacağı tarih olarak açıklanmıştır. Ancak taraflar belgedeki

¹¹⁶ Bozkurt, Demirel a.g.e. sf. 83

¹¹⁷ <http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> (13.02.2015)

maddelerin kabul edilemeyeceğini bildirmiş maddelerde değişikliğe gidilmiştir. Annan Belgeleri 4 defa düzenlenmeye tabi tutulmuş ancak Türk tarafı için sakıncaları giderilmemiştir. Buna rağmen, 10 Mart Lahey Toplantısında, referandum kararı alınmıştır.

Kofi Annan'ın hazırladığı çözüm önerilerinde; toprak, mülkiyet, anayasal değişiklikler, garantörlük ve güvenlik başlıkları bulunmaktadır. Ancak Kıbrıs için esas çözüm olan siyasi eşitlik ve egemenlik kavramlarıdır.

1950 yılından itibaren BM genel kurulunda Kıbrıs konusunun müzakere edilmesi konuyu uluslararasılaştırmıştır. Kıbrıs'ın zaman içinde statükosunun değişikliğe uğraması, uluslararası toplum tarafından görülmek istenmemiştir. Politik kaygılar sebebiyle, gerçeklikten uzak bir tutumla çözümler sunulmuştur.¹¹⁹

¹¹⁸ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 78-93

¹¹⁹ Atakol, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar, a.g.e sf. 99

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1. Avrupa Birliğinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci

Avrupa kelimesinin kökeni, Yunan Mitolojisine dayanmaktadır. Avrupa terimi sırasıyla orta Yunanistan, Atina ve Sparta için kullanılmış, sonra Yunan yarımadası ve en son tüm Avrupa için telaffuz edilmiştir.¹²⁰

Avrupa Birliği tarihsel bir sürece dayanır. Bu süreç devam etmektedir. Avrupa Birliği düşüncesinin sanatsal, siyasal entelektüel ve felsefi bir boyutu bulunmaktadır. Gelişim süreci, AB bünyesinde iniş çıkışlarla dolu bir istikrar sergiler. AB'nin gelişimini tayin eden tarih sahnesinden ziyade dünya da meydana gelen ekonomik ve siyasal değişimlerdir. Bu sebeple, AB'nin gelişimi rastantısal değil olumsal¹²¹ bir süreçtir.¹²²

Coğrafi sınırlar dışında Avrupa'nın ne olup ne olmadığına dair bütün ölçütler tarihseldir. Tarihte Bizans'a karşı Avrupa, Osmanlıya karşı Avrupa, Ortadoğu'ya karşı Avrupa gibi sürekli kurulan ve bozulan ittifaklar Avrupa'nın ne olduğuna dair geçerli bir kanıt sunmamaktadır. Avrupa ırkı diye bir ırkta bulunmamaktadır. Teolojik açıdan bakıldığında reformasyon süreci, Ortodoks ve Katolikleri karşı karşıya getirmiş ve amansız din savaşları yaşanmıştır. Günümüzde Avrupa Birliği'ne bakıldığı zaman ekonominin yanı sıra dinsel bir ortaklığında var olduğunu görülmektedir.¹²³

¹²⁰ Levent Kıvrıl, Avrupa Birliği Nereye Koşuyor? Avrupanın Geleceğine Siyaset Teorisiyle Bakmak, Derin Yayınları, İstanbul 2011, sf. 3

¹²¹ Olumsallık, raslantısal değildir. Aristoteles'in tanımıyla dynamis (potansiyel) ve energia (edim) arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Potansiyel edinimlerle ortaya çıkar. Çünkü her potansiyel aynı zamanda bir şeyin (aktüellik de buna dahil) olmama ve gerçekleşmeme potansiyelidir. Varolan potansiyel gerçekte aktüeliteme geçirilemeyen potansiyeldir. Bu açıdan potansiyelliğin aktüalliteyle ilişkisi, kendini aktüallığın bozumunda gösterir. Detaylı bilgi için bkz. Kemal Derviş, Daniel Gros, Michael Emerson, Sinan Ülgen, Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü, Ekonomi ve Dış Politika Forumu, İstanbul 2004, sf. 13

¹²² Aykut Çelebi, Halkların Siyasal Birliği, Metis Yayın, İstanbul 2002, sf. 46

¹²³ Aykut Çelebi, Avrupa: Halkların Siyasal Birliği, a.g.e. sf. 49

Avrupa da bir birlik oluşturma düşüncesi çok eski zamanlardan beri varolmuştur. 20. Yüzyıla gelindiğinde daha nihai ve somut adımlar atıldığı görülür. Kont Richard Coudenhove-Kalergi, 1894-1972 yılları arasında yaşamış, Pan-Avrupa düşüncesini 1923’de bir kitap yayınlarak ve Avrupa’da birlik oluşması için projeler üretmek geliştirmiştir. Avrupa’da Birlik oluşturmak için çalışan düşünürler; Saint Simon, Duc De Sully, Agustin Thierry, Victor Hugo, De Gasperi, La Rochefoucauld, William Denn, Emile de Girardin bunlardan bazılarıdır.¹²⁴

Kalıcı olmasa da kapsamlı bir birleşmenin ilk adımı, 19. yy.’ın ikinci yarısında yapılmış olan Paris Anlaşması’dır. 1856 tarihinde yapılan bu antlaşmayla beş Avrupa Devleti ismine; Concert Europeen (Avrupa Ahengi) verdikleri bir ittifakı gerçekleştirmek üzere imzalanmışlardır. Daha sonra Osmanlı Devleti de bu oluşuma katılmıştır. Bu antlaşmaya göre, çıkabilecek muhtemel anlaşmazlık durumları, barışçıl bir tutum izlenerek, sürekliliğin sağlanması amacıyla üye ülkeler arasında parlamentonun kurulması üzerinde ortak bir karara varılmıştır. Fakat sonraki yıllarda siyasi çekişmeler ve rekabet ortamı, Avrupa da bu düşüncenin rafa kalkmasına sebep olmuştur.¹²⁵

İlk Avrupa Birliği fikri ekonomik anlamda sağlanmaya çalışılmıştır. Tarihte atılan adımlara baktığımız zaman bütünleşme sürecinin ekonomik boyutta seyrettiğini görürüz. Ancak son yıllarda bu fikir kendini ekonomiden ziyade siyasi bir olgu olarak hissettirmektedir.¹²⁶

Ekonomik olarak ilk birleşme; “Benelüks” devletlerin katılımıyla İsviçre’de imzalanan, “Ouchy Sözleşmesi” ile gerçekleşmiştir. Bu sözleşme, 18 Temmuz 1932 tarihinde Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasında imzalanmış, “Benelüks” ismini almıştır. Tedrici gümrük birliği sağlamak bu sözleşmenin amacıdır. Sözleşmenin

¹²⁴ Haydar Çakmak, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri, Platin Yayınları, Mart 2005. sf. 17

¹²⁵ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 120

¹²⁶ Atilla Sandıklı, Türkiye’nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2001, sf. 35

amacına binaen bu üç devlet arasında yıllar boyunca konferanslar düzenlenmiş ve yeni antlaşmalara imza atılmıştır.¹²⁷

Avrupa ülkelerini birlik oluşturmaya teşvik eden durum; İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıdır. Savaş esnasında birlik fikri kuvvetlenmiştir. İkinci dünya savaşında hayatını kaybeden insan sayısı 60 milyonu bulmuştur. Bu savaşla Avrupa iki yüzyıllık sömürgeci gücünden olmuş, dünya hakimiyetini, savaşın galibi olan iki ülkeye (ABD ve SSCB) bırakmıştır. Bu savaştan sonra Avrupa, ABD'nin yardımları ile ayakta kalmıştır. ABD'nin Avrupa'ya sunduğu Marshall Yardım Planı'nın Avrupa'da birlik fikrini doğuran önemli bir amil olduğu kabul edilmektedir.¹²⁸ İngiltere Başbakanı Winston Churchill, 1945 yılında yaptığı konuşmada; “Bir çeşit Avrupa Birleşik Devletleri kurmak zorundayız.” demiştir. İkinci Dünya savaşının kayıpları, SSCB'nin siyasal sistem bağlamında komünizmi savunması ve savaş şartlarının da yarattığı durum ile Doğu Avrupa'yı etkisi altına alması, Avrupa için bir dizi olumsuzluğa yol açmıştır.¹²⁹

Avrupa Birliği'nin önemli düşünürlerinden biri olarak adından söz ettiren Jean Monet,¹³⁰ o dönemde Fransa Planlama İdaresi'nin başındaydı.¹³¹ Monet, Entegrasyon düşüncesini geliştirerek şunları söylemiştir; “Entegrasyonun amacı; Avrupa'nın dünyadaki yerini tesis etmek, saygınlığını sağlamak, etkinliğini artırarak hayat şartlarının yükselmesini süreklendirmek olacaktır.”¹³²

Avrupa ülkelerinin ikinci ekonomik entegrasyonu; Schuman Planında da vurgulanan, Avrupa Kömür Çelik Topluluğudur. Paris'te; Hollanda, Almanya Cumhuriyeti, Belçika, İtalya, Fransa ve Lüksemburg arasında 18 Nisan 1951'de biraraya

¹²⁷ İlhan Tekeli, Selim İlkin, Türkiye ve Avrupa Topluluğu I. Ulus devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, sf. 39

¹²⁸ Ali Bulaç, Avrupa Birliği ve Türkiye, Eylül Yayınları, İstanbul 2001, sf. 17

¹²⁹ Bulaç, a.g.e. sf. 18

¹³⁰ Brent F. Nelson, Alexander C-G. Stubb, The European Union- Reading on the Theory and Practice of European Integration, Lynne Rienner Publishers, London 1994, sf. 13

¹³¹ Stephen George, Politics and Policy the European Community, Oxford University Press, New York 1991. sf. 2

gelen topluluk üyelerinin sayıları sebebiyle, ilk imza atan devletlere ‘Altılar’ denmiştir. AKÇT, Paris Antlaşması olarak ta tanımlanmıştır.¹³³ AKÇT’nin görevi; üye devletlerin yaşam standartlarının yükselmesini sağlamak, istihdamı artırmak, ekonomik genişlemeyi sağlamak ve ekonomik duruma uyumlu bir ortak pazar kurmaktır.¹³⁴

Avrupa Kömür Çelik Topluluğunun her görevi, tüzel kişiliğe sahip olan dört ana organ aracılığıyla yapılmıştır. Bu organlar; Bakanlar Konseyi, Adalet Divanı, Ortak Meclis, Yüksek Otorite’dir.¹³⁵

AKÇT Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden itibaren geçerli olan süre elli yıla kısıtlanmıştır. Bu yüzden 3. ülkelerle yapılan, 24.07.2002 tarihinden itibaren sona eren Antlaşmalardan doğan hak ve yetkiler için Avrupa Topluluğu halef kabul edilmiştir.¹³⁶

AKTÇ’nin kurulması, Avrupa Birliği fikrinin kuvvetlenmesini pekiştirmiştir. Avrupa da Jean Monet’in fikriyle, Savunma ihtiyacı gerekli görülmüş, bunun için Avrupa Savunma Topluluğunun kurulması karara bağlanmıştır. Bu karar, üye ülkelerin milli ordusunun yanında topluluğa ait bir Avrupa Ordusu’nun kurulması düşünülmüştür. Ancak 27 Mayıs 1952’de altı ülkenin Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması’nı imzalamalarına rağmen Fransız Meclisinden Anlaşmanın geri dönmesi, siyasi birleşme düşüncesini zora sokmuştur.¹³⁷

Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşmasında, fikir birliğine varılamamasına rağmen, 17.03.1948 yılında, ‘Batı Avrupa Birliği’ için gerekli zemin hazırlanmış 23.10.1954’de imzalanan Antlaşmayla BAB kurulmuştur. BAB Antlaşmasına imza atan

¹³² Bulaç ,a.g.e. sf. 18

¹³³ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, ECO Bölgesi Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Yayını No: 692, Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayın No:7, İstanbul 2002. sf. 18

¹³⁴ Enis Coşkun, Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, Cem Yayınevi, İstanbul 2001, sf. 46-47

¹³⁵ Coşkun, a.g.e. sf. 46

¹³⁶ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 122

¹³⁷ Sandıklı, sf. 40-41

devletler; Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Hollanda ve Fransa'dır. Antlaşmanın şartlarına göre; üye olan ülkelerden herhangi biri silahlı saldırı altında kalırsa diğer üye olan ülkeler askeri ve diğer her türlü yardıma hazır olacaklardır.¹³⁸

BAB'da, AKÇT gibi süre sınırlandırması konulmuş bir antlaşmadır. Antlaşma, 50 yıl ile sınırlandırılmıştır. BAB bir bakıma 'NATO için kurulmuştur.' denilebilir. Bu örgütün görevleri dış politika ve savunma konularında işbirliğidir.¹³⁹

Yapılan Antlaşmalardaki başarısızlıklar ekonomik entegrasyonun gerçekleşmeden siyasi entegrasyonun sağlanamayacağı yönünde şekillenmiştir. Bu sebeple ekonomik entegrasyon, bu tarihten sonra kurulan örgütlerde önceliği oluşturmuştur. Bu fikir kapsamında, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ismini almıştır.¹⁴⁰ 1 Ocak 1958 tarihinde antlaşma yürürlüğe girmiştir.¹⁴¹ Belçika, İtalya, Lüksemburg, Fransa, Hollanda ve Almanya bu antlaşmayı imzalamışlardır. AET'nin nihai amacı; siyasi birliğe giden yolda önce ekonomik birliği sağlamaktır. Ekonomik dengenin sağlanması için üye ülkeler, ilk etapta birbirleriyle işgücü, hizmet, mallar ve sermayenin serbest dolaşımı için gümrük birliği ve ortak pazar kurulmasına karar vermişlerdir.¹⁴²

25 Mart 1957 tarihinde AET ve 'Avrupa Atom Enerjisi Kurumu' (EURATOM) kurulmuştur.¹⁴³ Barışçıl gayelerle atom enerjisi kullanımının sağlanması amaçtır.¹⁴⁴ Ayrıca ortak bir dış politika oluşturulması ve uygulanması hedeflenmiştir. Karar alma süresini hızlandıracak tedbirler saptanmıştır.¹⁴⁵ Her üç örgütte (AKÇT, AET,

¹³⁸ Bozkurt, Demirel, sf. 123

¹³⁹ Sandıklı, sf. 40-41

¹⁴⁰ Robert Beynon, The Routledge Companion to Global Economics, Routledge Press, London and New York 2001. Sf. 87-89

¹⁴² Bulaç, a.g.e. sf. 19

¹⁴³ Desmond Dinan, Europe Recast: A History of European Union, Lynne Rienner Published, London 2004. sf. 46

¹⁴⁴ Ramazan Kılıç, Türkiye AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, Siyasal Kitapevi, Ankara 2002, sf. 39

¹⁴⁵ Somoncuoğlu, Avrupa Birliği Bitmeyen Yol, sf. 20

EURATOM) yasal açıdan ayrı siyasal anlamda aynı kuruluş olma özelliğini kazanmışlardır. Bu toplulukların dünyada kurulmuş olan diğer örgütlerden farkı egemenlik haklarını uluslarüstü bir organa bırakmış olmalarıdır. Bu nitelikte dünyada AT'ye (AB) benzeyen başka örgüt bulunmamaktadır.¹⁴⁶

1957 tarihinde 6 ülke ile kurulan AT, altı aşamalı bir genişleme süreci geçirmiştir. Danimarka topluluğa ilk genişleme sürecinde, 1973'de dahil olmuştur. İngiltere ve İrlanda'da sonra dahil olan ülkelerdir. Yunanistan'ın dahil olması 2. Genişleme dönemi olan 1981 yılıdır. 1986 tarihinde 3. Genişleme dönemi kabul edilen sürede Portekiz ve İspanya topluluğa dahil edilmişlerdir. 1995, 4. Genişleme Dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu tarihte ise; Finlandiya, İsveç ve Avusturyanın topluluğa katılımıyla üye sayısı 15'e yükselmiştir. 5. Genişleme Dönemi, 16 Nisan 2003 tarihinde 10 ülkenin,¹⁴⁷ katılım antlaşmasını imzalaması ile 2004 yılına, 25 üyeli bir topluluk olarak girilmiştir.¹⁴⁸ Bulgaristan ve Romanya da Avrupa Birliğine 2007 yılı itibariyle dahil olan ülkelerdir. Genişleme Süreci halen devam etmektedir. Türkiye ve İzlanda'nın katılım müzakereleri, 2014 yılı itibari ile devam etmektedir.¹⁴⁹

Genişleme Süreci zahmetli olmuştur bunun sebebi; Avrupa'nın Sui-Generis¹⁵⁰ yapısına tamamen dahil edilmesinde yaşanan sıkıntılardır. Genişlemenin özümsemesi için siyasi modelin, binlerce sayfalık AB Müktesebatı'nın, yeni üye olan devletlerde de uygulanması gerekliliğidir.¹⁵¹

AT tarafından, Malların Serbest Dolaşım Hakkının, Gümrük Birliğiyle sağlanması ve 3. Ülkelere 'Ortak Gümrük Birliği Tarifesi' uygulanması ile "Avrupa Tek Pazarı"na, 1 Ocak 1993 tarihinde geçilmiştir. ATP ile üretim faktörlerinin serbest

¹⁴⁶ Çakmak, sf. 20

¹⁴⁷ 10 ülke: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Slovenya, Malta, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya. Bkz. Haydar Çakmak, sf. 20

¹⁴⁸ Bozkurt, Demirel, a.g.e sf. 124

¹⁴⁹ <http://ab.gov.tr/index.php?p=109&l=1> (25.03.2015)

¹⁵⁰ Sui Generis: Nev-i Şahsına Münhasır siyasi modeldir.

dolaşımı sağlamıştır. Artık malların yanı sıra üretim faktörlerinin serbest dolaşımı gerçekleşmiştir.¹⁵²

Roma Antlaşması, kurucu Antlaşmalarının kapsamının genişletilmesi üzere, 10 Aralık 1991 yılında müzakere edilen Maastricht zirvesinde, üye ülkelerin onayıyla, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalar atılmış, Kasım 1993'te resmen Avrupa Birliği kurulmuştur.¹⁵³ AET, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi hedefleyen 3 asli özellik üzerine kurulmuştur. Bu özellikler: 1. İkame etme (Subsidiarity) ilkesi¹⁵⁴, Rekabet ilkesine dayanan serbest piyasa ekonomisi, 3. Kamu maliyesinin sağlıklı idaresidir.¹⁵⁵

Avrupa Birliği ekonomik, sosyal ve siyasal entegrasyonunu ilerletmiş, geçirdiği genişleme süreçleriyle genişleme ve derinleşme perspektifinin başarısına mahzar olmuştur. Avrupa Birliği ekonomisinin gücünü koruma, sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda zayıf yönlerini belirleyip çözüm üretmek için bir yapılanma sürecine girmiştir.¹⁵⁶ 2009 yılında Avrupa Birliği, toplam 27 üye ülkeden oluşan ve nüfusu 500 milyona yaklaşan Birleşik Avrupa ülkelerini kapsayan dev bir yapı halini almıştır.¹⁵⁷

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı incelendiğinde bir devlet gibi yapılandığı görülür.¹⁵⁸ Kurumsal örgütlenme biçimi parlamenter demokrasi ile yönetilen ülke

¹⁵¹ Andreas Haufler, "Regional İntegration and the Development of Tax Systems in the European Union" Sajal Lahiri, Regionalism and Globalization- Theory and Practice, Published by Routledge, London and New York 2002. Sf. 270

¹⁵² Dartan, Hatipoğlu, Dikkaya, a.g.e. sf. 20

¹⁵³ James Sperling, Emil Kirchner, Recasting the European Order,- Security Architectures and Economic Cooperation, Manchester University Press, New York 1997. Sf. 111-112

¹⁵⁴ Bu özellik, Topluluk müdahalesini ancak gerekli durumlara indirgiyen ve üye ülkelere bu alanlarda gerekli karar alma yetkisini veren ve üye ülkelerin AET hukuku karşısında yetki ve özgürlüklerini genişleten çok önemli bir ilkedir. Vedat Akman, Avrupa Topluluğu ve Türkiye- Uluslararası Antlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa, Alfa Yayınları, İstanbul 2005. sf. 36

¹⁵⁵ Akman, a.g.e. sf. 36

¹⁵⁶ Muzaffer Dartan, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği", Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri, Editörler; Mustafa Aykaç-Zeki Parlak, Elif Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, sf. 145

¹⁵⁷ Ufuk Ayhan, AB'nin Yönetel Yapısı, sf. 19

¹⁵⁸ Organların oluşumu, çalışma yöntemi ve görevleri hakkında bilgi için bkz. Enver Bozkurt- Mehmet Özcan- Arif Köktaş, Avrupa Birliği Hukuku, Nobel Yayıncılık, Ankara 2001, sf. 51-110

yapılarıyla benzer niteliktedir.¹⁵⁹ Konsey, Komisyon, Parlamento, Sayıştay, Adalet Divanı, Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite ve diğer yardımcı organları bulunmaktadır. Kolejyal olarak üyeler topluluğu yönetmektedir. Organlara bakıldığı zaman ise AB, uluslarüstü bir kurumdur.¹⁶⁰

Avrupa Birliğinin ulus-üstü (supranationalism) kurum özelliği giderek federal bir devlet modeline yaklaşmaktadır. Federal bir güç merkezi “Avrupa Süper Devleti”ni tarif etmektedir. Bu vizyon “Westfalen tipi”¹⁶¹ bir ulus devleti, Avrupa düzeyinde bir kıta devlet olarak ön görmektedir. Bu federal model ilk defa Antik Yunan’da şehir devletleri konfederasyonunda ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği; Antik Yunan döneminden, siyaset, hukuk, idari ve siyasal yönetim modellerini devralmıştır. Modern Avrupa’nın siyasal sorunlarının çözümünde ele alınan antik yönetim modelleri, ülke koşullarına göre yeniden yorumlanarak uygulamaya konulmaktadır.¹⁶²

2.2. Türkiye’nin Avrupa Enerji Topluluğu Üyeliğinin Tarihsel Süreci

2.2.1 Türkiye’nin Avrupa Enerji Topluluğu’na İlk Başvurusu

Türkiye’nin uluslararası sistemi incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğundan beri Batı yönünde siyaset anlayışı izlendiği görülür.¹⁶³ Cumhuriyet sisteminin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün de batı yönlü bir politika izlediği görülmektedir.¹⁶⁴ Atatürk, Türkiye’nin, ‘bilim, teknoloji, güzel sanatlar, tarım, devlet yönetimi, ticaret ve ulaşımda Avrupa uygarlığına katılmazsa bu uygarlığın gerisinde kalınacağını’ vurgulamıştır.¹⁶⁵

¹⁵⁹ Marion Demossier, The European Puzzle, Berghah boks, New York Oxford 2007. sf. 57

¹⁶⁰ Bulaç, a.g.e sf. 27

¹⁶¹ 1648 yılında imzalanan Westfalen Antlaşmaları önce Avrupa’da sonra bütün dünya’da modern tarihe damgasını vuracak ‘Ulus Devlet’ in doğum yılı olarak kabul görmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Derviş, sf. 13.

¹⁶² Çelebi, sf. 51

¹⁶³ Veysel Bozkurt, Avrupa Birliği ve Türkiye, VİPAŞ A.Ş. Yayınları, Bursa 2001, sf. 258.

¹⁶⁴ E. J. Zürcher, H. Van Der Linden, The European Union, Turkey and Islam, Amsterdam University Press, Amsterdam 2004. sf. 102

¹⁶⁵ Emre Kongar, Kültür Üzerine, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1982, sf. 50

Günümüzde Türkler Asya-Avrupa arasında kalmış vaziyettedirler. Türkler ne Avrupalı nede tipik bir Asyalı kimliği göstermemektedir. Türklerin, Asya ve Avrupa sentezinin oluşumu, 1000 yıllık uzun bir sürece yayılarak meydana gelmiştir. Osmanlı Devletiyle perçinlenen modernizm,¹⁶⁶ Atatürk devrimleriyle, kurumsallaşmasını gerçekleştirmiştir. Atatürk modernleşmeyi teknik olarak değil proje olarak görmüştür. Atatürk için batılılaşma amaca giden bir yol olmaktan ziyade bizatihi bir dönüşüm aracıdır.¹⁶⁷ Avrupa medeniyeti fikri; bağlamında, 1950'li yıllara gelindiğinde Türkiye, Avrupa da kurulmakta olan örgütler içinde bulunmaya başlamıştır. ABD'nin sağladığı Marshall Yardımları, Türkiye'yi ABD'ye bağımlı hale getirmiş olsa da siyaseten, Avrupa eğilimi baskındır.¹⁶⁸

Türkiye'nin Avrupa yönelişi bir siyaset geleneğidir. Bu düşünce, Batı'da ortaya çıkan her gelişim, örgüt, siyasal yapılanmanın Türkiye'de olumlu algılanmasına zemin hazırlamıştır.¹⁶⁹ Bu bağlamda; Türkiye, Avrupa kıtası ve merkezi olarak Avrupayı hedefleyen örgütlere katılma isteği ile hareket etmiştir.¹⁷⁰ Bu düşünceyle, OECD ve NATO'ya dahil olmuştur.¹⁷¹

2. Dünya Savaşının ardından Türkiye Batı'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. 1949 yılında NATO'ya üye olmak için başvurmuş üyeliği 1952 yılında kabul edilmiştir. Batı Avrupa birliklerine temkinli yaklaşan Türkiye, Batılılaşma misyonu gereği olarak, AET'ye üye olmak istemiştir. Dönemin Başbakanı Menderes, Batı'daki gelişmeleri yakından izlemiştir. Demokrat Parti lideri Menderes, Batı politikasının devam etmesinde etkin olmuştur.¹⁷²

¹⁶⁶ Gonca Bayraktar, Şenol Durgun, İslam and Politics, A Kitap Binyıl Yayınevi, Ankara Ağustos 2011. Sf. 32

¹⁶⁷ Şenol Durgun, Ulus İnşası ve Milliyetçilik, A Kitap, Ankara Mayıs 2014, sf. 218-220

¹⁶⁸ Çağrı Erhan- Tuğrul Arat, 'AET ile İlişkiler', Türk Dış Politikası, C.1 (1919-1980), Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, sf. 813

¹⁶⁹ Erol Manisalı, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe, Derin Yayınları, İstanbul 2002, sf. 9-14

¹⁷⁰ Haydar Çakmak,, a.g.e. sf. 102

¹⁷¹ Ramazan Kılıç, Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, a.g.e. sf. 111

¹⁷² Şaban Çalış, Türkiye AB İlişkileri- Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişim, Nobel Yayıncılık, Ankara 2001, sf. 32

Türkiye AET ilişkilerinin başladığı tarih 1959 yılında Türkiye'nin AET'ye resmi başvurusuna dayanır. AET'nin ekonomik gelişimi amaçlayan yapısı, o dönemde sıkıntı yaşayan Türkiye için bir ekonomik kurtuluş umudu olmuştur. Bunun sebeplerinden biri; ortak Pazar fikrinin dünyada rağbet görmesidir. Bir diğer neden; AET ülkelerinin ihracatında, Türkiye'nin önemli jeopolitisidir.¹⁷³ Ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar Avrupa'yı Türkiye'ye karşı temkinli olmaya yöneltmiştir.

31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin AET'ye yaptığı başvuru hızla kabul edilmiştir. Bunun sebepleri arasında, uluslararası sistemde, AET'nin kendini kabul ettirmek istemesi yatmaktadır. Bu yüzden AET, başvurulara olumlu dönüşler yapılmaktadır. O dönemde Avrupa'da yeni kurulmuş bir örgüt olan EFTA¹⁷⁴ ile AET rakiplerdi. Türkiye'nin EFTA yerine AET'yi tercih etmesi ve Yunanistan'ın aynı dönemde, AET'ye başvurmuş olması, Türkiye'nin başvurusunun kabul edilmesinde etkili olmuştur.¹⁷⁵

2.2.2. Türkiye'nin AET'ye Başvuru Sebepleri

31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin AET'ye başvuru sebepleri arasında siyasi, tarihi ve ekonomik etkenler bulunmaktadır. Tarihi etken, Türkiye'nin gelenekselleşen politikasında batılılaşmanın varlığıdır. Türkiye Avrupa'ya hayranlıkla yaklaşmış Avrupa'nın içinde bulunduğu durumları yakından izlemiştir. Ayrıca Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk bu düsturu miras olarak bırakmıştır. Batı ağırlıklı gelişen politikamız için Avrupa tarafından içselleştirilebilmek için bu oluşumda yer almak gerekli görülmüştür.¹⁷⁶

Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve siyaset anlayışındaki bir takım değişiklikler, siyasi etmenlerdir. İç siyasal etmen, Türkiye'nin o tarihlerde çok partili siyasi yapıya geçiş dönemlerinden biri olmasıdır. Türkiye, çok partili demokratik

¹⁷³ Erhan- Arat, 'AET ile İlişkiler',Oran B., Türk Dış Politikası İletişim Yayınları, İstanbul 2001, sf. 813.

¹⁷⁴ Batı Avrupa Merkezli Örgüt.

¹⁷⁵ Haluk Günuğur, "Türkiye AB İlişkileri Tarihçesi", Avrupa Birliği El Kitabı, Yayına Hazırlayan: Mehmet Özdemir-Songül Altınışik, TCMB Yayınları, Ankara 1995, sf. 177

döneme geçerek kendi müteşebbis sınıfını oluşturmaya çalışmaktaydı. Dönemin iktidarında olan Demokrat Parti içerisinde Batı geleneği ile yetişmiş kişiler bulunmaktaydı. Batılılaşma, Demokrat Parti'nin ideolojisiydi. Bu sebeple Batı'da meydana gelen olaylar dikkatle izlenmiş, analiz yapılarak yeni örgütlerin içinde yer almaya çalışılmıştır.¹⁷⁷

Ekonomik etken olarak Türkiye'nin AET'nin yardımlarından yararlanmak istemesidir. Avrupa ekonomisinin bütünleşen yapısının içinde olamamak ,günden güne ekonomisinde çöküş yaşayan Türkiye için olumsuz bir seyir demektir. Bu sebeple , oluşumun içinde yer almak, Avrupa ile birlikte hareket etmek, bir çözüm olarak görülmüştür.¹⁷⁸

Yunanistan'ın AET'ye başvurması Türkiye'nin izlediği politika açısından önemi büyüktür.¹⁷⁹ Yunanistan ve Türkiye'nin siyasi ilişkilerinde meydana gelen sarsılmalar ve ülkelerin rekabetçi bir tavırla hareket etmeleri dönemin gündemini oluşturmuştur. Türkiye Yunanistan'ın başvurusundan 16 gün sonra üyelik için AT'ye başvuruda bulunmuştur. AT eşitlikçi bir politika izlediğini göstermek için her iki başvuruyu da kabul etmiştir. Ancak Yunanistan da Türkiye de gerekli gelişme düzeyini elde edemediklerinden¹⁸⁰ AT, her ikisine ortaklık statüsü vermiştir.¹⁸¹ Bu statü Roma Antlaşması'nın 238.¹⁸² Maddesine dayanarak verilmiştir.¹⁸³

Ankara Antlaşması, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Antlaşmadır. Ortaklık Antlaşması, 1 Aralık 1964 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu antlaşma Türkiye için Avrupa'ya açılan kapı niteliğindedir. AT için ise

¹⁷⁶ V. Bozkurt, a.g.e. sf. 260

¹⁷⁷ Erhan-Arat, C.1, a.g.e sf. 813

¹⁷⁸ Bozkurt, Demirel, a.g.e sf. 132

¹⁷⁹ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, a.g.e sf. 533.

¹⁸⁰ Gaffar Yakın, Tek Yol AB mi?, a.g.e. sf. 61

¹⁸¹ Kılıç, Türkiye ve AB ilişkileri ve Gümrük Birliği, a.g.e. sf. 114

¹⁸² 238. Madde: "Topluluk bir üçüncü Devlet, bir devlet birliği ya da bir uluslararası örgütle, karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak davranışlar ve özel usuller öngören ortaklık kuran anlaşmalar yapabilir." Detaylı bilgi için bkz. Ramazan Kılıç, a.g.e. sf. 111

stratejik öneme sahip bir müttefik, saflarına katmak için önem arz etmiştir. Ancak AT'nin Türkiye'ye yükümlülüklerinin gerçekleşmesi günümüzde de hala tamamlanamamıştır.¹⁸⁴

2.3. Türkiye'nin AET ile İlişkilerinin Hukuksal Boyutu: Ankara Antlaşması

Türkiye'nin AET ile ortaklık müzakereleri üç evrede planlanmış ve 4 yıl sürmüştür. Birinci dönemde Türkiye, katılımın 12-24 yıl aralığında gerçekleşmesini, AET organlarında temsiliyetini, ortaklığın GB üzerine kurulmasını ve ikiyüzmilyon dolarlık AET yardımını talep etmiştir. Nihai amacının örgüte tam üyelik başvurusu olduğunu AET'ye bildirmiştir. AET'nin cevabı ise, tam üyelik sağlanmadan organlarda temsiliyetin olamayacağını ve Gümrük Birliği için 24 yıllık sürenin kısaltılması gerekliliğini vurgulamıştır. Bu dönem aynı zamanda 27 Mayıs Askeri Darbe'nin Türkiye de gerçekleştiği dönemdir. Bu dönemde AET ile ilişkiler sık sık kesilmiş hatta askıda kalmıştır. Türk delegasyonlarında yaşanan sık değişim sebebiyle, süreç tahmin edilenden uzun sürmüştür. 14-21 Ekim 1960 tarihinde görüşmeler yeniden başlamış Türkiye, Yunanistan'a verilen yükümlülükleri, kendisinin de alabileceğini konseye bildirmiştir. İkinci Dönem, 10-22 Nisan 1961 tarihlerinde, Türk tarafının GB de ısrar ettiği ancak, topluluğun farklı ortaklık biçimlerini sunduğu tek bir toplantı gerçekleşmiştir. Üçüncü dönem, 6 görüşmenin 18-22 Haziran 1962-20 Haziran 1963 tarihlerinde yapıldığı ve Ankara Antlaşmasıyla son bulduğu dönemdir.¹⁸⁵

12 Eylül 1963 yılında Türkiye; Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Federal Almanya ve Lüksemburg arasında Ankara antlaşmasını imzalayarak, AET'nin ortaklık üyesi olmuştur. Parlamentoların onayından geçen antlaşma, Bakanlar Konseyi kararıyla, 1 Aralık 1964 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Antlaşma bir çerçeve antlaşmasıdır. Çünkü sürecin çerçevesini belirler. Ankara Antlaşması'nın amacı; "Türkiye'yi kademeli olarak

¹⁸³ Meltem Müftüler Baç, Türkiye ve AB Soğuk Savaş sonrası İlişkiler, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2001, sf. 26

¹⁸⁴ Baç, a.g.e. sf. 27

¹⁸⁵ Harun Gümrükçü, Türkiye ve Avrupa Birliği- İlişkinin Unutulan Yönleri Dünü ve Bugünü, Avrupa Türkiye Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2002, sf. 97

AET'ye tam üyeliğe hazırlamaktır.” Antlaşmayla birlikte bir de Katma Protokol imzalanmıştır. Ankara Antlaşması 33 maddeden, Katma Protokol 64 maddeden oluşmaktadır.¹⁸⁶

Ankara Antlaşması toplamda 5 Belgeden oluşur. Esas Antlaşma haricinde, 11 Maddeli Geçici Protokol, 9 Maddeli Mali Protokol, Son Senet ve tarafların mektupları antlaşma dahilindedir. Belgeler içinde ağırlıklı anlaşma, esas antlaşmadır. Gümrük Birliği'nin asli unsurları, sermaye, mal, hizmetlerin serbest dolaşımı, tarım, ulaştırma, ekonomik koşulların uyumlandırılması, ortaklık organları, mevzuatlar, çıkabilecek uyuşmazlıklarda uygulanabilecek çözüm yolları ve Türkiye'nin tam üyeliğinde sağlayacağı imkanlar hükme bağlanmıştır. Ek iki protokol ortaklık ilişkilerinin hazırlık aşamasında, Türkiye'ye tanımış olduğu ticari ve mali ayrıcalıkları kapsar. Geçici Protokol, Türkiye'nin önemli ihraç malları ile ilgili AET'nin tanıdığı imtiyazların ayrıntılarını geçişi kapsayan sürelerde belirlemektir. Bu protokolün hazırlanma sebebi; onay sürelerinin geç yürürlüğe girmesinin ticari yükümlülükleri aksatmadan sürdürülmesini sağlamaktır. Mali Protokol ise, Türkiye'nin ekonomik durumunun güçlendirilmesi, geçiş ve son dönem koşullarının gerçekleştirilmesi ve Türkiye'ye verilmesi karara bağlanan kredinin nasıl uygulanacağını kapsar.¹⁸⁷

AET ve Türkiye arasında ortaklık yaratan bu antlaşma, İnönü hükümeti tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma yıllarca süren çağdaşlaşma düşüncesinin bir sonucu olarak görülmüştür. Atatürk'ün ideolojisi olan muhasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın ve batıyla bütünleşmenin bir sembolü olarak adlandırılmıştır. Türkiye'de İşçi Partisi, bazı sendikalar ve STK haricinde büyük çoğunluk tarafından olumlu karşılanmıştır. Başbakan İnönü antlaşmadan sonra yaptığı konuşmada, Ankara Antlaşması için, Türkiye'yi ebedi olarak batıya bağlayacak bir etmen olduğunun altını çizmiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, 5. Baskı, Ankara 2002.

¹⁸⁷ Manisalı, GB de Bekleyen Sorunlar, a.g.e. sf. 2

¹⁸⁸ Metin Aydoğan, Avrupa Birliğinin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliği'ne, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2002, sf. 121

Ankara Antlaşması, topluluk içinde doğrudan uygulanan bir ‘Topluluk Hukuk Belgesi’ niteliği taşımaktadır.¹⁸⁹ Roma Antlaşması’nın 238. Maddesine dayanarak imzalanmıştır. İlkeleri şu şekilde belirlenmiştir;¹⁹⁰

1. Barışı korumak ve Roma Antlaşması’nın ilkelerini paylaşmak.
2. AT ve Türkiye arasında bir Gümrük Birliği oluşturmak.
3. Türk ekonomisinin, AET’nin ekonomisi ile mevcut gelişme farkını milimize etmek ve uzun vadede kaldırmak.
4. Türkiye’nin AET’yle sosyal bağlarının gelişmesini sağlamak.
5. AET’nin Türkiye’ye ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmesi için yardıma bulunmak.
6. Gelecekte Türkiye’nin AET’ye tam üyeliğini kolaylaştırmak.

Ankara Antlaşması ikinci maddesinde de belirtildiği gibi kurulan ortaklığın gerçekleşmesi üç aşamayla belirlenmiştir. Bu üç dönem, gittikçe gelişen bir gümrük birliğini amaçlamaktadır. Bu üç aşama; i. Hazırlık dönemi, ii. Geçiş Dönemi ve iii. Son dönemdir.¹⁹¹

Hazırlık Dönemi: Ortaklık safhasında yükümlülükleri yerine getirmesi için AET’nin mali yardımı ile Türkiye’nin ekonomik güçlendirmesi hedeflenmiştir. Bu dönem 5 yıl olarak öngörülse de uygulamada 9 yıl sürmüştür.¹⁹² Geçiş Dönemi: Türkiye ile AET arasında 1973 tarihinde düzenlenen Katma Protokol ile başlamıştır. Geçiş döneminde Gümrük Birliği’nin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu dönem 22 yıl sürmüştür. Tüm ürünlerde gümrüklerin sıfırlanması öngörülmüş, Gümrük

¹⁸⁹ Akman, a.g.e. sf. 35

¹⁹⁰ Akman, a.g.e. sf. 35

¹⁹¹ Kılıç, a.g.e. sf. 112

¹⁹² Akman, a.g.e. sf. 36

Birliği'ne geçiş sağlanmasıyla bitmesi planlanmıştır. Bu geçiş 1996 tarihine kadar sürmüştür. Son Dönem: Gümrük Birliği ile tam üyeliği öngören dönemdir.¹⁹³

2.3.1. Ankara Antlaşması'nın Türkiye'yi Tam Üyeliğe Hazırlayan Aşamaları

2.3.1.1. Hazırlık Dönemi

AET'ye 'Tam Üyelik' için gereken birinci aşamadır. Ankara Anlaşması'1 Aralık 1964 tarihinde başlamıştır. Beş yıl olarak öngörölmüş ancak Katma Protokol'ün imzalandığı tarih olan 1 Ocak 1973'e kadar devam etmiştir. Hazırlık dönemi yaklaşık 9 yılı kapsamıştır.¹⁹⁴

Hazırlık döneminin ilk üç yılında Türkiye'nin sonraki aşamalarda vermesi gereken ödünler gündemde gelmediđinden¹⁹⁵ Türkiye'nin topluluğa karşı nasıl bir tutum izleyeceği belirsizdir. Katma Protokolün hazırlanmasıyla Türkiye'nin hangi durumlarda ödün vereceği gündeme gelmiştir. Türkiye'nin AET algısı bu dönemde derinlik kazanmıştır. Katma Protokolün imzalandığı 23 Kasım 1970'de, AET'nin birinci genişleme döneminin gerçekleştiği dönem olduğundan ek bir Protokol daha hazırlanmıştır.¹⁹⁶

Ankara Antlaşması'nın 3/1 Maddesinde belirtildiği gibi "Topluluk yardımlarla ekonomiyi güçlendirmek durumundadır." Türkiye'nin bir yükümlölüğu bulunmamaktadır. Bu dönemde, gelecekte olacak yükümlölükler için tartışmalar yürütölmüşür.¹⁹⁷

¹⁹³ Kılıç, a.g.e. sf. 113

¹⁹⁴ Esra Çayhan, Dünden Bugüne Türkiye- AB İlişkileri ve Siyasi Partilerin Konuya Bakışı, Boyut Kitapları, İstanbul 1997, sf. 52

¹⁹⁵ Cihan Dura, Hayriye Atik, Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara Mayıs 2003. sf. 354

¹⁹⁶ Bozkurt- Özcan- Köktaş, a.g.e. sf. 265

¹⁹⁷ Ba, a.g.e. sf. 29

1964 yılında seçimle gelen Süleyman Demirel iktidarı, AET'yi hükümetinin başarısı olarak göstermek için hızlı girişimlerde bulunmuşlardır. AET ilişkilerini yürütmek için Ortak Pazar Merkezi teşekkülü oluşturmuşlardır. Bu teşekkül; Dış İşleri, Gümrük, Maliye, Tekel, Tanıtım, Turizm, Çalışma ve Sanayi Bakanlıklarına ilaveten bürokratlar ile kurulmuştur. Ayrıca İstanbul ve Ticaret Odası'nın girişimleriyle İktisadi Kalkınma Vakfı kurulmuştur.¹⁹⁸

Türkiye'de 1961 yılına kadar yapılan girişimler reel olmaktan uzak kalmıştır. Bu yıllarda AET için gösterilen çaba derinlikten uzak olduğundan, bu yıllar boşa geçmiş yıllar olarak değerlendirilmiştir. Ancak 1961 Anayasası ile demokratik ortamın üzerinde, çok durulan konularından biri haline gelmiştir.¹⁹⁹

2.3.1.2 Geçiş Dönemi

Katma Protokol'ün imzalanmasıyla fiilen başlayan dönemdir. Bürokratik onay işlemlerinin vakit alacağı gözetilerek ek bir geçici anlaşma ile ticari hükümler karara bağlanmıştır. 1971 yılında imzalanan geçiş dönemi, hukuken 1 Ocak 1973 yılında başlamıştır. Bu dönemin amacı: Türkiye'nin ekonomi politikasının, AET'nin ekonomi politikasına yaklaştırılmasıdır.²⁰⁰

Katma Protokol kapsamında geçiş dönemi, bazı mallar için 22 yıl, bazı mallar için 12 yıl süre içinde, Gümrük Birliği geçişini öngörmüştür. Ancak, Türkiye'nin 1970'li yıllarda yaşadığı siyasi çalkantılar sebebiyle, üstüne düşen görevleri yerine getirememiştir. Bunun üzerine, AET Türkiye'den ithalatını gerçekleştirdiği sanayi malları için Gümrük Birliği kısıtlamalarını iptal etmiştir.²⁰¹

¹⁹⁸ Erhan-Arat, C.1, sf. 839

¹⁹⁹ Çalış, a.g.e. sf. 113-115

²⁰⁰ V. Bozkurt, a.g.e. sf. 263

²⁰¹ V. Bozkurt, a.g.e. sf. 263

2.3.1.3. Son Dönem

Son Dönem Gümrük Birliğine geçiş dönemidir. Gümrük Birliğine geçilmesiyle tam üyelik koşulları olan ekonomi politikalarında uyumlaştırma planlanmıştır. Bu dönem 22 yılın sonunda gerçekleşmiştir. Diğer dönemlerde de olduğu gibi öngörüldüğünden uzun bir sürede tamamlanmıştır.²⁰²

Dört yılda üç dönemlik geçiş planlanmış ancak, 12 yıl olarak sınırlandırılan dönemin sonlanması, en fazla 14 yıl uzatılacağı belirtilmiştir. Fakat Avrupa Birliği'nin sürekli bir değişim içerisinde olması, Türkiye'ye de yansımıştır. Türkiye, Ankara Antlaşması ve 1995 yılı Ortaklık Konseyi kararına göre, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan, GB üyesi olan tek ülke olma özelliği taşımaktadır.²⁰³

2.3.2 Ankara Antlaşması'nın Sağladığı Kurumsal Yapı ve Ortaklık Konseyi

Türkiye ile ortaklık rejiminin uygulanabilmesi için kurulmuş dört organdan biri Ortaklık konseyidir. Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesinin tavsiye ettiği konular üzerinde incelemeler yapar. Büyükelçiler düzeyinde toplantılar yapar. Komite hazırladığı raporları doğrudan Ortaklık konseyine sunar. Ortaklık Komitesi'nin görevi: Ortaklık Konseyine yardımcı olmak, işlerin devamlılığının yürütülmesi olarak belirlenmiştir. Karma Parlamento Komisyonu, TBMM ve AET heyetlerinin 30 kişilik eşit sayıda parlamenter bulundurduğu Komisyondur. Görevleri; Yıllık raporlar hakkında görüşmeler yapmak, ortaklığın demokratik ilerleyişini denetlemektir. Gümrükler İşbirliği Komitesinin görevi: AET ve Türkiye arasındaki idari işbirliğini sağlamaktır. Aldığı kararların bağlayıcılığı yoktur. Ortaklık konseyi, tarafların görüş bildirdikleri ve karar aldıkları en üst mercidir.²⁰⁴

AET'ye tam üye olunmaksızın, topluluğun organlarında temsiliyet mümkün olmadığından, Türkiye ile AET arasında ilişkilerin gelişimi ve düzenlenmesi için ayrı bir

²⁰² Bozkurt- Özcan- Köktaş, sf. 268

²⁰³ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 569

organ oluşturma gereksinimi doğmuştur. Ortaklık Konseyi bu gereksinimle kurulmuştur. Ayrıca, Ankara Antlaşması aracılığıyla, kurulmuş tek organ olduğu için önem tařımaktadır²⁰⁵

2.3.3 Katma Protokol

Ortaklık Anlaşmasında ek olarak imzalanan protokol ile değişikliklere gidilmiştir. 23 Kasım 1970 tarihli bu Protokol’n hazırlanma amacı: Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne geçişidir.²⁰⁶

Katma Protokol, Gümrük Birliği’nin kurulması için gereken rekabet ve ticari yapıya ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Ankara Antlaşması’nın uygulanabilirliğini sağladığından bir uygulama antlaşmasıdır. Ticaretin liberalizasyonu programını, sağlamak üzere hazırlanmış bir protokoldür. Katma Protokol, 1995 yılında yapılması planlanan Gümrük Birliği turuyla son bulması öngörülmüştür.²⁰⁷

Katma Protokolün hızla uygulanmaya koyması bir takım düzensizlikleri de beraberinde getirmiştir. Ortak Tarım Politikasının farklı yorumlanması ile görüş ayrılıkları oluşmuştur. Türkiye, Ortak Tarım Politikası’na katılmayı dşnmrken AET için anlamı ticaretin liberalizasyonu olmuştur.²⁰⁸

Avrupa Enerji Topluluğu 1970’li yıllarda başlayan genişleme stratejisi ile Türkiye, gelişime uyumlu bir değişim talep etmiş bunun bir neticesi olarak, 30 Haziran 1973 tarihinde, ‘Tamamlayıcı Protokol’ uygulanmıştır. Bu protokolle bir uzlaşma ortamı sağlanmış, 12 Mart Muhtıra havası az da olsa yumuşatmıştır. Ancak, bu durum bazı sebeplerden ötürü fazla uzun sürmemiş, 1974-1976 yıllarında AET ve Türkiye arasında gerginlikler baş göstermiştir. Türkiye’nin Kıbrıs Müdahalesi, bu gerginliğin

²⁰⁴ Erhan-Arat, C.1, a.g.e. sf. 835

²⁰⁵ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 139

²⁰⁶ Manisalı, E., Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, Derin Yayınları, İstanbul 2003, sf. 87

²⁰⁷ Ba, sf. 34

²⁰⁸ Ba, sf. 34-35

önemli sebeplerinden birisidir. Yunanistan'da Albaylar Cuntasının devrilmesi ve demokrasinin tekrar hayata geçmesiyle, topluluğun Yunanistan'a bakışı olumlu olurken Türkiye'nin özellikle 2. Askeri Harekatı topluluk tarafından kınanmıştır. Sebeplerden bir diğeri; Tamamlayıcı Protokol'de Türkiye'ye gerekli ticari esnekliğin sağlanmadığı düşüncesidir. Diğer sebepler, Türk işçilerinin serbest dolaşımı, protokolde belirtildiği şekilde bir gelişme yaşanmaması ve Yunanistan'ın 1975 tarihinde topluluğa başvurmasıdır. Bu gelişmeler sonucunda; Türkiye, Temmuz 1976 tarihinde, 60. Maddeli Protokol kararıyla tek taraflı olarak bir yıl süreyle askıya aldığını bildirmiştir.²⁰⁹

AET'nin üye devletlerle arasında dış politika eşgüdümü oluşması için Avrupa Siyasi İşbirliği, 1978 yılında kurmuştur. Türkiye'nin bu kurumun toplantılarına katılmayı talep etmesi ve çoğu üye devletin bu duruma karşı çıkması sebebiyle ilişkiler gerginleşmiştir. Bunun üzerine topluluk, Türkiye ile ilgili gelişmelerden haberdar edilmesi amacıyla, 'Trokyo' formülü geliştirmiştir. Bu formül, Türkiye'nin katılmadığı toplantıların bir bildirisi niteliğindedir. 1978'de Türkiye, örgütün bu tutumuna karşılık ilişkilerini bir yıl süreyle askıya aldığını bildirmiştir. Türkiye'de yaşanan 12 Eylül 1980 darbesiyle ilişkiler kopma noktasına gelmiştir.²¹⁰

2.3.4. Türkiye- Avrupa Enerji Topluluğu İlişkileri (1980-1987)

Türkiye'nin AET ilişkilerinin 1980-1987 arası döneminde, 24 Ocak 1980 Kararları ekonomi için atılan adımdır. Ardından yaşanan 12 Eylül 1980 İhtilali ve Yunanistan'ın örgüte Tam Üyeliği Türkiye'nin AET ile ilgili yaşadığı üç önemli gelişmedir.²¹¹

24 Ocak 1980 Kararları; AP'nin iktidara gelmesiyle ekonomik dengelerin hem iç hem dış boyutta düzeltilmesini amaçlayan Turgut Özal'ın başkanlığında; IMF, OECD ve

²⁰⁹ Mehmet Ali Birand, Türkiye'nin Avrupa Macerası 1959-1999, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2000, sf. 269- 273

²¹⁰ Baç, a.g.e. sf. 36

Dünya Bankası'nın ortak hazırladığı bir iktisat programıdır. Amaçları; Serbest piyasa ekonomisini yaygınlaştırmak, Türkiye ekonomisinin dışa açılımı ve Türkiye ekonomisinin iç ve dış dengesini sağlamlaştırmaktır.²¹²

Program uygulandığı yıllarda ekonomik gelişme ivme kazanmıştır. Gayri safi milli hasılanın artışı %5 olarak gerçekleşmiş zarar eden holdinglere özel fonlar oluşturulmuş, ihracat sektöründe teşvik önlemleri alınmıştır. 1980 döneminde, AET'ye uyumu yaklaştıran uygulamalar izlenmiştir.²¹³

24 Ocak kararlarının hükümet tarafında desteklenmesi olumlu bir hava estirse de partiler arası çıkan karışıklıklar ve anarşi ile Türkiye, sancılı bir döneme girmiştir. Bunun üzerine, 12 Eylül 1980 yılında Türkiye'de yaşanan askeri müdahale, yönetime el koyarak parlamentoyu feshetmiştir.²¹⁴

Askeri darbe ile yönetimin devralınması, Türkiye-AET ilişkilerinin duraksamasına yol açmıştır.²¹⁵ Bunun üzerine, Kenan Evren darbenin ilişkilerde bir değişiklik meydana getirmeyeceği ve batılılaşma politikasının değişmeyeceğini vurgulamıştır. AET'nin organları aracılığıyla, Türkiye'nin demokrasiye geçmesi yönünde yapılan uyarılar, askeri yönetimin katı uygulamalarını değiştirmemiştir. Topluluk, 21 Ocak 1982'de Ortaklık antlaşmasını, Türkiye'de insani hakların garanti altına alınmasını şart koşarak askıya almıştır.²¹⁶

1982 Anayasası referandumla kabul edilmiştir. Ancak sıkıyönetim devam ederken olağanüstü önlemler altında kabul edilmesi, AET tarafından demokrasiden uzak

²¹¹ Bozkurt-Demirel, a.g.e. sf. 152

²¹² İlhan Tekeli, Selim İlkin, Türkiye ve Avrupa Birliği III Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit yayıncılık, Ankara 2000, sf. 21

²¹³ Eric Cornell, Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998, sf. 184

²¹⁴ Tekeli- İlkin, Türkiye ve Avrupa Birliği III, sf. 34

²¹⁵ Cihan Dura, a.g.e. sf. 356

²¹⁶ Çağrı Erhan-Tuğrul Arat, 'AT ile İlişkiler', Türk Dış Politikası, C.2 (1980-2001), Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, sf. 34

görülmüştür. 1983 yılında parlamentonun açılması ve demokratik kurumların işlerliği AET ilişkilerindeki olumsuz seyri değiştirmemiştir. Topluluğun iktisadi ve ticari yeni kısıtlamaları, Katma Protokol'ü, Türkiye'nin aleyhine işleyen bir duruma gelmiştir. Bu dönemde, olumsuz işleyen AET-Türkiye ilişkileri, 6 Kasım 1983 seçimlerinin demokrasiyi tesis etmesiyle düzelmeye başlamıştır.

2.3.5. Yunanistan'ın AET'ye Tam Üye Olmasının Türkiye'ye Tesirleri

1980 yılında Türkiye için önemli gelişmelerinden biri, Yunanistan'ın AET'ye tam üye olmasıdır. 15 Temmuz 1959'da örgüte, ortak üye olarak başvuran Yunanistan, 1 Ocak 1981'de, AET'nin 10. üyesi olmuştur.²¹⁷

Gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerin biraraya gelmesiyle gelişmişlik düzeyi düşük bir ülke olan, Yunanistan'ın topluluğa katılması²¹⁸, Türkiye'de benzer bir sonuç elde edileceği yönünde bir algı yaratmıştır. Ancak durum böyle olmamıştır.²¹⁹

Yunanistan'ın AET'ye tam üye olmasının Türkiye'ye olumsuz tesirleri olmuştur. Öncelikle Yunanistan'ın tam üyeliği, Türkiye'yi psikolojik bir yarışın gerisinde bırakmıştır.²²⁰ Dinsel açıdan, Yunanistan'ın Ortodoks olması, AET'nin 'dini ittifak' oluşturması düşündüren sebepler arasındadır. Ticari boyutta, Yunanistan ve Türkiye'nin rekabet halinde olması, AET ihraç mallarına da yansımıştır. İki ülkenin ihraç malları çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin ihraç dengesinin bozulması anlamına geliyordu. Çünkü Yunanistan, AET'ye ihraç mallarını kotasız sunabilecekti. Siyasal anlamda, Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunlar (Kıbrıs, Ege karasuları azınlıklar, hava ve kara sahanlığı) Yunanistan tarafından AET'ye taşınabilir, AET'nin çözüm arayışı, Türkiye'ye yeni yaptırımlara sebep olabilirdi.²²¹

²¹⁷ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği- Bir Dönüşümün Analizi, Alfa Yayınları, (Genişletilmiş 2. Baskı), İstanbul 1998 sf. 214

²¹⁸ İlhan Tekeli, Türkiye ve Avrupa Birliği III, a.g.e. sf. 185

²¹⁹ Sadi Somoncuoğlu, AB Bitmeyen Yol, a.ge. sf. 32

²²⁰ Çakmak, a.g.e sf. 109

Yunanistan'da 1981' de PASOK' un²²² iktidar olmasıyla, Türkiye aleyhine sergilenen tutum AET organlarına yansımıştır. Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'nda Yunanistan faktörü etkili hale gelmiştir.²²³

Türkiye, Yunanistan'ın tam üyeliğiyle, sıkı tedbirler almaya yönelmiştir. Brüksel'de toplanan 5 Haziran 1981 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında, demokrasiye geçişin sağlanmasıyla, AET'ye tam üyelik için başvuracağını açıklamıştır. Bu dönemde Türkiye'de, iç hukuk alanında düzenlemelere gidilmesine rağmen, AET'ye uyum sağlayacak bir altyapı oluşturulamamıştır.²²⁴

2.3.6. Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu (14 Nisan 1987)

13 Aralık 1983 tarihinde Özal hükümetinin kurulmasıyla, 12 Eylül yönetimiyle kötüye giden Türkiye-AET ilişkileri, nispeten düzelme yoluna girmiştir. ANAP'ın seçimleri kazanması, topluluk tarafından yansımaları olumlu yönde olmuştur. Bu durum Avrupa'da, demokratik özgürlükler ve insan hakları konularında ilerleme kaydedilebileceği yönünde yorumlanmıştır.²²⁵

Turgut Özal, AET ile ilgili olarak, parti programında, hedeflerinin tam üyelik olduğunu, bunun için kaydedilen aşamalarda, ilişkileri dengeleyen bir anlayış izleyeceklerini belirtmiştir. ANAP hükümeti, dışa açık politikalar benimseyen ve liberal politikalar yürüten bir parti olmuştur.²²⁶ AET ile olan ilişkilerde, özenli bir tutum izlemiştir. Ancak Askeri Müdahalenin sebep olduğu katı anlayışı değiştirmek kolay olmamıştır. Özal, tam üyelik başvurusu öncesi bazı adımlar atmıştır. Bunlar; Serbest

²²¹ Erhan-Arat, C.II, a.g.e sf. 85-86

²²² PASOK: Panhelenik Sosyalist Hareket Partisi. 1974'de Yunanistan'da kurulmuştur. 8 Kasım 1981 genel seçimleriyle iktidara gelmiştir.

²²³ Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005, sf. 70

²²⁴ Hakan Temiztürk, Türkiye AB İlişkilerinin Medyatik Serüveni, Tasam Yayınları, İstanbul Ocak 2007. sf. 60-61

²²⁵ Tekeli-İlkin, Türkiye ve Avrupa Birliği III, sf. 71

²²⁶ Çakmak, sf. 109

dolaşım hakkından süreli olarak vazgeçmek, Türk vatandaşlarının, AİHM’e yapılan bireysel başvurularını kabul etmek, Türkiye’de bulunan Rum-Yunan gayrimenkullerinin satış yasağının kaldıracağını beyan etmek, Avrupalı şirketlerin Türkiye lehine ihalelerde lobicilik faaliyetlerine izin vermek, Türkiye’nin ekonomik ve büyük bir ortak pazar olduğunu bildirmek, Türkiye’nin Avrupa’nın güvenliğinde ciddi bir role sahip olduğunu, Türkiye’nin üyeliğinin kabul edilmemesi durumunda, müslümanlar tarafından olumsuz bir algı oluşabileceği ve AET dışında kalan Türkiye’nin, radikalizme kayabileceğini açıklamıştır.²²⁷ zal’ın bu tutumu, Brüksel’de 14 Nisan 1987 tarihinde yapılan toplantıda, Konsey’in “İlişkilerin Kademeli Olarak Normalleştirmesine Yönelik neriler” bildirisini kaleme almasıyla sonuçlanmıştır.²²⁸

Türkiye’nin tam üyelik başvuru görüşmelerini, Topluluk Konseyi ye ülkelerinin hiçbiri istememiştir. Ancak bu başvuru, Roma antlaşmasına uygundur. Bu sebeple, Komisyon’a gönderilme kararı verilmiştir. ye ülkelerden bir tek Yunanistan, Türkiye’nin topluluğa tam üyelik başvurusuna açık bir şekilde karşı çıkmıştır.²²⁹

Türkiye’nin AET’ye başvurusunun altında birçok sebep bulunmaktadırdır. Ekonomik olarak, 1983 yılında Askeri Darbeden sonra gelen sivil hükümet, ekonomi de istikrar programını devam ettirmiştir. Uygulanan dışa açılma politikası ve ekonomik istikrar programı başarılı olmuştur.²³⁰ AET için bu durum ‘güven verici’ olarak yorumlanmıştır. Bir diğer ekonomik sebep; Türkiye, ekonomi politikalarını, AET ile bütünleştirmeyi istemesidir. Dışa açılımın devamlılığı için dış kredilere ihtiyaç vardı. Bu kredileri topluluğun kurduğu fonlarla karşılamayı bu sayede nakit akışını hızlandırmayı ve AET’nin sunduğu avantajlardan yararlanmayı hedeflemiştir.²³¹

²²⁷ akmak, sf. 110

²²⁸ Gümrükçü, sf. 105

²²⁹ Bozkurt- zcan- Köktaş, a.g.e. sf. 232

²³⁰ Dura, a.g.e. sf. 358

²³¹ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 576

Siyasi olarak, en önemli sebep siyasi gelenek olan Batılılaşma isteğidir. Bunun için Türkiye, Batı'daki her oluşumun içinde yer almak istemiştir. Bir diğer sebep, demokratik ve çoğulcu bir rejimi olan Türkiye'de, Askeri müdahalenin görüşmeleri sekteye uğratması, AET'ye üyeliğinin sağlamlaşması fikrini düşündürmüştür. Bir diğer sebep, Yunanistan'ın yalnız bırakılmamasıdır. Yunanistan'ın, AET'de artık karar alma mekanizmalarında bulunuyor olması, Türkiye için bir tehlike haline gelmiştir. Bir diğer sebep, Türkiye jeopolitisi gereği yalnız kalmamak için AET'ye başvurmuştur. Türkiye NATO üyesi olup AET üyeliği bulunmayan tek ülkedir.²³²

Türkiye'nin başvurusu, Topluluk Komisyonu tarafından yaklaşık iki buçuk yıl sonra 10 sayfalık ana metin ve 175 sayfalık raporla cevaplanmıştır. 17 Aralık 1989 yılında açıklanan raporda, Türk ekonomisi hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.²³³ Ekonomik gelişme farkından kaynaklanan güçlükler belirtilmiştir. Bunlar; sosyal koruma düzeyinin düşük olması, ki bu en büyük farktır. Bunun yanı sıra 1989 itibariyle, ekonomideki makro dengesizlikler, sanayide yüksek koruma oranları ve tarım sektöründeki yapısal farklılıklardır. Olumsuz özelliklerden ek raporda belirtenler; kişi başına düşen gayri safi milli hasılanın bölgeler arasındaki dengesiz dağılımları, işsizlik ve enflasyon oranlarıdır. Komisyon ayrıca; insan hakları ve azınlık konuları, Türkiye'nin demokrasi konusundaki eksiklikleri, Türkiye-Yunanistan ilişkilerindeki açmazlar ve Kıbrıs konusuna değinmiştir.²³⁴

Türkiye'nin başvurusu ne olumlu nede olumsuz sonuçlanmıştır.²³⁵ Topluluk açıklanan raporlarda özetle başvuruyu askıya aldığını bildirmiştir. Bunun sebebi, AET'nin genişleme sürecini gerçekleştirmek istemesidir.²³⁶ Konsey bu sebeple, Türkiye'nin değerlendirmesini 1992 yılından sonrasına bırakmıştır. Konsey,

²³² Erhan, Arat, sf. 96

²³³ Dura, sf. 359

²³⁴ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 571

²³⁵ Reçber, sf. 42

²³⁶ Temiztürk, sf. 61

Türkiye’den somut adımlar beklemiş ve Matutes Paketi’ni²³⁷ teklif olarak sunmuştur. Bu paketin konuları arasında, mali işbirliğinin artırılması, politik diyalogun pekiştirilmesi, ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi ve gümrük birliğinin tamamlanması vardır.²³⁸

Türkiye’nin üyeliğine engel olan görünmeyen sebeplerde bulunmaktadır. Bunlar; Türkiye topraklarının AET üye ülkelerinin toprak sahanlığının yarısına yaklaşan ölçüdeki genişliği, artan nüfus potansiyeli, kültür farkı, topluluğa üye diğer Akdeniz ülkelerinden daha yoksul olması²³⁹, ve Yunanistan dışında hiçbir üye devletle komşu olmamasıdır.²⁴⁰ Bu etkenler, Türkiye’nin AET üyeliğini olumsuz etkilemiş bu sebeple üyelik talebi askıya alınmış gözükse de uzun vadede reddedilmiştir.²⁴¹

2.3.7. Gümrük Birliği

Almanya’nın Essen şehrinde AB, 9-10 Aralık tarihinde Zirve Toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı, Avrupa’nın geleceğini ilgilendiren önemli kararların alındığı bir toplantıdır. 1995’de genişleme sürecindeki AB’nin üye devletleri toplantıya katılmıştır.

Gümrük Birliği öncesi döneme denk gelen toplantıya Türkiye’nin çağırılmaması gelecekte yaşanacak zorlukların işareti olmuştur. Essen Zirvesinde Türkiye den ortak üye olarak bahsedilmemiştir. Türkiye’nin AB ile ilişkisi, Akdeniz’de ki ‘ticari partner’ olarak adlandırılmıştır. Türkiye, diğer Akdeniz ülkeleriyle bir tutulmuş, Mısır, Cezayir, Ürdün, Malta ile adı beraber anılmıştır.²⁴²

²³⁷ Matutes Paketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Reşat İ. Özkan, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Yunanistan, Harp akademileri Basımevi, İstanbul 2001, sf. 36-37

Reşat İ. Özkan, Yeni Mandacılık, Ümit Yayıncılık, Ankara 2001, sf. 161

²³⁸ Erol Manisalı, GB’de Bekleyen Sorunlar, a.g.e. sf. 30

²³⁹ Kılıç, a.g.e. sf. 126

²⁴⁰ Özkan, Yeni Mandacılık, sf. 161

²⁴¹ Cornell, sf. 185

²⁴² Mehmet Özcan, “1990 Sonrası AB-Türkiye İlişkileri”, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Derleyen: İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, sf. 135

Reşat İ. Özkan, Dış Politika- Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yayınları, İstanbul 1996 sf. 143

Avrupa Topluluğu'nun başlıca amacı; Avrupa'nın politik bütünlüğüdür. Bunun sağlanabilmesi için öncelikle ekonomik istikrarı üye ülkeler arasında tesis etmek gerekecektir. Bunun yolu gümrük birliği ve serbest ortak pazardan geçmektedir. Bu sayede üye ülkeler ortak vergi, kota ve indirim tarifesi uygulayarak dış dünyaya eşit bir tarife sunarak ticareti engelleyen sınırlamaları kaldırmayı ve dış ticaretin büyümesini hedeflemişlerdir. Gümrük Birliği; "iki veya daha çok ülkenin kendi sınırları içinde serbest mal dolaşımını sağlaması ve diğer ülkelere aynı gümrük tarifesinin uygulanması"dır.²⁴³ Gümrük Birliğini üye ülkelerin iç sınırlarında kotalar kalkar. 3. Ülkelerden gelen mallar için gümrük tarifesi geçerlidir. Uygulanan tarife bütün ülkelere aynıdır. 3. ülkelere karşı uygulanan aynı ticaret tarifesine 'Ortak Gümrük Tarifesi' denir.²⁴⁴

Gümrük Birliği Müktesebatının neredeyse tamamı, üye devletleri, doğrudan bağlayıcı maddelerden oluşmaktadır. Bunlar Ulusal Hukuk'a aktarılması gerekmeyen mevzuatlardır.²⁴⁵

Avrupa ile Türkiye'nin arasında yapılan Ankara Antlaşması, GB ilkelerine dayanan bir ortaklık ilişkisidir. Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973 yılında devreye girmesiyle, 22 yılın ardından GB'nin, yürürlüğe girmesinin planlaması, sürecin nasıl işleyeceğini belirlemiştir. GB, ekonomi ve sanayi sektörünü kapsar.

Katma Protokol'de tarım ve hizmetler kapsam dışındadır. GB, Türkiye ve AB üye devletleri arasında ihraç ve ithalatta eş etkili vergiler ve ürün miktarındaki kısıtlamaların kaldırılmasını ayrıca Türkiye'nin üçüncü devletlerle gerçekleştirdiği dış ticaretinde, AB'nin ortak gümrük tarifesinin kabulünü beyan eder.²⁴⁶

²⁴³ Akman, a.g.e. sf. 37

²⁴⁴ Ozan Ceyhan-Duygu Leleoglu, Avrupa Birliği Yolunda Türkiye İçin Brüksel El Kitabı, , Aksoy Yayınları, İstanbul 2000, sf. 83

²⁴⁵ Ufuk Ayhan, Avrupa Birliğinin Yönetel Yapısı ve Türkiye, Adalet Yayınevi, Ankara 2009. sf. 158

²⁴⁶ Mithat Sarı, "Gümrük Birliği'nin Getirip Götürecekleri", Ekonomik Bağımsızlık Ulusal Kalkınma ve Sanayileşme İçin Gümrük Birliği'ne Hayır, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara 1996, sf. 35

Gümrük Birliği'nin kapsadığı alanlar, Türkiye ve AB arasında, ileri entegrasyonu ve tam üyeliği hedefler. Türkiye'nin AB'ye, ekonomik öncelikli uyumlandırılmasını hedeflediğinden tümüyle ticari bir ortaklıktır.²⁴⁷

Gümrük Birliği'nin tamamlanması, 8 Kasım 1993 yılında Brüksel'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında gerçekleşmiştir. Karşılıklı yükümlülükleri tanımlayan ve çalışma programına dönüştürülen karar, kabul edilmiştir.²⁴⁸ 6 Mart 1995 tarihinde yaşanan olumsuzluklara ve Essen Zirvesindeki yapıcı olmayan tutuma rağmen 1/95²⁴⁹ Ortaklık Konseyi maddesine göre Türkiye ve örgüt arasında Gümrük Birliği sağlanmıştır.²⁵⁰

01.01.1996 tarihinde, Türkiye'nin GB'ye girmesi, Ankara Antlaşması ve Katma Protokol'e ve 1993 yılında düzenlenen Ortaklık konseyi Toplantısı'na dayanarak kesinleşmiştir.²⁵¹ Anlaşma hükümleri kesin olarak belirtilmiştir. Türkiye ile yapılan antlaşmalar, AB üye ülkelerinin parlamentolarından geçmiştir.²⁵²

Türkiye'yi Gümrük Birliğine götüren sebepler, Ankara Antlaşmasıyla aynıdır. Siyasal konjonktürde, Yunanistan'ın üyeliği önemli bir yer tutar. Özellikle Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege karasuları konusundaki tutumunun Türkiye için bir engel haline gelmesi, Türkiye'yi AB'ye yaklaştıran sebeplerdendir. Bir diğer sebep, Türkiye'deki değişen hükümetler, GB'yi iç politika aracı olarak görmüştür. GB ile Türkiye ekonomisinin canlanacak olması diğer bir unsurdur.²⁵³

²⁴⁷ Somoncuoğlu, Gümrük'te Kuşatma, a.ge sf. 6

²⁴⁸ Sinan Ülgen, AB ile Müzakerelerin El Kitabı Ne Bekliyoruz? Ne olacak?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Kasım 2005. Sf. 77

²⁴⁹ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Duna, Pars Kutay, Gümrük Birliği İle Nereye? Küreselleşme, Makro Bölgecilik ve AB, İntermedia Yayınları, İstanbul 1996, sf. 27-88

²⁵⁰ Özcan, a.g.e. sf. 135

²⁵¹ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Bağımsız Türkiye Komisyon Raporu, Ankara 2010. sf. 13

²⁵² Özkan, Dış Politika- Dış kapının Dış Mandalı, sf. 198

²⁵³ Sanem Baykal, Tuğrul Arat, "AB ile İlişkiler", Türk Dış Politikası, C.2 (1980-2001), Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, sf. 333

Gümrük Birliği Türkiye’de sevinçle karşılanmıştır. Dönemin siyasileri bu durumu büyük başarı olarak adletmişlerdir. Kendilerini, süreçte önemli rol oynayan kilit adamlar olarak lanse etmişlerdir. GB, Türkiye’de seçim stratejisi olarak kullanılmış seçim vaatleri arasında sıralanmıştır. GB’nin içeriği hakkında halka bilgi verilmemiş, başarılı büyük zafer olarak siyasi çevre ve medya organlarında kutlanmıştır.²⁵⁴ Lehte görüş bildirenlerin yanında alehte düşünen çevreler de olmuştur.²⁵⁵

AB’nin 90’lardan itibaren genişlemeye başlaması, Türkiye ile ilişkilerin farklı bir seyir izlemesine neden olmuştur. Türkiye tam üyelik için sürecin içinde olmak gayesiyle hareket etmiştir Sürecin içinde olmak için yapılan somut çalışmalardan biri, 29 Ocak 1997 tarihinde, Avrupa Birliğinin kurucu ülkeleri olan İtalya, İspanya, Fransa, İngiltere ve Almanya arasında, Roma’da, Başbakanlar düzeyinde gerçekleşen toplantıda, Başbakan Tansu Çiller tarafından sunulmuştur. Toplantıda Çiller, GB sürecinin tamamlandığını, tam üyeliğin gerçekleşmesi için Türkiye’nin aday statüsünde tanınmasını, bunun için de aday statüsü tarihi verilmesini bildirmiştir. AB’nin cevabı ise, GB’nin yeterli olduğu yönünde olmuş, kültürel farklar konusunu ilk kez bu toplantıda açmıştır.²⁵⁶

Gündem 2000 Raporu, Kopenhag Zirve Toplantısı’nda, 1993 yılında, topluluk kararlarının alındığı, Varşova Paketi ülkelerini kapsayan, genişleme döneminin başlamasıyla yayınlanan bir rapordur. Bu raporda Türkiye, genişleme kapsamının dışında tutulmuştur.²⁵⁷ AB’nin geleceğinin planlandığı bu raporda Türkiye’nin olmaması, Ankara’da hayal kırıklığı yaratmıştır. Türkiye belgenin ayrı bölümünde yer almış, Gümrük Birliği kapsamında derinleşme öngörülmüştür. Demokratikleşme, insan hakları ve güneydoğu sorunu Türkiye’nin çözümlemesi gereken konular arasında yer almıştır. Tam üyelik kapsamında Türkiye’den bahsedilmemiş, GB ilişkilerinin

²⁵⁴ Sarı, ag.e. sf. 37

²⁵⁵ Özkan, Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Yunanistan, a.g.e. sf. 41

²⁵⁶ Baykal-Arat, C. II, sf. 344

²⁵⁷ Coşkun, ., sf. 189

devamlılığı yeterli bulunmuştur. Kopenhag Zirvesinde de bu hususa değinildiğinden yeni bir durum değildir.²⁵⁸

Türkiye Gündem 2000 Raporu ile ilgili kaygılarını AB komisyonuna sunmuş, 30 Ekim 1997 tarihinde AB Komisyonu ve Konsey yetkilileri, Türkiye ile temasa geçmiştir. Görüşmenin sonucunda Türkiye, 5 Aralık 1997 tarihli açıklamasında: Ege, Kıbrıs ve insan hakları konusunda, AB ile görüşülmeyeceğini ilişkilerin GB kapsamında devam edeceğini bildirmiştir.²⁵⁹

Raporun ardından Türkiye raporun iyileştirmesi hususunda yoğun temaslarını sürdürmüştür. Çünkü Lüksemburg zirvesinde bu kararlar kesinlik arz edecektir. Türkiye'nin bu süreçte amacı; uygun bir katılım öncesi stratejisi belirlemek ve Gündem 2000 Raporunda yer alan 'Avrupa Konferansı' öngörüsünü, AB aday ülkeleriyle, statüsünün eşit katılımı ile gerçekleşmesidir.²⁶⁰

2.3.8. Lüksemburg Zirvesi

Lüksemburg Zirvesi, AB'nin genişleme kararı aldığı 1997 yılında, katılma sürecinin başlamasını öngören zirvedir. 12-13 Aralık tarihlerinde yapılan toplantıda Güney Kıbrıs Rum Kesimi de dahil olmak üzere, 10 Doğu ve Orta Avrupa ülkesi ile katılma süreci başlatılmıştır. Bu genişleme kararında Türkiye, tam üyelik sürecinde olup dahil olmayan tek ülke olmuştur. Türkiye sadece topluluğa katılmaya ehil olarak gösterilmiştir. Avrupa Birliği, Türkiye'ye karşı dışlanma stratejisi ortaya koymuştur.²⁶¹

Lüksemburg Zirvesi'nin Sonuç Belgesi'nin genişleme ile ilgili başlığının 10. Maddesinde şunlar yazmaktadır: "Konsey, onbir ay boyunca yaptığı incelemelerin bir

²⁵⁸ Karluk, Avrupa birliği ve Türkiye, sf. 110

²⁵⁹ Coşkun, sf. 189

²⁶⁰ Birand, Türkiye'nin Avrupa Macerası, a.g.e. sf. 504

sonucu olarak ve içinde yapılan tartışmaların ışığında, üyeliğe aday olan on merkez ve doğu Avrupa ülkesi ile Kıbrıs'ı kapsayacak yeni bir üyelik süreci başlatmıştır. Konsey, bu ülkelerin tümünü, aynı ölçütlere bağlı olarak AB'ye katılmaya çağırmakta ve üyelik sürecine aynı koşullarla katıldıklarını hatırlatmaktadır.”²⁶²

Lüksemburg Zirvesi, Türkiye için yalnızlaşma anlamına gelmiştir. Çünkü diğer 12 ülkeyle müzakereler başlatılmış altı ülkeyle tam üyelik başvuruları hakkında görüşmeler kabul edilmiştir. Türkiye, Avrupa Daimi Komisyonu'na aday ülke ilan edilmeden davet edilmiştir. Davet için bazı koşullar öne sürülmüştür. Bunlar: azınlık haklarına saygı ve Kıbrıs sorunudur.²⁶³ Türkiye'den bu sorunları çözmeyi taahhüt etmesi istenmiştir.²⁶⁴ Türkiye çifte standartlı bir yaklaşım izlendiğini düşünerek, AB'nin davetine katılmamıştır.²⁶⁵ Bu durum ile Türkiye, AB'ye karşı güveni sarsılmış ve şüpheli bir bakış açısı geliştirmiştir.²⁶⁶

Türkiye'nin bu tutumu Batı basınında çok ağır olarak nitelendirilmiştir. Türkiye'nin yükümlülükleri kabul edileceği düşünülmüşken bu beklenmeyen bir durumdur. Türk siyasileri, o dönem yaptığı açıklamalarla hayal kırıklıklarını dile getirmişlerdir.²⁶⁷

²⁶¹ Rıdvan Karluk, Özgür Tonus, 'Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Çıkamaz Sokakta', Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C. XV, S. 1-2 (1999), sf. 344-360

²⁶² Aydoğan, a.g.e. sf. 213-214

²⁶³ Michael Lake, The EU & Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?, Federal Trust for Education and Research, London 2005. .sf. 142

²⁶⁴ Ali Arslan, Efendi ve Uşak- Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri, Paraf Yayınları, (2. Baskı), İstanbul Nisan 2010. Sf. 270

²⁶⁵ Ali Bozer, 'Lüksemburg zirvesi Ardından Türkiye- AB İlişkileri Paneli', 16 Aralık 1997, Türkiye AB Derneği Yayını, Ankara 1998, sf. 9

²⁶⁶ Rıdvan Karluk, "Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresindedir?" Türkiye AB İlişkileri, 16-17 Mart Sempozyum Bildirileri, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Türk Ocakları Genel Merkezi- Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara (yıl yok), sf. 117

²⁶⁷ Aydoğan, a.g.e. sf. 150-152

Türkiye gelecekteki Avrupa Birliği yapılanmasının içinde kendine yer bulamamıştır.²⁶⁸ Lüksemburg zirvesi ile 26 ülkenin bütünleşme sürecine dahil olması kesinleşmiş gelecekteki Avrupa Birliği coğrafyasının temelleri atılmış, Türkiye ise bu coğrafyanın dışında kalmıştır. Genişlemenin tamamlanması uzun yıllar süreceğinden Türkiye'nin AB ile arasındaki farklar katlanacak, üyelik daha zor bir duruma gelecektir.²⁶⁹

1998 yılında İngiltere'de toplanan Avrupa Konseyi Doruk toplantısında “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” konusu başlığında 27.09.1996 tarihli, “Suçluların İadesi Sözleşmesi” onaylanmıştır. Bu toplantıya Cardiff Zirvesi de denmektedir.²⁷⁰ Zirvede olumlu gelişme, 4 Kasım 1998'de bildirilen “İlk Düzenli İlerleme Raporu”na²⁷¹ göre Türkiye, diğer aday ülkelerle birlikte değerlendirilmiştir.²⁷²

Viyana'da 11 ve 12 Aralık 1998'de yapılan zirvede, Türkiye ile ilgili olarak, AB'nin Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirmesinin devamına önem verdiğini, bu bağlamda Cardiff ve Lüksemburg Zirvelerinde kabul gören kararların Avrupa Stratejisinin izlenmesinde büyük rolü olduğunun önemine değinilmiştir.²⁷³ Bütün zirveler değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yaklaşımının ayrımcı bir tutum izlemekle beraber sorunun ekonomik nitelikli olmadığı daha çok siyasi engellere takıldığı gözlemlenmektedir.²⁷⁴

²⁶⁸ Çalış, sf. 306

²⁶⁹ Sandıklı, sf. 236

²⁷⁰ Dura, sf. 359

²⁷¹ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci 5 yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2010, sf. 135,

²⁷² Haluk Günuğur, “Cardiff Zirvesi Ardından Türkiye AB İlişkileri Paneli”, 19 Haziran 1998, Türkiye AB Derneği Yayını, Ankara, 1998, sf. 3

²⁷³ Neill Nugent, European Union Enlargement, Palgrave Mcmillan Published, New York 2004 sf. 39

²⁷⁴ Özcan, a.g.e. sf. 137

2.4. Türkiye'nin Adaylığa Kabulü

2.4.1. Helsinki Kararları (10-11 Aralık 1999)

10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinkide (Finlandiya) gerçekleşen Zirve, AB-Türkiye ilişkileri bakımından önemlidir.²⁷⁵ Bu Zirve'nin önemi; Türkiye'nin aday ülke olduğunun teyit edilmesinden kaynaklanmaktadır. 1959'da başlayan AB süreci, 1999'da kısmen hedeflenen noktaya yaklaşmıştır.²⁷⁶

Yaşanan olumsuz gelişmelerden sonra özellikle Lüksemburg Zirvesiyle geline noktanın iki yılda değişmesinin nedenleri, çeşitli olayların meydana gelmesine bağlıdır. Özellikle Marmara Depremi ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yumuşama olmuş, Almanya'da Yeşiller Koalisyonu iktidara gelmiş ve ABD'nin izlediği politikada Türklerin lehine değişimler gözlenmiştir.²⁷⁷

Türk ordusunun Avrupadan destek alarak, PKK'yı kontrol altına alması, 54. Hükümete karşı oluşan olumsuz havanın bir sonucu olarak ulusçu bir yükseliş tarzının toplumda oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yeni yönetimin kurulması, 1999 yılına değin sürmüştür. Sermaye çevrelerinin, AB üyesi ülkelere ziyaretlerde bulunmasının da AB'nin, Türkiye'ye olan tutumunun yumuşamasında etkisi vardır. Bütün bu gelişmeler sonucunda Türkiye, Helsinki'de artık aday ülke konumunda yer almıştır.²⁷⁸

Muğlak ifadelerle kaleme alınan maddeler, Türkiye'nin sözlü itirazına rağmen kabul ettiği Helsinki Belgesiyle, Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunlar artık AB-Türkiye arası sorunlar olmuştur. Bu sorunların çözümü, AB'nin tam üyelik koşullarının başlama şartı olarak Türkiye'ye sunulmuştur.²⁷⁹

²⁷⁵ Wendy Weber, 'Relations Between the State and Civil Society in Turkey: Does the EU Make a Difference?', Joseph S. Joseph, Turkey and the European Union, Published by Palgrave Macmillan, New York 2006, sf. 87

²⁷⁶ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 178

²⁷⁷ Tamer Çerçi, Avrupa Yalanı, Avrupa Birliği Virajında Türkiye, Tez Yayınları, İstanbul 2002, sf. 143

²⁷⁸ Aydoğan, a.g.e. sf. 157-158

²⁷⁹ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 223

Helsinki’de Türkiye’nin adaylığına rağmen tam üyelik görüşmeleri başlatılmamıştır. Diğer 13 aday ülkenin görüşmeleri başlatılmış adaylığın en son gerçekleşeceği ülke için 2006 yılı öngörülürken, Türkiye’nin müzakereleri için belirlenen tarih 2007 yılını bulmuştur.²⁸⁰

Zirvede Türkiye lehine yaşanan gelişmeler olmuştur. Bunlar: yapılan reformların takdiri, insan hakları karnesinde iyileşme, Kıbrıs’ın ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ olarak değil Kıbrıs olarak tanımlanması ve adaylık tescilidir. Aleyhine yaşanan gelişmeler ise, Kıbrıs’ın bölünmüşlük durumuna rağmen üyeliğinin açıklanması, Ege sorununun Türkiye-Yunanistan arasında çözümlenmesinin şart koşulması, çözümsüzlük devam ederse, Türkiye’nin bu durumdan etkilenebileceği belirtilmiştir.²⁸¹

Helsinki kararları Türkiye’de sevinçle karşılanmıştır. Siyasiler, Türkiye’nin büyük imkana sahip olacağı vurgusunu yapmışlardır. Ancak, Helsinki Zirvesi’nin şartları, Lüksemburg Zirvesi’nin şartlarından daha zorlayıcıdır. Kıbrıs ve Ege ile ilgili Maddeler Türkiye için daha kısıtlayıcı ve taviz gerektiren unsurlar içermektedir. Ancak hükümet ve medya bu durumu bir başarı olarak lanse etmiştir.²⁸²

Helsinki’nin Türk kamuoyunda ve siyasal çevrede bu denli olumlu karşılanmasının sebeplerinden birincisi, Türkiye’nin yüzyıllardır aşamadığı sorunlara çözüm önerileri getirilmesinin takvimleştirilmesidir.²⁸³

İkincisi, Türkiye’de o dönemin ulusçu yükselişinin getirdiği Batılılaşma, çağdaşlık ve modernizm konularının ön plana çıkmasıdır. Üçüncüsü, Türkiye’nin çoğulcu demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, evrensel hak ve özgürlükleri kapsayan bir sisteme kavuşacak olmasıdır. Dördüncüsü, ekonomik olarak,

²⁸⁰ Karluk, Tonus, Avrupa Birliği Kapısında Türkiye, a.g.e. sf. 19

²⁸¹ Erdal Güven, Helsinki’den Kopenhag’a Kıbrıs, Om Yayınevi, İstanbul 2003, sf. 14

²⁸² Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 181

²⁸³ Birol A. Yeşilada, “Turkey’s Candidacy for EU Membership”, The Middle East Journal, Vol. 56, No:1, 2002, sf. 101

milli ekonominin yerini liberal ekonomiye bırakması ve küresel rekabete açılacak olmasıdır.²⁸⁴

2.4.2. Katılım Ortaklığı Belgesi

Türkiye artık Helsinki Zirvesiyle, AB'nin Genişleme Sürecinde yer almıştır. Bu süreç için uygulanması gereken, AB Komisyonunca hazırlanacak KOB ile Bakanlar Konseyinin onayından sonra hazırlanan belge çerçevesinde, Türkiye tarafından hazırlanacak bir Ulusal Programın uygulanmaya koyulmasıdır. UP, Kopenhag Kriterlerine paralel olmalıdır. Bu program AB için, Türkiye'nin hazırlaması gereken bir ödevdir.²⁸⁵

KOB'un hazırladığı metin, 4 Aralık 2000'de açıklanmıştır. KOB'un Amacı; Türkiye'nin emek göstermesi gereken konuları belirlemek, gerçekleşmesi için Türkiye'ye destek olmak, mali destekleri tek bir mekanizmada mali destek yükümlülüklerini de bir başlık altında ele almaktır. Türkiyeden beklenen yıl sonuna kadar müktesebata uygun olarak Ulusal Programını hazırlayıp sunmasıdır. Ulusal Programın, katılım ortaklığının kapsamına uyumlu olarak düzenlenmesi beklenmektedir.²⁸⁶

Katılım Ortaklığı Belgesi, AB'ye aday diğer ülkelere hazırlanan KOB ile eşit yapıdadır. KOB Türkiye'nin kısa ve uzun vadeli önceliklerini bir takvime göre planlamıştır. KOB'un hazırladığı genel unsurlar: Kopenhag Kriterlerine göre siyasi ve ekonomik uyumun sağlanması, AB müktesebatına uyum tedbirleri, bu tedbirlerin uygulanabilirliği için idari değişiklikler, yapılan değişikliklerin kısa veya orta vadeli kategorileştirilmesi ve katılım öncesi dönem için sağlanacak mali yardımdır.²⁸⁷

²⁸⁴ Şaban Çalış, "Türkiye'nin AB'ye Üyelik Konusu ve Helsinki Kararları", 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Derleyen: İdris Bal, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, sf. 160-170

²⁸⁵ Baykal, Arat, C.II, a.g.e. sf. 355

²⁸⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1-15 Kasım 2000

Katılım Ortaklığı Belgesinin özellikle siyasi kriterler bölümü, Türkiye'nin üzerinde hassasiyetle durduğu konulardan oluşmaktadır. Bu konular, diğer aday ülkelerle mukayese edildiğinde, ağır şartları kapsamaktadır. KOB'un bu durumu, "aday ülkeler, üyelik sürecine eşit bir temelde katılmaktadır." prensibiyle çelişmektedir. Türkiye'ye diğer aday ülkelere daha fazla müdahalede bulunulduğu görülmektedir.²⁸⁸

2000 yılında AB, bütün aday ülkelerin ilerleme raporlarının özeti olan 'Genişleme Stratejisi' adlı belgeyi kamuoyuna sunmuştur. Bu belgede, Türkiye ile ilgili olarak, siyasi değişimler olumlu karşılanmış ancak belgede yer alan siyasi kriterler konu başlığı, yapılması gereken daha birçok eksikliğe dikkat çekmiştir. Bir önceki yıla göre ilerleme ivmesinin düştüğü raporda yer almıştır.²⁸⁹

Türkiye'nin beklediği gelişme, KOB'dan sonra Nice zirvesi ile de gerçekleşmemiştir. Bu Zirve, 7-8 Aralık 2000 tarihinde Fransa'da yapılmıştır. AB'nin genişleme stratejisi yönünden önem arz eden bir zirvedir. AB'nin kurumsal anlamda yapılanması konusunun ele alınmasından dolayı, cesur adım olarak tabir edilmiştir. Zirvede beş temel unsur görüşülmüştür. Bunlar: Güçlendirilmiş işbirliği, Komisyon üyeliği ve büyüklüğü, Konsey oy oranı, Avrupa Parlamentosunun üye ülke sayısı, oylama için gereken nitelikli çoğunluğun sağlanması ve genişletilmesidir.²⁹⁰

Türkiye bu zirvede öngörülen programların dışında tutulmuştur. Buna gerekçe olarak, diğer aday ülkelere üç yıl sonra görüşmelerin başlayacak olması ifade edilmiştir. Ayrıca, KOB'un orta vadeli hedefi olan, Kıbrıs sorunuyla ilgili olumsuz etkenler onaylanmıştır. Bunların yanı sıra güvenlik sorunu gündeme gelmiştir. Türkiye, AB üye ülkesi olamaması durumunda dahi Avrupanın savunma ve güvenlik kimliğinde

²⁸⁷ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 182

²⁸⁸ Başak Kale, "Türkiye'nin AB Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi" Stratejik Analiz, C.1, S.8, Aralık 2000, sf. 5-23

²⁸⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, "2000 yılı İlerleme Raporları" Eylül- Aralık 2000, sf. 147

²⁹⁰ A. Seda Serdar, "Avrupa'nın Cesur Adımı: Nice Zirvesi Kararları", Stratejik Analiz, C.1, S. 9, Ocak 2001, sf. 20-25

yer almak istemiş ancak, beklenen karar bu yönde olmamıştır. Türkiye, NATO kuvvetlerinin kullanıldığı hareketlerde karar alma mekanizmasında bulunmak istemiş fakat Acil Müdahale Gücü'ne sadece danışma mekanizmasında katılabileceği karara bağlanmıştır.²⁹¹

Nice Zirvesinden alınan kararlar doğrultusunda, Türkiye açıkça dışlanmıştır. TSK, AB'ye tepkide bulunmuştur. Aşamalı olarak AB'ye yaklaşmış Türkiye için Türk yetkililer, oyalandıkları kanaatine varmışlardır. 2010 yılına kadar Türkiye hiçbir planlamaya dahil edilmemiş, 2010 yılı sonrası için ise görüşmelerin durumu muğlak kalmıştır.²⁹²

2.4.3. Ulusal Program

Katılım Ortaklığı Belgesi sunulan adaylar, AB mevzuatına göre, hukuki bir statüye ulaşmaktadırlar. Belgede sunulanlar Kopenhag Kriterleri çerçevesinde hazırlanıp yükümlülüklerin ne zaman ve nasıl yerine getirileceğini ve bu unsurların hayata geçmesi için Ulusal Programlarını AB'ye sunacaklardır.²⁹³

Türkiye'de hükümet yetkilileri ve siyasiler Ulusal Program için AB'ye istekli bir görüntü verseler de kendi aralarında koşullar sağlansa dahi, AB'nin tam üyeliğinin şüpheli olduğunu münazara etmişlerdir. Ulusal Programın geciktirilmesi konuşulsa da kısa sürede 1000 sayfalık Ulusal Program hazırlanmıştır.²⁹⁴ Program Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından 26 Mart 2001 tarihinde, Komisyon'a sunulmuştur.²⁹⁵

Program, 2005 yılına kadar 94 kanunun değişmesini, 89 yeni kanunun ilavesi ve Türkiye'nin idari yapısıyla ilgili dörtbin değişikliği konu almıştır. Bu değişikliklerin bir kısmının bir yıl süreyle yapılacağı bir kısmının beş yıl içinde gerçekleşeceği karara

²⁹¹ Serdar, a.g.e. sf. 20-25

²⁹² Özkan, Yeni Mandacılık, a.g.e. sf. 230

²⁹³ Bozkurt, Demirel, sf. 185

²⁹⁴ Aydoğan, sf. 203-205

²⁹⁵ Çerçi, sf. 184

bağlanmıştır. Türkiye ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda yapacağı değişikliklerle, AB üyelik şartlarını sağlamakla birlikte uluslararası alanda daha etkili ve güçlü bir statüye yükselmiş olacaktır. Özellikle, Türk halkı nitelikli ve yüksek yaşam düzeyi standartlarına kavuşacaktır. Bölgesel farklarda ortadan kalkacağı için hızlı hareket edilmesi gereklidir.²⁹⁶

AB, Ulusal Programla ilgili olarak olumlu görüş beyan etmiştir. Üye ülkeler ölüm cezası ve ana dilde eğitim konularında eleştirilerde bulunmuşlardır. KOB'daki reformların Türk hükümetince Ulusal Programda, belirsizlik içeren ifadelerin kullanıldığı konu başlıklar: Ölüm Cezası, Bölgesel Dengesizlikler, İşkenceyle Mücadele, MGK'nın Rolü, Ana Dilde Yayın, OHAL'in Kaldırılması, BM Sözleşmeleri, Düşünce Özgürlüğü ve DGM'lerin Durumudur.²⁹⁷

Türkiye'nin UP ile ilgili aldığı ağır eleştiriler,13 Kasım 2001 tarihli AB Komisyonunun İlerleme Raporunda kamuoyuna açıklanmıştır. Türkiyeden beklentilerin emir cümleleriyle kullanılması dikkat çeken bir ayrıntı olmuştur. Yoğun bir şekilde siyasi kriterlere değinilmiş ve ekonomi alanında koşullar öne sürülmüştür. Türkiye'den durumunu acilen düzeltmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁹⁸

Türkiye, AB açısından istikrarsız bir ilerleme kaydetmiştir. Ulusal Programda yapılması gerekenler yapılmamıştır. Bir yıl içinde 117 alanda reform yapmayı öngören hükümet 57 alanda bunu başarmıştır. AB'nin önemle üzerinde durduğu 30 siyasal reformun 17'si tamamlanabilmiştir. İnsan hakları ve demokratikleşme konularında vaadini yerine getiremeyen hükümet, ekonomi alanında piyasa ekonomisinin yükümlülüklerinin neredeyse tamamını gerçekleştirmiştir. Bir yılı dolduran Ulusal Programa bakıldığında, Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesinin esas koşulu, siyasi kriterlerin yerine getirilmesine dayanmaktadır.²⁹⁹

²⁹⁶ Sandıklı, sf. 251-252

²⁹⁷ Sandıklı, sf. 253

²⁹⁸ Dartan, sf. 144

²⁹⁹ Dartan, sf. 145-146

2.5. Günümüze Doğru Yaşanan Gelişmeler

Türkiye-AB İlişkileri 1959 yılından başlayarak günümüze kadar yavaş ama süreklilik arz ederek devam etmiştir. AB'nin Türkiye'nin istekli durumuna karşın tutumu genellikle olumsuzdur. Türkiye'ye üyeliği için kesin tarih verilmemiştir. Günümüzde de bu süreç belirsizliğini koruyarak devam etmektedir. Helsinki Zirvesi, AB ile olan ilişkilerin seyrinde önemli bir mihenk taşıdır. Türkiye bu Zirveyle, 1999'da aday ülke ilan edilmiştir. Ardından Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmış bu belge çerçevesinde Ulusal Program, Türkiye tarafından üstüne düşen yükümlülükleri yerine getireceğini taahhüt ettiği bir yükümlülük arzetmiştir.³⁰⁰

AB'nin genişleme sürecinde entegrasyonunun yeni bir boyut kazanması açısından önemli bir zirve olan Leaken Zirvesi 14-15 Aralık 2001 tarihinde Belçika'nın Leaken şehrinde gerçekleşmiştir. Zirve'nin konuları: Ortak para birimi: euro, genişleme süreci, içişleri, adalet, dış işleri ve Avrupa güvenlik politikasıdır.³⁰¹

12-13 Aralık 2002'de Danimarka'da Kopenhag Zirve Toplantısı yapılmıştır. Bu zirve de Kıbrıs ve Türkiye hakkında önemli kararlar verilmiştir.³⁰² Türkiye için üyelik görüşmelerinin 2004 yılında gerçekleşeceği eğer Türkiye gerekli yükümlülükleri yerine getirirse, üyelik için tarih verilebileceği açıklanmıştır. Kıbrıs için, Mayıs 2004 de birliğe alınma kararı çıkmıştır.³⁰³ AB'nin 5. Genişleme Sürecini tamamladığı, 16-17 Nisan 2003 tarihinde Atina'da gerçekleşen zirve ile 10 ülke Katılım Antlaşması imzalamıştır. Bu ülkelerden biri; Kıbrıs olmuştur. İmza törenine Türkiye'nin Başbakanı Abdullah Gül katılmamıştır.

³⁰⁰ Bozkurt, Demirel, sf. 190

³⁰¹ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını , 5. Baskı, Ankara 2002, sf. 260

³⁰² Liana Giorgi, Niki Rodousakis, Marisol Garcia, Martin Peterson, "The European as a Community of Values", Democracy in the European Union: Towards the Emergence of a Public Sphere, Liana Giorgi, Ingmar Von Hoeyer, Wayne Parsons, Routledge Published, London and New York 2006. Sf. 135

³⁰³ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 877-889

Avrupa Birliği süreci her ne kadar meşakkatli geçse de Türkiye'ye sosyal, siyasal ve ekonomik yararı bulunmaktadır. AB'nin Türkiye'yi tam üye yapmama hususunda geçerli nedenleri bulunmaktadır. Türkiye'nin bu süreçte yalnız kalması ve sadece GB içine alınması ve bu durumun sadece Türkiye'ye uygulanması, Türkiye'ye uzun vadede ekonomik sektörde, mali ve ticari yararlar sağlamasına rağmen, politik yönden yine uzun ve orta vade de sorunlar teşkil edebilir.³⁰⁴

Türkiye'nin tam üye olması, karar alma mekanizmasında bulunacak Türkiye için kendi maksimizasyonuna göre ekonomik ve politik tercihlerde bulunan, alınan kararları uygulama yükümlülüğü olan ülke anlamına gelmektedir. Ancak sadece GB'ye girmiş Türkiye, tam üye ülkelerin kararları doğrultusunda hareket eden bir ülke olma riski altındadır.³⁰⁵

³⁰⁴ Somoncuoğlu, Gümrük'te Kuşatma, a.g.e. sf. 61

³⁰⁵ Somoncuoğlu, Gümrük'te Kuşatma, a.g.e. sf. 65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS MESELESİ'NİN TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ'NE ETKİLERİ

3.1 Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci ve Genişlemenin Araçları

Avrupa Birliği, 2. Dünya savaşının bitmesiyle, dünyada yaşanan elim olayların tekrar etmemesi ve barışın sürdürülebilirliği için ortaya atılmış fikrin neticesidir. Avrupa Birliği hedeflerine başarıyla yaklaşmış, Avrupa da barış, güvenlik, refah ve adaletin güçlendirilmesine katkı sağlamıştır. Başta Avrupa Birliği için çekimser kalan devletler zamanla örgütün elde ettiği başarılarla kendilerini bu birliğin bir parçası olarak görmek istemişlerdir. Genişleme Süreci, birliğin, sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda istikrarını geliştirmiştir. Çünkü üyeliğin kriterleri vardır. Bu kriterler her ne kadar zorlayıcı olsa da aslında devletlerin demokrasi, siyaset ve ekonomi alanlarında gelişmeleri için bir kılavuz olmuştur.³⁰⁶

Avrupa Birliği, ülkelerin katılma taleplerini gerekli koşulları yerine getirdikleri takdirde katılma olanağı sağlar. Roma Antlaşması'nın 237. Maddesinde Avrupalı devletlerin AB üyesi olmak için başvurabileceği ibaresi yer almaktadır.

Avrupa Birliği'nin 1993 yılında hazırladığı Kopenhag Kriterleri, üyeliğin temel koşullarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu kriterler, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Topluluğa adaylığının yolunu açmıştır. Kopenhag Kriterleri üç maddeden oluşmaktadır:³⁰⁷ Bunlar; “1. Ülkenin sahip olduğu Piyasa ekonomisinin rekabetçi şartlara dayanıklı olması.2. Hukuk'un üstünlüğüne tabi, azınlık ve insan hakları

³⁰⁶ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 192

³⁰⁷ Canbolat, Avrupa Birliği, a.g.e. sf. 268

konusunda demokratik bir devlet olmak. 3. Ekonomik, siyasi ve ortak para birliğine uyum göstermek.”

Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi üye olabilme ihtimalini artırır ama kesinleştirmez. Müktesebat gereği, son karar mekanizması Konsey de yapılan görüşmedir.³⁰⁸

Hollanda, Almanya Federal Cumhuriyeti, İtalya, Fransa, Lüksemburg ve Belçika AKÇT, EUROTOM, AET’yi oluşturan devletlerdir. 1. Genişleme süreci İngiltere’nin örgüte dahil olmasıyla başlamıştır. 1961 yılında tam üyelik için müracaat eden İngiltere’nin üyeliğe kabulü 22 Ocak 1972’de, Norveç, İrlanda ve Danimarka ile beraber onaylanmıştır. Norveç, ülke referandumundan geçmediği için üyeliği gerçekleşmemiştir. Böylece ilk genişleme 3 ülke ile olmuş Topluluk, kuzeye doğru genişleme kaydetmiştir.³⁰⁹

İlk genişleme ile AET dünyanın en büyük ticari gücü olmuştur. Bu büyüme siyasi işlevleri de beraberinde getirmiştir. Ekonomik işlevlerde, Ortak Tarım Politikasının uygulanması, örgütü kurumsallaşmaya yönelten unsurlar olmuştur.³¹⁰

Yunanistan’ın 1 Ocak 1981 tarihinde topluluğa katılmasıyla, 2. Genişleme Süreci başlamıştır. Topluluğun 2. Genişlemesi, güneye doğru yönelmiştir. Bu dönem Avrupa Birliği için, iç bütünleşme sorunlarının yaşandığı zorlu yıllar olmuştur.³¹¹ Avrupa Birliği iç bütünleşme ile ilgili tedbirler almış ve yeni düzenlemeleri uygulama yoluna gitmiştir.

³⁰⁸ İbrahim S. Canbolat, Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği- Bir Dönüşümün analizi, Alfa Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 1998, sf. 242

³⁰⁹ Klaus- Diester, Avrupa Bütünleşmesi-Avrupa Birliği’nin Kökenleri ve Büyümesi, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, sf. 18

³¹⁰ İlhan Tekeli- Selim İlkin, Türkiye Avrupa Topluluğu II Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa’ya Türkiye’nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, sf. 33

³¹¹ Senem Aydın Düzgüt, “AB Genişleme ve Komşuluk Politikası”, Ayhan Kaya, Senem Aydın Düzgüt, Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, Avrupa Birliği’ne Giriş- Tarih, Kurumlar ve Politikalar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Ekim 2011. sf. 45

Leo Tindeman Raporu bu düzenlemelerden biridir. Bu rapor yetmişli yılların sonuna doğru uygulanmaya başlanmış, 1980 sonrası olumlu sonuçlar alınmıştır.³¹²

3. Genişleme Süreci 1 Ocak 1986'da gerçekleşmiştir. Portekiz'in ve İspanyanın katılımıyla üye sayısı 12'ye çıkmıştır. Ayrıca, iki Almanya'nın birleşmesi üyelik sayısını artırmamış, ancak AT organlarında Almanya'nın ağırlığını artıran bir hadise olmuştur.³¹³

1995 yılı; İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın katılımlarıyla 4. Genişleme Sürecinin başlangıcı olmuştur. Üye sayısını 15'e çıkartan topluluk, Orta ve Kuzey Avrupa'ya doğru genişlemesini gerçekleştirmiştir. 10 aday ülkenin, 16 Nisan 2003 tarihinde katılımıyla üye sayısını 25'e yükseltmiştir.³¹⁴

1997 yılında hazırlanan Kopenhag Kriterleri, orta ve doğu Avrupa devletlerinin genişlemeye dahil edilmesinin çerçevesinde, Gündem 2000 Raporu hazırlanmıştır.

Ülkelerin yerine getirmesi gereken sorumlulukların ne derece uygulandığının bir karnesi niteliğindedir. Bu Rapor, Lüksemburg zirvesinde orta vadede yerine getirmesi muhtemel koşulları sağlayacak aday ülkelerin sınıflandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Müzakereyi başlatan ülkeler; Birinci dalga, diğer ülkeler İkinci dalga olarak tanımlanmıştır.³¹⁵

2000 yılı Mayıs ayında Komisyon, Genişleme İçin İletişim Stratejisi'nin Nice Zirvesinde, Aralık 2000 tarihinde kabul edilmesi ile Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde hız kazanması sağlanmıştır. Bu rapor, müzakereler için bir yol haritası belirlemekle beraber strateji doğrultusunda 2004 yılı Avrupa Parlamentosu seçimlerinde belirlenen ülkelerin tam üyeliğinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Katılım Öncesi Strateji ve Katılım Müzakerelerine İletişim Stratejisinin de eklenmesiyle, aday ülkelerin mevcut üyelerinin Genişleme Sürecinde üstlenmeleri gereken görevler, İletişim Stratejisi

³¹² Tekeli, İlkin, Türkiye Avrupa Topluluğu II., a.g.e. sf. 165

³¹³ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 22

³¹⁴ Borchardt, sf.20

³¹⁵ Birden, sf. 28-29

ile ortak etki sağlanarak yerine getirilebilecektir. Üye devletler için amaçlar şu şekilde belirlenmiştir: ‘Genişleme Sürecinde ortak bir anlayışı kolaylaştırıcı ve olumsuz etkileri bertaraf edici bir biçimde genişlemenin gerekliliğini kamuoyuna duyurmak, genel bir karşılıklı anlayışa ortam hazırlamak üzere aday ülkelere tanıtıcı bilgiyi yaymak, genişlemeye ilişkin müzakerelerde ilerleme sağlamak amacıyla toplumun her kesiminde (özellikle karar alıcılarla halk arasında) diyalog tesis etmek.’³¹⁶

Aday ülkeler için üç temel amaç şunlardır: ‘ Üyelik için hazırlık aşamasındaki müzakerelerin ilerleyişini halka tanıtmak (Avrupa Birliği yasalarının iç hukuk düzenine girmesini ve gerekli idari yapılanmanın hız kazanmasını sağlayacaktır. Bu sebeple farklı ülkelerin neden farklı hızla ilerlediği de anlaşılmış olacaktır.), Avrupa Birliği hakkında genel bilgi ve anlayışın yaygınlaşmasını sağlamak, katılımın her bir ülke için neleri kapsadığını kamuoyuna duyurmak.’³¹⁷

İletişim Stratejisinin başarısı için üç temel unsur belirlenmiştir. Bunlar Sinerji (ortak etki), Adem-i Merkeziyet (Subsidiarite) ve Esnekliktir. Sinerji, Avrupa Parlamentosu ve üye ülkelerin toplumdaki grupların çalışmalarının birbirlerini tamamlayıcı ve kuvvetlendirici sonuç sağlaması içindir. Adem-i Merkeziyet: Stratejinin olumlu sonuçlanması için hem üye ülkelerin hem aday ülkelerin spesifik gereksinimlerinin çözülmesi amacıyla, Adem-i Merkeziyetçi yöntem uygun bulunmuştur. Esneklik, İletişim bozucu etkenlerle karşılaşıldığında temel dinamik süreçlerinin işlemesi için gerekli görülmüştür.³¹⁸

Aday ülkelerin durum değerlendirmelerine göre, Avrupa Birliği’nin genişlemesinin gerçekleştirmesi ve uyumu yakalayabilmeleri için bir takım genişleme araçları kullanılmaktadır. Bu araçlar belge ve kurumlardan meydana gelmektedir. Genişlemenin Araçları şunlardır:³¹⁹

³¹⁶ Canbolat, Avrupa Birliği, a.g.e. sf. 270-271

³¹⁷ Canbolat, Avrupa Birliği, a.g.e. sf. 271

³¹⁸ Canbolat, Avrupa Birliği, a.g.e. sf. 270-271

³¹⁹ Birden, sf. 29

A. Müzakere Süreci

B. Temel Yasal Araçlar: Çerçeve Tüzükler, Ulusal Programlar, Katılım Ortaklığı ve Ortaklık Antlaşmaları

C. Mali ve Teknik Araçlar: AB Program ve Ajansları, Sapard, Phare, Ispa, Taix

D. İcrai Kurumlar

3.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Müracatı

3.2.1. GKRY'nin Üyelik Başvurusu Nedenleri ve Başvurunun Hukuksal Boyutu

Kıbrıs sahip olduğu jeopolitisi sebebiyle, Yeni Dünya Düzeninde güçlü bir konuma yükselen AB için, Ortadoğu da söz sahibi olup kontrol altında tutulabileceği konumundan ötürü değerlidir. Kıbrıs'ın 3 Temmuz 1990'da AB'ye başvurması, AB çevreleri tarafından olumlu bir adım olarak karşılanmıştır. Ülkenin “iki devletlilik” durumu gözardı edilerek, AB tarafından, olağan başvuru olarak diğer ülkelerle birlikte değerlendirilmiştir. AB'nin Kıbrıs konusundaki tavrı ve artırdığı baskı, sorunu kendi üzerine aldığını açıklar.³²⁰

Kıbrıs-Avrupa Birliği ilişkileri 1960 yılına dayanır. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasıyla, 1960'da İngiltere ile yaptığı ‘Tercihli Ticaret Antlaşması’ bulunuyordu. İngiltere 1961 yılında Avrupa Ortak Pazarı'na başvurmasıyla, Kıbrıs'ta 1962 yılında Ortak Üyelik için başvuruda bulunmuştur. İngiltere, Kıbrıs için önemli bir ihraç pazarıydı.³²¹ Bu ihraç pazarını kaybetme kaygısıyla, İngiltere ile ilişkilerinin kesilmemesi için Kıbrıs-AB arasında antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma 19 Aralık

³²⁰ Manisalı, Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, a.g.e. sf. 2-5

³²¹ Mehmet Haşgüler Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikaları Sorunu, İletişim Yayınları, İstanbul 2000

1972 de Kıbrıs Ortaklık Antlaşması yükümlülüklerini yerine getirdiği Konsey tarafından karara bağlandıktan sonra, 19 Ekim 1987’de imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması, Ocak 1988’de uygulamaya konulmuştur.³²²

GKRY’nin temsil ettiği Kıbrıs Cumhuriyeti, GSMH bakımından Doğu Akdeniz’in en zengin ülkesi konumundadır. Eğitimli bir iş gücü vardır. Nüfusunun az olması, AB için bir avantaj teşkil eder. Dünya Bankası verilerine göre GSMH verileri, Avrupa üye ve aday ülkeler ortalamasının üstündedir. Ekonomik faaliyetleri arasında turizm, gemi işletmeciliği ve bankacılık vardır. Ekonomik göstergelerinde, turizmin ciddi payı vardır. İşsizlik, Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasıdır. Bütün bu veriler dikkate alındığında ekonomik anlamda Avrupa Birliği için uygundur. AB’nin Kıbrıs ile ilgili talepleri iç piyasa, standardizasyon ve sertifikasyon yönünde yoğunlaşır. Ekonomik göstergeler uyuma yakın olsa da politik olarak, Türk varlığının görmezden gelinmesi ve Kıbrıs Hükümeti olarak değerlendirilmesi haksız bir karardır.³²³

Gümrük Birliği’nin yürürlüğe konulmasından önce, AB-Kıbrıs arasında imzalanan Ortaklık Antlaşmasına Kıbrıs Türkleri karşı çıkmıştır.³²⁴ Türk tarafı, bu tepkiyi Rumların tek taraflı davrandıkları sebebiyle, uluslararası hukukun ihlal edildiğini, BM’nin tescil ettiği 1960 antlaşmalarına uygun olmaması sebebiyle³²⁵ Türk tarafını bağlamayacağını savunmuşlardır.

sf. 137

³²² Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri”, Düünden Buğüne Kıbrıs Meselesi, Yayına Hazırlayan: Ali Ahmet Beyoğlu- Erhan Afyoncu, TATAV Yayınları, İstanbul 2001, sf. 175

³²³ Kalaycı, Kıbrıs ve Geleceği, a.g.e. sf. 154

³²⁴ Turhan Feyzioğlu “Avrupa Kuruluşları (Özellikle Avrupa Konseyi) İle Kıbrıs Türk Halkı İlişkileri”, Uluslararası Alanda Kıbrıs Türk Toplumunun Siyasi ve İktisadi Meseleleri, Sisav Yayınları, İstanbul 1986, sf. 64

³²⁵ Sabahattin İsmail, “Kıbrıs AB Üyeliği ve Uluslararası Hukuk”, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşe Ocak 1998, sf. 185-186

Bu itirazlar sonucunda AT, 5. Maddede değişikliğe giderek “Ada’da iki toplum arasında hiçbir ayırım yapılmayacağını” eklemiştir. Ancak AB, bu taahhüdü uygulamamış ve GKRY’yi tek muhatabı görmüştür.³²⁶

Yapılan itirazların Kıbrıs’ta Türk ve Rum halkı tarafından önemli sorunlara yol açacağı anlaşılmıştır. Ancak Rum halkı, Ortaklık Antlaşmasından sonra 4 Temmuz 1990’da birliğe tam üyelik için müracat etmiştir.³²⁷

Kıbrıs Türkleri Rumlar tarafından temsil edilemeyeceklerini ve Rum yönetiminin Türklerin egemenlik haklarını yok sayan işgalci bir devlet olduğunu, Kıbrıs Cumhuriyetinin 1960 yasalarının, 1963 yılında çıkan olaylarla yıkıldığını belirtmişlerdir.³²⁸

Kıbrıs ‘Cumhuriyeti’, AB’ye katılmayı dünya konjonktüründe saygınlık kazanmak ve Yunanistan ile aynı örgütte yer almak için istemektedir. GKRY’nin enosis stratejisi, bu başvuruda önemli bir yer tutar. GKRY’nin politik amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz: “Türk halkını Kıbrıs’ta azınlık statüsüne düşürmek, Türkiye’yi AB üyesi bir ülke toprağında işgalci olarak göstermek³²⁹,AB’den yardım alarak ekonomisini güçlendirmek, Kıbrıs hükümeti olarak meşrulaşmak, AB deki temsiliyetinde Kıbrıs’da tarafına çekere iki veto hakkına sahip olmak, Megali idea stratejisini uzun vadede uygulamaya sunmak, Garanti ve İttifak Antlaşmalarını fiilen geçersiz duruma getirerek Türkiye’ye karşı stratejik üstünlük elde etmek.”

³²⁶ Ali Fikret Atun, AB ve Kıbrıs’ın AB’ye Üyeliği, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları No:10, Lefkoşa Şubat 2001, sf. 59-60

³²⁷ İ. Reşat Özkan, Türkiye’nin Dış Politika Sorunları, Ümit Yayıncılık, Ankara 1999, sf. 204

³²⁸ Çiler Eminer, “Rumlar Neden Avrupa Birliği’ne Girmek İstiyor?” Egemenlik Avrupa Birliği ve KKTC, Yayına Hazırlayan: Çiler Eminer- Gülden İkman, Dışişleri Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, Lefkoşa, sf. 34

³²⁹ Akmaral, a.g.e. sf. 242

AB, GKRY'nin bu amaçlarına rağmen ABD'ye karşı elde edeceği üstünlük için ada taraflarının isteklerini görmezden gelmektedir.³³⁰ AB, Yeni Dünya Düzeninin süper gücü olan ABD'ye karşı imtiyaz sahibi olmak uğruna tarafsız durmamaktadır³³¹

Hukuki açıdan, Kıbrıs'ta iki ayrı siyasi, kültürel, etnik varlık vardır. Bu konu BM'ninde Kıbrıs'ı tanımlarken kullandığı ibaredir.³³² Bu farklılık, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Antlaşmalarında zemini oluşturmuştur. Egemenlik iki kurucu halk tarafından eşit şekilde paylaşılmıştır. Bu cumhuriyet, Rumlar tarafından hukuki üstünlüğünün ihlaliyle, 1963'de yıkılarak geçerliliğini yitirmiştir.³³³ Kıbrıs Türkleri çeşitli saldırılara maruz kalarak, ortaklık sisteminden dışlanmışlardır.³³⁴ Ortaklığa dayanan meşru sistem, yerini gayri meşru Rum yönetimine bırakmıştır.³³⁵ Bu gelişmelere bakıldığında zaman GKRY'nin AB'ye Türkleri yok sayarak müracaatının hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır.³³⁶ Çünkü, mevcut bir Kıbrıs Cumhuriyeti, 1963 yılından itibaren yoktur. Kıbrıs için iki devlet ve iki halk söz konusudur.³³⁷ Uluslararası hukuk nazarında bu müracaatın yapılabilmesi için iki toplumun onayı gereklidir.³³⁸

1960 Garanti Antlaşması 1\2 de “Kıbrıs Cumhuriyetinin başka devlet veya devletlerle kısmen veya tamamen herhangi politik yada finansal birliğe katılım sağlanmayacağından” söz eder. Bu sebeple, adada taksim veya birleştirmeye yol açacak teşviklerin, doğrudan veya dolaylı olarak bütün faaliyetlerini yasaklar.³³⁹ Burada

³³⁰ Mümtaz Soysal, “A Solution for Cyprus Through Statehood” Perceptions, Vol. IV, No:3 (September-November 1999), sf.59

³³¹ Bozkurt, Demirel, sf. 204

³³² Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 186, 649, 1250, 3395 sayılı kararlarında bu durum ifade edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 204-205

³³³ Mustafa Evran, “Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Üyeliği”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, Yayına Hazırlayan: Çiler Eminer- Gülden İlkman, Dışişleri Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, Lefkoşa, sf.44

³³⁴ Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e. sf. 201

³³⁵ Soysal, a.g.e. sf. 59-61

³³⁶ İsmail, Kıbrıs'ın AB Üyeliği ve Uluslararası Hukuk, a.g.e. sf. 190

³³⁷ Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri, Düünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, a.g.e. sf. 200

³³⁸ Evran, a.g.e. sf. 45

³³⁹ Maurice H. Mendelson, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır- Hukuki Mütalaa, Londra Ekim 2001. Sf. 64-66

değinen nokta, birlik oluşturmaktan ziyade, Kıbrıs'ın birliğe katılmasını kısıtlayıcı parametreler içermesidir.³⁴⁰

Kıbrıslı Türkler bu karara karşı çıkarken, Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960 Anayasasını dayanak olarak göstermişlerdir. Bu Anayasa da 170 ve 50 Maddelere bakıldığında devletlerin birbirine karşı, Kıbrıs üzerinde, daha imtiyazlı konuma gelemeyeceklerinin, şayet böyle bir durum yaşanır, KRY'nin Anlaşma Maddelerini ihlal ettiğinin açıklığa kavuşturulmasıdır. KRY'nin cumhuriyet hükmünde olsun olmasın, AB'ye başvurusu hukuk dışıdır.³⁴¹

AB üyeliğinin hukuki olduğunu iddia eden GKRY, bu başvuruyu yaparken bütün ada halkını gözetmediğini ifade eder. Kıbrıs Hükümeti, Türk tarafını da görüşme masasına davet etmiştir. Kıbrıs Rum Yönetiminin etkisi altında bulunmak istemediğinden ve statüye riayet edilmediğini savunduklarından katılım gerçekleşmemiştir. Rum tarafı, Türk tarafının bu üyeliğin gerçekleşmesiyle, kazançlı çıkacağını bildirmiştir. Rum tarafı 60 Anayasasına karşı, herhangi bir durumun olmadığını, çünkü antlaşmanın örgütleri değil devletleri kapsadığını açıklamışlardır.³⁴² Garanti Antlaşması md. 1\2 de belirtildiği üzere, sadece devletler değil birlikler de bu kapsamdadır. Avrupa Birliği, adı üstünde bir birliktir.³⁴³

GKRY'nin AB tam üyelik başvurusu, tek taraflı gayri yasal bir müracaattır. KRY olarak zaten Türk tarafını temsil edemez. GKRY olarak, 1963'de Antlaşmalar yürürlükten kalktığı için geçersizdir. Kaldı ki, anlaşmalar yürürlükte dahi olsa ihlal söz konusudur.³⁴⁴

³⁴⁰ Soyalp Tamçelik, Kıbrıs İçin Düşünülen Federal Anayasanın Özellikleri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (OSAM) Stratejik Analiz Serisi, Color Ofset Yayıncılık, Zirve Üniversitesi Gaziantep Kasım 2010, sf. 20 Kudret Özersay, Kıbrıs sorunu Hukuksal Bir İnceleme, Asam Yayınları, Balkan Araştırmalar Dizisi: 8, Ankara 2002, sf. 143

³⁴¹ Özersay, Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme, a.g.e. sf. 144

³⁴² Yakup Beriş, "Tarafların Gözüyle Kıbrıs Tezleri", Görüş Dergisi- Kıbrıs Özel Sayısı, Mart 2002, sf. 72

³⁴³ Özersay, Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme, a.g.e. sf. 145

³⁴⁴ Ergün Olgun, "Kıbrıs'ta İdeal Çözüm Türkiye ile Eşzamanlı AB Üyeliği", Görüş Dergisi, Haziran 1997, sf. 25

3.2.2. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası

Rum Yönetimi'nin, AB tam üyelik başvurusu 4 Temmuz 1990'da, Türk tarafının itirazlarıyla gerçekleşmiştir. Kıbrıslı Rumların adanın tamamı adına bu başvuruyu yapmaya yetkili olup olmadıkları³⁴⁵ ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi olarak kabul edilen Rum Kesimi'nin, 1974 yılından itibaren toprakların %37'sinde hiçbir kontrolünün bulunmaması, adanın de facto bölünmüşlüğü ya da 1983'de KKTC'nin bağımsız bir devlet olduğunu iddia etmesi de dikkate alınmamıştır.³⁴⁶ Rauf Denктаş, bu durumu dünya kamuoyuna duyurabilmek için yoğun çaba harcamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla yapılan müracaatın kabulü ile uygulamaya konulacak 'Önlemler Paketi' Rauf Denктаş tarafından açıklanmıştır.³⁴⁷

Önlemler Paketi, ayrılığı belirginleştirici maddeler içermektedir. Bu maddeler; Maraş'ın yerleşime açılması, tüm sınır kapılarının kapatılması, KKTC'nin kendi parasını basacak olması, ekonomik ve politik içerikli ikili antlaşmaların bağlanması ve KKTC ile TC arasında pasaport işlemlerinin karşılıklı olarak kaldırılmasıdır.³⁴⁸

Avrupa Birliği Konseyi, Kıbrıs Rum Kesiminin tam üyelik başvurusunu komisyona hızlı bir şekilde sunmuştur.³⁴⁹ Komisyondan çıkan karar, başvurunun uygun olduğu yönündedir. Başvurunun kabulünden önce hazırlanan alt yapı dikkat çekicidir. Çünkü müracaat gerçekleşmeden, 1996'da Dublin Zirvesinde, Kıbrıs ile ilgili alınan kararda, Kıbrıs sorununun, Türkiye-AT ilişkilerini etkileyeceğini konu alan bildirisi onaylanmıştır. Bu bildirinin ardından, AB'nin sinyaline, Rum kesiminden bir hafta içinde cevap gelmiştir. Rum kesimi üyelik için AB'ye müracaat etmiştir.³⁵⁰

³⁴⁵ Ahmet Gazioğlu, "Kıbrıs'ın AB Üyeliği, Enosis Hayalleri ve Gerçekler", İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Ahsen Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara Mart 2002. sf. 85

³⁴⁶ Kalaycı, Kıbrıs'ın geleceği, a.g.e. sf. 150

³⁴⁷ An, Kıbrıs Nereye Gidiyor, a.g.e. sf. 247

³⁴⁸ An, Kıbrıs Nereye Gidiyor, a.g.e. sf. 247

³⁴⁹ Faruk Şen, Türkiye AB İlişkilerinde Dış Etkenler, Ümit Yayıncılık, Ankara Ocak 2005 sf. 199

GKRY'nin başvurusu komisyona gönderilirken bir açıklamada bulunulmuştur. Bu açıklama, AB'nin ilk defa izlediği bir yöntemdir. Yapılan açıklamada, bazı konular dikkat çekici olmuştur. Özellikle, AB ile GKRY'nin arasında imzalanmış 1987 Protokol'üne atıf yapılmıştır. Ada'daki nüfus yoğunluğuna değinilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birlik ve beraberliğine vurgu yapılmıştır. Kıbrıs, bir kez Kıbrıs Cumhuriyeti tanımı, iki kez telaffuz edilmiştir.³⁵¹

Komisyon'un GKRY ile ilgili açıklamasında, üyelik için herhangi bir engel olmadığı, Kıbrıs'ın Avrupa karakter ve kimliğini taşıdığını ifade etmiştir.³⁵² Bu görüş, Rum tarafını kapsamaktadır. Çünkü başvuru tek taraflı yapılmıştır. 'Avrupalı Kıbrıslı' kimliği belirsizlik içermektedir. Kıbrıs'ın iç işlerinde zarar görmesine sebep olmuştur. Devlet'in geleceği ve kimliği konusunda alınacak karar, Avrupalılığından öncelik göstermelidir.³⁵³

AB, Kıbrıs'ın üyeliği konusunda aceleci davranmıştır. Kıbrıs'ın tam üyeliği ile ilgili alınan karar Ocak 1995 de gözden geçirilmesi uygun görülmüş, 24-25 Haziran 1994 tarihinde toplanan birlik, Korfu Zirvesinde, Kıbrıs'ın değerlendirilmesinin hızlandırılması konusunda karar çıkmıştır. Bu kararda, zirvenin Yunanistan da yapılmış olmasının da etkisi bulunmaktadır. Almanya da, 9 Aralık 1994'de toplanan Essen Zirvesinde, Kıbrıs'ın Genişleme Sürecinde yer alacağı karara bağlanmıştır.³⁵⁴ Rum tarafı ile tam üyelik müzakerelerinin, 1997 yılının sonunda yapılması beklenmekteyken, hükümetlerarası konferanstan altı ay sonra başlaması karara bağlanmıştır.³⁵⁵ Kıbrıs ile ilgili oluşan bu tavır değişikliğinin sebebi, o döneme denk gelen Türkiye-AB Gümrük

³⁵⁰ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf.173

³⁵¹ Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri- Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, a.g.e. sf. 219

³⁵² Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri- Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, a.g.e. sf. 222

³⁵³ Serdar Denктаş, "Önce Çözüm Sonra Avrupa", Görüş Dergisi, Haziran 1997, sf. 30

³⁵⁴ DTM Yayınları, a.g.e. sf. 220-221

³⁵⁵ Yaşar Onay, "İki Devletlilik Tezi ve Kıbrıs Rum Kesimi Avrupa Birliği İlişkisi", Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Kış 2002, Sayı:1, sf. 122

Birliği Antlaşmasının imzalanacak olmasının akabinde çıkabilecek tepkilere yönelik önlem alınmasıdır.³⁵⁶

Türkiye 1960 Antlaşmaları gereği garantör ülke olarak karşı durma hakkına sahip iken, muhalif olmayacağını 2 Şubat 1995 tarihinde, Ortaklı Konseyi Toplantısında açıklamıştır. Bu hakkını kullanmaktan vazgeçme sebebi, Avrupa Birliği'ne üye olma isteğidir.³⁵⁷ Kıbrıs Meselesi, Türkiye'nin GB'ye alınma koşulu olarak ileri sürülmüştür. GKRY'nin müzakerelere başlamasına, Türkiye'nin tepki göstermemesi halinde Yunanistan, Türkiye'ye GB'ye üye olmaması için verdiği vetoyu kaldıracaktır. Rum başvurusu, 6 Mart 1995'de yaşanan politik çıkarlar neticesinde onaylanmıştır.³⁵⁸

Kıbrıs zamanla, AB üyeliği yolunda Türkiye'nin karşısına bir koz olarak sunulmuştur. Helsinki Zirvesinde AB'nin, Türkiye'yi aday gösterilmesi ile Kıbrıs sorunu komplike bir hal almışken bundan sonraki görüşmelerde, adaylık yolunda doğrudan bağlantılı hale gelmiştir.³⁵⁹ Gündem 2000 Raporunda, yer alan ibarelerin AB'nin karar alma mekanizmasının, tarafsız hareket etmediğinin bir göstergesidir. Bu raporda, siyasi antlaşmalar gözetilmeksizin, 1998'de görüşmelere başlanacağı duyurulmuştur.³⁶⁰

Kıbrıs'ın, AB üyeliği yolunda, özel bir üyelik stratejisi belirlenmiştir. Bu strateji Lüksemburg zirvesi kararıyla uygulamaya konmuş ve tam üyelik görüşmelerine, 30 Mart 1998 tarihinde başlanması kararlaştırılmıştır. Bu strateji; idari ve adli yapıların kuvvetlendirilmesi, seçilen topluluk programları ve kurumlara katılım, iç işleri ve adalet ile ilgili belirlenmiş faaliyetlere katılım, TAİEX³⁶¹ tarafından verilen yardımların

³⁵⁶ Nanette Neuwahl, "The European Union and Cyprus", *Perceptions*, September-November 2001, sf. 77

³⁵⁷ Özkan, *Dış Politika Dış Kapının Dış Mandalı*, sf. 42-47

³⁵⁸ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, a.g.e. sf. 87

³⁵⁹ Istiaq Ahmad, "Resolving the Cyprus Conflict Through EU Enlargement Process", İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)*, Ahsen Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara Mart 2002. sf. 51-57

³⁶⁰ Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000. sf. 49

³⁶¹ TAİEX: Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması. Ayrıntılı Bilgi için bkz. <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=202> (30.03.2015)

kullanılması olarak belirlenmiştir.³⁶² Bu strateji kapsamında AB, Kıbrıs'ta politik olarak iki eşit halkın olduğunu görmezden gelmiştir. İki toplumlu federal yapı çözümünün ihtimali son bulmuştur.³⁶³

Kıbrıs ile ilgili AB'nin takındığı tavır, dolaylı yoldan Türkiye'ye yapılmıştır. Bu karar, AB'nin tarafsızlığını bozduğunun bir delili olarak gösterilebilir. Türk tarafını ve Türkiye'yi görmezden gelerek, Rum tarafının isteği doğrultusunda bir uygulama gerçekleşmiştir. Türkiye tepkisini, AB'nin gösterdiği tutumun uluslararası hukuka ve AB'nin kuruluş ilkelerine uymadığını ifade etmiştir.³⁶⁴

AB, Kıbrıs Meselesini üstlenmiştir. Türkiye- Yunanistan- Kıbrıs ilişkilerine AB müdahale etmektedir. Lüksemburg toplantısında, AB geçici dönem Başkanı Portekiz Dışişleri Bakanı Jaima Gama'nın Ortaklık Konseyi toplantısında, "Kıbrıs hakkında Helsinki de alınan kararın, çözümsüzlüğü durumunda Lahey Adalet Divanı'na gidilmesi gerektiğini (2004 yılına kadar)" söylemiştir.³⁶⁵ AB'nin Kıbrıs konusunda tarihi süreç içinde, çözümü şart koştuğu tavır, yerini çözüm olsa da olmasa da GKRY'yi üye yapacağı yönünde değişmiştir. Rum kesimi için AB üyeliği, garanti görüldüğünden çözüm konusunda yapıcı adımlar atmamaktadırlar.

AB açısından sorun ele alındığında, ne Kıbrıs ne Yunanistan değil, politik kazanımlar söz konusudur. AB'nin Kıbrıs Politikası, aslında AB'nin Türkiye politikasının bir parçasıdır. Özellikle, GB'den sonra bu strateji belirgin bir hal almıştır. Kıbrıs, Doğu Akdeniz enerji koridorlarının düğüm noktasıdır. AB bu coğrafyadaki etkinliğini kaybetmek istememektedir.³⁶⁶ Kıbrıs Adası, Akdeniz petrol güzergahını

³⁶² Karluk, Avrupa Birliği ve Kıbrıs, a.g.e. sf. 127-128

³⁶³ Halil Şimşek, "Türkiye-Kıbrıs-AB İlişkileri ve Kıbrıs Sorununun Muhtemel Çözümü" Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2002, Y.1, S.1, sf. 32

³⁶⁴ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 212

³⁶⁵ Aydın Ömeroğlu, Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin ve Kıbrıs'ın Eş Zamanlı Üyeliği Meselesi, Diyalog Yayınları, İstanbul 2000, sf. 190

³⁶⁶ Kalaycı, Kıbrıs ve Geleceği, a.g.e. sf. 152

engelleyebilecek bir noktadadır.³⁶⁷ AB, Yeni Dünya Düzenindeki aktörlüğünün devamı için bunu gerekli görmektedir.³⁶⁸

3.2.3. Türkiye Açısından GKRY 'nin Avrupa Birliği Üyeliği

Kıbrıs'ta tikanıklığın devamı, Türkiye'nin AB yolunda mesafe kat etmesine engel teşkil etmiştir. Kıbrıs, Türkiye'nin önüne politik tavizlerle, AB tarafından sürülmüştür. Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs'a her zaman temkinli yaklaşmasına neden olmuştur. Türkiye'de, GKRY'nin AB'ye yaptığı başvuru tepkilere yol açmıştır.³⁶⁹

Türkiye, KKTC halkının haklarını ihlal edecek hiçbir öneriye yaklaşmamıştır. Rum tarafı sunduğu çözümlerle, Türkiye'yi işgalci bir devlet olarak AB'ye sunmaktadır. AB'nin KRY'nin başvurusuna getirdiği açıklamada, 'Kıbrıs Cumhuriyeti' olarak müzakerelerin başlayacağını ilan etmektedir. Bunun üzerine, Demirel-Denktaş bir deklarasyon yayınlamışlardır. Bu deklarasyonda Türkiye'nin KKTC'ye desteğini sürdüreceği mesajı verilmiştir.³⁷⁰

GKRY ile AB ilişkileri gelişmeye devam ederken Türkiye ve KKTC'de bütünleşme yolunda ilerleme kaydetmiştir. Çözüm olmadan, KRY'nin AB'ye üye olacağı genel kanının ardından, GKRY'nin üye olması halinde Milli Güvenlik Kurulunun Türkiye entegrasyonuna kadar uzayabileceği bir dönemin başlatılacağı açıklanmıştır. Yunanistan'ın, KRY'nin üyeliğinin gerçekleşmemesi durumunda, Genişleme Sürecini veto edeceğini bildirmiştir.³⁷¹

³⁶⁷ Erol Mütercimler, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı, Arba Yayınları, (2. Baskı), İstanbul, Temmuz 1998. a.g.e. sf. 8

³⁶⁸ Hüseyin Gökçekuş, Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa Haziran 2001. sf. 266

³⁶⁹ Özkan, Türkiye'nin Dış Politika Sorunları, a.g.e. sf. 235

³⁷⁰ Rauf Denktaş, Kıbrıs Meselesinde Son Durum, Rauf Denktaş Eğitim Vakfı Yayınları, No:2, 1996, sf. 12-14

³⁷¹ Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri- Düünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, a.g.e. sf. 249

AB'nin yayınladığı 2001 'Kıbrıs İlerleme Raporu' şu ifadeler içermektedir.³⁷² "GKRY'nin AB üyeliği çözümsüzlük engel teşkil etmez. GKRY'nin Kopenhag Kriterlerinin politik ve ekonomik boyutta sağladığı uyum tamamlandığında üyeliğe en yakın adaydır."³⁷³ Bunun üzerine Ankara, Kıbrıs AB üyeliği için, mukabil adımlarla KKTC'ye yaklaşan bir politika benimseyeceğini bildirmiştir.

Kıbrıs Sorunu, Türkiye'de iç politika malzemesi olarak sık sık gündeme gelmiştir. AB aleyhine ve lehine çevreler tarafından sık tartışılan bir konu haline gelmiştir. AB lehine çevreler, AB üyeliğini tarihi bir başarı olarak yorumlarken AB lehine çevreler, "Önce Kıbrıs, sonra AB" demişlerdir. Ancak 2002 yılının sonlarına doğru, Türkiye'nin Kıbrıs Politikasında değişiklikler meydana gelmiştir. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerle iktidara gelen, Recep Tayyip Erdoğan, Kıbrıs ile ilgili olarak; kırk yıldır izlenen politikada değişiklikler olacağını ifade etmiştir. Erdoğan'ın Kıbrıs çözümünde Belçika Modelinin³⁷⁴ izlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁷⁵

Türkiye'nin Kıbrıs Politikası zaman zaman sapmalara rağmen genel olarak aynı çizgiyi takip etmiştir.³⁷⁶ Türkiye, AB üyeliği yolunda Kıbrıs'ın sürekli karşısına çıkartılmasını aşmak için uğraşmaktadır. AB ilişkilerinde, GKRY ile karşıtlık siyaseti benimsemiştir. GKRY'nin, AB'ye üye olma yolunda, KKTC ile yakınlaşmaktadır. Hem GKRY'yi zor durumdan kurtarmak hem kendini AB üyesi ülke olarak görmek istemektedir.

3.2.4. Yunanistan Dış Politikasında Türkiye, AB ve GKRY

Yunanistan ve Türkiye BM, NATO, AGİT³⁷⁷ gibi uluslararası kuruluşlara üye iki devlettir. Tarihsel Süreçte sık sık karşı karşıya gelen bu iki ülkenin en büyük

³⁷² Kıbrıs İlerleme Raporu, Kıbrıs 2001 sf. 12

³⁷³ İKV Bülteni, 1-15 Eylül 2001, sf. 1

³⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.kibrispostasi.com/print.php?col=104&art=10422> (20.03.2015)

³⁷⁵ Manisalı, Avrupa Kısacasında Kıbrıs, sf. 104-105

³⁷⁶ Gökçekuş, sf. 265

³⁷⁷ Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı. Ayrıntılı Bilgi için bkz.. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_tr.mfa (20.03.2015)

sorunlarından biri karasuları sorunudur. Yunanistan'ın irredentist dış politikasına bakıldığında AB'yi ve NATO'yu GKRY ile olan ilişkilerinde bir araç olarak görmektedir.

Yunanistan'ın irredentist siyaset anlayışının önünde Türkler bulunmaktadır. Yunan ulusal ülküsüne dahil olması gerektiğine inanılan topraklar, Türklerin himayesindedir. Yunanistan'ın kısa cumhuriyet tarihi Türklerle mücadele halinde devam etmiştir. Megali İdea doktrinine bakıldığında bu mücadelenin bitmeyeceği öngörülebilir.

Yunanistan'ın Türklerden aldığı topraklarda, Türklerin lehine bir genişleme, tarih boyunca söz konusu olduğundan endişe ve güvensizlik içindedirler. Bu güvensizlik dış politikalarını şekillendirici bir unsur olmuştur.³⁷⁸

Yunanistan'ın GKRY konusundaki tutumu da milli bir mesele halini almıştır. GKRY ile özel ilişkiler içinde olan Yunanistan, tarih boyunca Kıbrıs'a müdahale hakkını kendinde bulmuştur. GKRY'de Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağından çok Yunan bayrağının dalgalanması, GKRY'li askerlerin, Yunan Subayları denetiminde olması, GKRY'de alınacak kararlarda Atinadan onay alınması, uluslararası politikada Yunanistan ve GKRY'nin tek bir devlet gibi hareket etmesi, Yunanistan'ın çok yakın bir ilişki düzeninde olduğunun göstergeleridir.³⁷⁹

Yunanistan medyasında, GKRY yakın ilişkisi, açıkça ifade edilmektedir. Eski Yunanistan Savunma Bakanının, 19 Ocak 1997'de Fileleftheros da yayınlanan söyleşisinde şunlar dile getirilmektedir: "Kişisel görüşüme göre; federal bir çözüm yaşanabilir olmayacak. Gerek günümüzde, gerek geçmişte, suni ulusal ve coğrafik bölünme ile yaratılan federal devletlerin yaşadıklarını gösteren bir örnek yoktur. Kıbrıs, ancak Elenizmin bu adada tarihi ve kültürel bakımdan olduğu gibi korunması durumunda yaşayabilecektir. Kıbrıs Türklerinin bir azınlık statüsü vardır. Bu çerçeve

³⁷⁸ <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/692-komsu-devletlerle-%EF%BF%BDsifir-sorun-politikasi-ve-yunanistan> (12.04.2015)

³⁷⁹ Manisalı, Dünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e. sf. 127

içinde yerel otonominin verdiği olanaklar ve mekanizmalar içinde korunmalıdır... Bizi esas ilgilendiren konu Kıbrıs Elenizminin güvenliğini ve varoluşunu desteklemek ve bütün Ada'yı tarihi ve kültürel bakımdan birleşik bir Kıbrıs'a doğru götürmektir. Kıbrıs AB içinde yer alacaktır. Bu çerçevede, iki Elen devleti olarak Yunanistan ve Kıbrıs, yanyana ortak politikalar ve ortak hedefler belirleyeceklerdir. Konu, Yunanistan'ın medeniyet ve tarihi bir varlık olarak, Kıbrıslıların ruhlarında canlı olarak tutulmasıdır.”³⁸⁰

Bu söyleşiden bir gün sonra Güney Kıbrıs'ı ziyaret eden Bakan Yerasimos Arsenis, Yunanistan Dış Politikası ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Ortak Savunma Doktrini Sahası, Trakya-Ege-Kıbrıs yayına yerleştirilmiş bir olgudur. Bu doktrin, bölgedeki askeri güç dengesini önemli ve kesin şekilde elenizm lehine değiştirmiştir... AB ile bütün elenizm Avrupa içinde ilerleyecek, AB'nin sınırları, Kıbrıs'a kadar bütün elenizmin sınırlarını oluşturacaktır. Bu tarihi olay elenizm için yeni güvenlik koşulları yaratacaktır. İstesek de istemesek de, Kıbrıs ile Yunanistan'ın geleceği ortaktır. Kıbrıs sorununun dışlanacağı bir Yunan Dış Politikası ve Yunan stratejisi belirlenemez.”³⁸¹

Yunanistan 1999 yılına değin Türkiye'ye karşı açık kriz politikası izleyerek karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu karşıtlığı AB toplantılarında, Avrupa Konseyi Forumlarında defalarca belirtmiştir. Ancak izlenen açık kriz politikasının, Yunanistan lehine bir etkisi olmamıştır.

Yunanistan, Ege ve Kıbrıs hususlarında izlediği siyasetten bir yanıt alamamıştır. Özellikle, 1992-1999 yılları arasında AB de etkin olmasına rağmen, Türkiyeden fiili bir ödün alamamıştır.³⁸²

Yunanistan'ın açık kriz politikası, Batı da zor durumlara düşmesine sebep olmuştur. Ancak, sürekli açık kriz politikasını yürütmesi, batıyı arkasına alabilmesinden

³⁸⁰ İsmail, Kıbrıs'ta Yunan Sorunu, a.g.e. sf. 132

³⁸¹ İsmail, Kıbrıs'ta Yunan sorunu İSM. K sf. 132

³⁸² Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e. sf. 163

kaynaklanmaktadır.³⁸³ 1999 yılı bu dış politikada stratejik değişime yol açmıştır. Bu strateji, açık kriz politikasının yerini psikolojik savaş ve yumuşatma politikasına bırakmış olmasıdır.³⁸⁴

Yunanistan, Türkiye'nin AB ile yakınlaşmasını kendisi için bir tehlike olarak görmektedir. Birincisi, Avrupa ile yakınlaşan özellikle AB üyesi olan Türkiye ve Yunanistan'ın AB içinde iç içe olması demektir. Bu da Ege ve Batı Trakya'nın, Türkiye'nin sosyo-ekonomik potasında olması demektir. Yunanistan için bu silinme tehlikesi taşımaktadır. Bu noktayı nazarda, Avrupa'nın sınırları Yunanistan ile bitmelidir. İkincisi, Avrupa ile bütünleşen Türkiye, Ortadoğu, Balkanlar ve Doğu Akdeniz'de Avrupa'nın siyasal bir uzantısı haline gelmesi muhtemeldir. Bu Yunanistan için etki alanının kısıtlanması anlamını içermektedir. Yunanistan bu sebeplerle kriz politikası benimseyerek, Türkiye ile AB'nin ilişkilerini engellemek istemektedir.³⁸⁵

Yunanistan, Kıbrıs'ı 'Elen Adası, Elen toprağı' olarak görmektedir. Ortadoğu'ya yayılma stratejisinin anahtarı olarak değerlendirmektedir. Yunanistan ile antlaşmaya varılsa dahi Yunanistan için bu Elen topraklarından taviz vermek anlamına gelecektir. Tarihsel süreçte de görüldüğü üzere yapılan antlaşmalar, Yunanistan tarafından enosis tavizi olarak değerlendirilerek, geri adımlar atılmıştır.³⁸⁶ Megali İdea doktrini var oldukça Kıbrıs için barış mümkün görünmemektedir.

3.3. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinde Kıbrıs Meselesi

Türkiye'nin 1959 da resmen başlayan Avrupa Birliği üyelik süreci, Türkiye'nin istekli tutumuna rağmen sonuçlanamamıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihinde, Helsinki de aday ülke olan Türkiye, ilişkilerini sürdürdüğü her aşamada özellikle siyasi kriterler bir engel olarak çıkmaktadır. Sunulan raporlarda, Türkiye'nin bu konudaki yetersizliği sık

³⁸³ Manisalı, Türkiye Avrupa İlişkileri, a.g.e. sf. 187

³⁸⁴ Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, a.g.e. sf. 164

³⁸⁵ Manisalı, Türkiye Avrupa İlişkileri, a.g.e. sf. 187

³⁸⁶ İsmail, Kıbrıs'ta Yunan Sorunu, a.g.e. sf. 136-137

sık vurgulanmıştır. Türkiye'nin AB üyeliği ile Kıbrıs sorununun ayrı değerlendirilmesi gerektiğini düşünen çevreler vardır. Tarihsel sürece bakıldığında zaman Kıbrıs Sorunu ile Türkiye-AB ilişkilerinin iç içe olduğunu gösteren uygulamalarla karşılaşmaktadır.³⁸⁷ Türkiye Kıbrıs ile ilgili olarak, diğer dış güçlerin devreye girmemesini, Kıbrıs'ın olağan durumunu muhafaza etmesi görüşünde olmuştur. Yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruma yönünde tavır aldığını gösterir. AB'nin zamanla değişen Kıbrıs politikası sebebiyle, Türkiye, AB'nin çözüm önerilerine daima temkinli bir tutum sergilemiştir.³⁸⁸

Kıbrıs Meselesini, Türkiye'nin adaylık döneminde bir handikap olarak Türkiye'ye sunan AB'nin, konuya yaklaşımına değinmek gerekmektedir. Özellikle, GKRY'nin üyelik başvurusu AB'nin bir hafta önce imzaladığı bildiri ile GKRY'yi 'kapalı' daveti ile gerçekleşmiştir. Gerçekleşen zirvelerde AB'de, Rum Kesiminin üyeliğini hızlandıracak kararlar alınmıştır.³⁸⁹

AB'nin Genişleme Süreci'nin konvansiyonel olarak sağlanmasını teşkil eden Kopenhag Zirvesi, Doğu Avrupa ülkelerinin topluluğa üyeliğinin yolunu açmıştır. Bu zirvede belirlenen Kopenhag Kriterleri arasında, 'sınırlardan kaynaklanan sorunların çözümü' maddesi şart koşulurken, Kıbrıs için sorunun çözümsüzlüğünün üyeliğe engel teşkil etmediği açıklanmıştır.³⁹⁰ 1994 yılında yapılan Korfuz zirvesinde genişleme aşamasının Kıbrıs'ı kapsadığı vurgulanmıştır.³⁹¹ 1995 Madrid Zirvesinde Kıbrıs'ın tam üyelik görüşmelerinin başlanacağı duyurulmuş, tam üyelik müzakere tarihi açıklanmıştır.³⁹²

³⁸⁷ Nasuh Uslu, "Kıbrıs Sorunu" 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Derleyen: İdris Bal, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul Kasım 2001, sf. 287

³⁸⁸ Uslu, Kıbrıs Sorunu, a.g.e. sf. 280-289

³⁸⁹ Somoncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, a.g.e. sf. 205

³⁹⁰ DTM Yayınları, sf. 217

³⁹¹ Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, sf. 25

³⁹² DTM Yayınları, sf. 222-226

Türkiye ile imzalanan Gümrük Birliği Antlaşmasıyla Kıbrıs, Türkiye'nin önüne AB engeli olarak sunulmaya başlanmıştır. Gümrük Birliği Protokolü, Kıbrıs hakkında Türkiye AB nazarında işgalci bir ülke olarak değerlendirilmiştir. AB'nin bu husustaki tavrı, bundan sonraki alınan kararların yönünde belirleyici olmuştur.³⁹³

1996 yılında AB Parlamentosu'nun aldığı kararda; Türk askerini adada işgalci olarak görmeye devam ettiğini, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi gerektiğini bildirmiştir.³⁹⁴

AB'nin 1997 yılında, Lüksemburg Zirvesindeki tutumu ile Türkiye'yi görmezden gelmiş, aday ülke olarak beyan etmemiştir. Aynı zirvede, Kıbrıs Tam Üyelik Müzakerelerinin başlatılması karara bağlanmıştır.³⁹⁵ AB, Türkiyeden Kıbrıs konusunda çözüm sunmasını talep etmiştir. 1998 yılında aldığı kararla, Türk Askerinin adadan çekilmesini tekrarlamıştır. Türkiye'nin çözüm yönünde katkı sunmasını yinelemiştir.³⁹⁶

1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesinde, AB'nin kesinleşen tavrı dikkat çekicidir. Kıbrıs için çözümün bir koşul olmadığı, Kıbrıs tam üyelik müzakerelerinin olumsuz etkilenmeyeceği kararı çıkmıştır.³⁹⁷ Türkiye'nin adaylığı ile ilgili sonuç metninde iki madde de belirtilenler, Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege meselesinin kendi aralarında çözüme ulaşması ya da Lahey Adalet Divanı'na gidecek olmaları ve Kıbrıs Meselesinin çözümünün gerçekleşmeden, KRK ile müzakerelerin başlatılmasına engel olmadığıdır.³⁹⁸

Kıbrıs Sorunu KOB belgesinde, Türkiye'nin karşısına çıkartılmıştır. 8 Kasım 2000 tarihinde yayınlanan, Türkiye'nin AB öncelikleri konusunda, kısa ve uzun vadede hedeflerin yer aldığı bu belge de amaç, Türkiye için bir yol haritası belirlemektir. Kıbrıs

³⁹³ Aydoğan, sf. 243

³⁹⁴ Aydoğan, sf. 244

³⁹⁵ Çerçi, sf. 135

³⁹⁶ Suat İlhan, Avrupa Birliği'ne Neden Hayır Jeopolitik Bir Yaklaşım, Ötüken Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2000, sf. 132-133

³⁹⁷ Karluk-Tonus, Avrupa Birliği Kapısında Türkiye, sf. 24

³⁹⁸ Çerçi, sf. 150-151

için bu belgede kısa vadeli hedefler bölümünde, çözüm bulma sürecinin başarılı bir sonuca ulaştırılması için çabaların yoğun bir şekilde sürmesi gerektiğine değinilmiştir.³⁹⁹ Türkiye açısından Kıbrıs, kısa vadeli hedefler doğrultusunda, AB için bir öncelik olmuştur.⁴⁰⁰ KOB'un akabinde, Türk Dış İşleri Bakanlığı tarafından verilen beyanattan sonra Avrupa Parlamentosu, 25.10.2000 tarihli Kıbrıs Meselesi ile ilgili aldığı kararı şu şekilde cevaplamıştır: “Kıbrıs Sorununda süren tıkanıklık genişleme sürecini ciddi bir biçimde aksatacak niteliktedir... Kıbrıs konusunda raportör Bay Jacques Türk Dış İşleri Bakanlığının yaptığı eleştirileri red eder.”⁴⁰¹

KOB'un ardından düzenlenen Ulusal Program, Türkiye'nin üzerine düşen görevleri KOB çerçevesinde hazırladığı ev ödevidir. AB Türkiye'nin kısa bir sürede hazırladığı Ulusal Programı takdirle karşılamıştır. Ancak, yayınlanan ilk İlerleme Raporu beklentinin aksine bir görüntü çizmiştir. Kıbrıs konusunda, KOB'da, Dış İşleri Bakanının yayınladığı belge ve hükümet açıklamasıyla, tepkisini bildiren Türkiye'nin, İlerleme Raporunda, söylem düzeyinde dahi tepkide bulunmaması dikkat çekmiştir. Türkiye'de bazı basın yayın organları, “Kıbrıs'ın verilmesi” gerektiğini savunmuşlardır.⁴⁰²

Türkiye Kıbrıs'a tarihi bir sorumluluk perspektifinden bakmaktadır. Hem jeopolitik olarak sahip çıkmakta hem Ada halkının güvenliğini sağlama düşüncesiyle hareket etmektedir.⁴⁰³ Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti, ‘Batılılık’ ülküsünü yakalamak için AB'ye üye olmayı arzulamaktadır. Türkiye, Kıbrıs'ı ‘Avrupalılık’ yolunda gözden çıkarmamalı ve AB'ye karşı temkinli olmalıdır. Türkiye'nin AB-Kıbrıs meselesinde özgün politikalar üretmeye ihtiyacı vardır.

³⁹⁹ Karluk, Tonus, Avrupa Birliği Kapısında Türkiye, a.g.e. sf. 39

⁴⁰⁰ Kale, sf. 11

⁴⁰¹ Güler, Sorun olan Avrupa Birliği, sf. 159

⁴⁰² Aydoğan, a.g.e. sf. 250

⁴⁰³ Uslu, Kıbrıs Sorunu, a.g.e. sf. 293

3.4. Annan Planı

3.4.1. Annan Planı'nın Hazırlık Süreci

Birleşmiş Milletler, Kıbrıs Meselesinin çözümü doğrultusunda aktif bir rol benimsemiştir. BM Genel Konseyinde, 1964 yılında çıkan kararla, BM Genel sekreterlerine arabuluculuk misyonu verilmiştir. İki toplumun arasında, barışın korunması için katkıda bulunacak gücün adaya gönderilmesi kararı alınmıştır. Günümüzde etkisinin az olması ile beraber hala BM Barış Gücü adada bulunmaktadır⁴⁰⁴

1974 Barış Harekatından itibaren, BM Genel sekreterleri, Denktaş-Makarios ve Denktaş-Kyprianou Antlaşmalarını uzlaşma sağlamak amacıyla sürdürmüşlerdir. 1991 yılında, BM Genel Sekreterleri Perez De Cuellar ve 1992 yılında göreve gelen Boutros Ghali çözüm için kararlar almışlardır. Bu kararlara 'Fikirler Dizisi' denmiştir. Fikirler Dizisinin çözüm parametreleri aynı konular üzerinde birleşmektedir. Bunlar, mülkiyet, anayasal değişiklikler, toprak, garantörlük ve güvenlik başlıklarından oluşmaktadır. De Cuellardan sonra Ghali'nin önerileri de BM tarafından desteklenmiştir. Bu öneriler, Rum ve Türk taraflarının çekincelerini, özellikle güvenlik konularında artırmıştır. Türkler, 1960 Yasalarının korunmasını talep etmişlerdir. Rum tarafı ise, Garanti ve İttifak Antlaşmalarının hafifletilmesini istemişlerdir.⁴⁰⁵

1960 Yasası ile kurulan, iki meclisli üniter bir devlet artık düşünülmemiştir. 1974 yılında yaşananlar, bu devlet yapısının varlığının sorgulanması ve değişikliğe gidilmesi yolunda yön vermiştir. KTFD Anayasasının ilk maddesi Türk kesimi için tehlike doğurmaktadır. Rum Yönetimi Kıbrıs Türk Federe Devletini meşru bir yönetim olarak tanıdığına, Türklerin azınlık statüsünde değerlendirilmesine neden olacaktır.⁴⁰⁶ Bu

⁴⁰⁴ İlter Türkmen, Kıbrıs sorunu, <http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9> (05.03.2015)

⁴⁰⁵ Türkmen, <http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9> (05.03.2015)

⁴⁰⁶ http://www.mfa.gov.tr/annan-planı-ile-kurulması-ongorülen-kıbrıs-türk-kurucu-devleti_nin-anayasasi.tr.mfa (12.03.2015)

durum KKTC tarafından, iki taraf içinde çift bölgeli ve federal bir yapı düşünülmesine vesile olmuştur.⁴⁰⁷

Rauf Denktaş, 31 Ağustos 1998 tarihinde, ada da konfederasyon sistemini çözüm önerisi olarak Klerides'e, 5 Mart 1998 tarihli mektubunda ifade etmiştir. Bu öneri, Rum tarafının, sorunun çözümünün çarpıtılması yönünde yorumlanmıştır.⁴⁰⁸

Eylül 1998'de, BM önderliğinde iki toplum lideri bir araya gelmiştir.⁴⁰⁹ Toplumlararası müzakerelerin başlaması için G-8 ülkeleri bir deklarasyon sunmuşlardır. 20 Haziran 1999 tarihinde yayınlanan bu deklarasyon, 9 gün sonra 1250 sayılı Güvenlik Konseyi kararına dönüşerek görüşmelerin tekrar başlaması yolunu açmıştır.⁴¹⁰

3 Aralık 1999 tarihinden itibaren başlatılacak görüşmeler için, BM Genel Sekreteri uzlaşma yoluna gidileceğini duyurmuştur. Kasım tarihli bu açıklama, Kıbrıs için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. İki toplum lideri, bu müzakerelere farklı düşüncelerde çözüm bulmak üzere katılmıştır. Türk tarafı lideri Denktaş, iki eşit ve iki egemen toplum için konfederasyon çözümüyle gelmiştir.

Kıbrıs Rum tarafı lideri Klerides, tek vatandaşlık ve tek egemenlik için federasyonu istemiştir. Dolaylı müzakereler 2000 yılına kadar sürmüştür. Genel sekreterin bu görüşmelerden ortaklığı getirecek çözüm önerisi istemi üzerine, Rum lideri Klerides, BM müzakerelerinden çekilmiştir. Genel sekreter bu kararı Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda açıkladığını söylemesi üzerine, Klerides tekrar müzakerelere katılma kararı almıştır.⁴¹¹

BM Güvenlik Konseyinin, çözüm önerisi hazırlaması kararı üzerine, 8 Kasım 2000'de çalışmalarını tamamlayan, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, bu belgeyi iki

⁴⁰⁷ Türkmen, <http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9> (05.03.2015)

⁴⁰⁸ Bozkurt, Demirel, a.g.e., sf. 115

⁴⁰⁹ Nesrin Demir, AB-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu , Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 347-367, Elazığ -2005

⁴¹⁰ Vehbi Zeki Serter, Kıbrıs Tarihi, Kemal Matbaası, Lefkoşa, sf. 151

topluma sunmuştur. Ocak 2001 de, iki toplumun liderlerini tekrar görüşmeye davet etmiştir. Türk tarafı belgenin “görüşülemez” olduğunu bildirerek, müzakereden çekilme kararı almıştır. Denктаş konfederasyon istemini tekrarlamıştır.

11 Kasım 2002 tarihinde iki kesime ‘ Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli’ başlıklı belgeyi sunmuştur. Türkiye’deki genel seçimler ve Denктаş’ın sağlık problemleri sebebiyle, Türk tarafının plana resmi yanıtı geç olmuştur. Gerek Türk tarafı gerek Rum tarafı, bu plana ılımlı bakmamıştır. Üzerinde değişikliğe gidilmesi, iki taraf için, imza atmaya yeterli olmamıştır.⁴¹²

Annan Planı, Kıbrıs Meselesinin çözümü için hazırlanmış en geniş kapsamlı plandır. Planda, yeni kurulacak devletlerin temel esaslarını içeren, anayasa ve kurallar yer almaktadır. Rum ve Türk taraflarının, bölünen Kıbrıs adasında İngiliz üstleri hariç bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini içerir. Plan, bağımsız ve federal nitelikte bir devlet olacak biçimde, adanın birleştirilmesine dayanmaktadır.⁴¹³

İlk Annan Planı 2002 Kasım Ayında garantör ülkelere ve iki kesime sunulmuştur. Plan içerik olarak iki ayrı toplumlu uluslararası ve hukuki karakterde bağımsız bir devlet kurulmasını içermektedir. Birlikten çekilmek ve iki tarafın birbirine ait bir devlet üzere tek başına egemenliğini yasaklamaktadır. Toprak, güvenlik ve temsiliyet konusundaki çekinceler, Birinci Annan Planı’na hem Türklerin hem Rumların tepki vermesi üzerine değişikliklere gidilmiştir. AB Zirvesinden önce, 2002 Aralık ayında, İkinci Annan Planı taraflara sunulmuştur. Planı ilk rededen, Türk tarafı olmuştur.⁴¹⁴

⁴¹¹ Armağan Kuloğlu-Ayşe Özkan, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası”, Stratejik Analiz, C.4, S.39, Ankara 2003, sf. 27

⁴¹² Atilla Sandıklı, Yeni Kıbrıs Stratejisi “Tanıma”, http://www.tuicakademi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=410:yeni-kibris-stratejisi-qtanimaq&catid=128:uncategorised&Itemid=214 (15.03.2015)

⁴¹³ <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber/12-Mayis.htm> (12.03.2015)

⁴¹⁴ Türkmen, <http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9> (05.03.2015)

Güney Kıbrıs'ın Kopenhag Zirvesinde, tam üyelik müzakereleri devam ederken AB, bu gelişmeyi bildirmiş Kıbrıs'ın birleşmiş olarak üye olmasından yana olduğunu vurgulamıştır. Kofi Annan, 10 Mart 2003 de iki tarafı Lahey'e davet etmiştir. Tarafların talepleri doğrultusunda değişikliğe uğrayan, 3. Annan Planı hazırlıklarına başlanmıştır. 3. Plan, Denktaş'ın tek taraflı reddiyle sonuçlanmıştır. 16 Nisan 2003 tarihinde Güney Kıbrıs, AB Antlaşması'na imza atmıştır. Topluluk Müktesebatı, ek protokolde yer alan şekliyle, adanın kuzey bölgesinde uygulanması askıya alınmıştır.⁴¹⁵

AB Tam Üyelik Antlaşmasına imza atan GKRY, 1 Mayıs 2004 resmi adaylığından önceki sürede Kofi Annan, biri İsviçre, biri New York olmak üzere iki toplantı daha düzenlemiştir.⁴¹⁶ 4. ve 5. Annan planı, bu toplantılarda sunulmuştur. 24 Nisan 2004 tarihinde, 5. ve son plan kuzeyde ve güneyde referanduma sunulmuştur. KKTC'de yeni seçilen başbakan ve hükümeti, kamuoyunun desteğiyle, halkı "Annan Planı'na Evet" demeye çağırmıştır. Denktaş 5. Annan Planı'na karşı çıkmıştır. GKRY'de ise Papadapulos Annan Planı'nı ret eden taraf olmuştur. Hem Denktaş hem Papadapulos Annan Planı'nı iki karşıt görüşte olmalarına rağmen ret konusunda aynı fikirde olmuşlardır.⁴¹⁷

3.4.2. Referandum'a Sunulan 5. Annan Planı'nın Önemli Noktaları

1999'da başlayan bu süreç, 24 Nisan 2004 de 5. ve son Annan Planının açıklanmasıyla halk oylamasına sunulan bu plan, 184 sayfalık kapsamlı bir metinden oluşmaktadır.⁴¹⁸ Kıbrıs'ı birleştirmek amacıyla hazırlanan Annan Planı, 24 Nisan 2004 tarihinde, Kıbrıs'ta her iki kesimde, halk oylamasına sunulmuştur. Bu yönüyle Kıbrıs'taki 'fiili bölünme', uluslararası sistemde hukuki bir zemin kazanmıştır. Plan, Kıbrıs Rum Kesimi tarafından ret edilmiştir. Yapılan referandum ile plan, KKTC'de % 64.9 Evet oyu % 35.1 Hayır oyu ile neticelenmiştir. GKRY'de ise %24.2 Evet oyu, %

⁴¹⁵ Türkmen, <http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9> (05.03.2015)

⁴¹⁶ http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2010/06/100617_cyprus_profile.shtml (03.03.2015)

⁴¹⁷ http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGQy_ysVe9 (07.03.2015)

75.8 Hayır oyu ile noktalanmıştır. Türk kesiminde katılım oranı, % 84 iken, Rum kesiminde bu oran 96.53 olmuştur.⁴¹⁹ Annan Planı'nın maddeleri temelde şu değişiklikleri içermektedir:⁴²⁰

- Kıbrıs Türk Devleti ve Kıbrıs Rum Devleti, iki eşit oluşturuıcı devletten meydana gelen federal bir yapıya sahip bir devlet olacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliği ve kimliği tek yapılı olacaktır.
- 1963 yılında Kıbrıs vatandaşı olanlar ve onun soyundan olanlar, bu kişilerin eşleri, Kıbrıs vatandaşı olarak sayılacaklardır. Bu sayı, 45.000 kişiyi içeren listedekileri kapsamaktadır.
- Ada'daki Rum ve Türk askerlere sportif amaç dışındaki tüm silahlı faaliyetler yasaklanacaktır. Ada'da görev yapan askerler birlikleri, karşılıklı olarak feshedeceklerdir.
- Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, BM Askerlerinin giderlerini karşılayacak, giderlerin belirtildiği maddelerde, bu giderlerin yarısı ilk üç yıl, kalan kısmı 2/3 oranda sonraki yıllarda BM tarafından karşılanacaktır.
- Kuruluş Antlaşmasıyla geçilecek olan yeni siyasal sisteme ilişkin tek taraflı değişiklikler, Kıbrıs'ın bir parçasının yada tamamının başka bir devletle birleşmesi yada bir bölümünün ayrılması yasaklanmıştır.
- Yeni federal düzende yapılacak seçimler, Kıbrıs vatandaşları ikame ettikleri yere bakılmaksızın, 'iç oluşturuıcı devlet vatandaşlığı' statüsünde oy kullanacaklardır. Oluşturuıcı devlet seçimleri için ikame ettikleri yerde oy kullanabileceklerdir.

⁴¹⁸ <http://www.abbulteni.org/pdf/ANNANPLANitrOZET.pdf> (02.03.2015)

⁴¹⁹ S. Rıdvan Karluk, "Avrupa Birliğinde Bölünmüş Bir Devlet", İrfan Kalaycı, Kıbrıs'ın Geleceği: Ekonomi- Politik Bir Tartışma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara Aralık 2004, sf. 131

- Mülk işlemleri, iki komisyon tarafından ve Kıbrıslı olmayan eşit sayıda üyeden meydana gelen oluşturuıcı devletin bağımsız ve tarafsız bir ‘Mülk Komisyonu’ tarafından sağlanacaktır.
- Malları elinden alınmış kişilere mülkleri iade edilecektir.
- İttifak Antlaşması, Garanti Antlaşması ve Kuruluş Antlaşması yürürlükte olacaktır. Yeni Federe Devlet Sisteminde ‘mutatis mutandis⁴²¹’ olarak uygulanacaklardır.
- 2018 yılı itibariyle, Türkiye’nin AB üyesi olmasıyla birlikte Yunan alay sayısı 650’yi, Türk alay sayısı 650’yi geçmeyecektir. Askeri durum, üç yıl aralıklarla gözden geçirilecektir. Bu madde’nin amacı: Yunan ve Türk Askerlerinin, kademeli olarak adadan tümüyle çekilmesini sağlamaktır.
- Kıbrıs Rum Devleti’nin parçası olacak bölgeler, üç yıl süreyle geçici olarak Kıbrıs Türk Devleti tarafından idare edilecektir. Bu bölgelerin altı aşamada BM gözetiminde, devri gerçekleşecektir. Aşamalar sırasıyla şu şekilde belirtilmiştir: 1. Aşama: Ara Bölge, Erenköy ve Maraş 104 günde, 2. Aşama: Taşköy, Düzce 6 ayda, 3. Aşama: Kırklar ve Ömerli, Bademliköy 1 yılda, 4. Aşama: Türkmenköy, Gayretköy, Güvercinlik, Çayönü, Soli, Akdoğan ve Yeşilirmak 2 yılda, Alayköy, Haspolat ve Bostancı 2,5 yılda, 6. Aşama Maddede belirlenmiş diğer bölgeler 3 yılda devredilecektir.

⁴²⁰ <http://www.abbulteni.org/pdf/ANNANPLANitrOZET.pdf> (02.03.2015)

⁴²¹ Mutadis mutandis, Latince bir söz öbeği. Tüm değişiklikler cari iken anlamı taşımaktadır. Mutatis mutandis deniliyorsa, o yasanın olduğu gibi uygulanamayacağı, ancak ve ancak uyum sağlamaya yönelik değişiklikler yapıldıktan sonra yaşama geçirilebileceği anlamına gelir. http://law.academic.ru/8959/mutatis_mutandis (13.03.2015)

3.4.3 Annan Planı'nın Kıbrıs Türk Halkı Açısından Sakıncaları

18 Mart 1964 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi'nin 186 sayılı kararı uyarınca, Annan Planı'nın yetki paylaşımı ile ilgili düzenlemeler, 'Basit Federal Sistem' formülünde bir federe yapının oluşmasını öngörmektedir. Alt ve üst meclislerde tasarlanan yasama organı, bu tanıımı desteklemektedir. Bu sistem, Rum tarafının karar mekanizmasında hakimiyetini tanımlar.⁴²² Annan Planı, bu yönüyle, Avrupa federalizmi diye tanımlanan 'Federatif Sistem' e benzer özellikler içermektedir. Plan, felsefesi itibariyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devam ettiği yönünde hazırlanmıştır. 1963 olayları planın temel yapısından hareketle anayasal bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu plan Rum tarafının hedeflerine yeni bir hukuki çerçeve getirmekte ve siyasi bir zemin hazırlamaktadır.⁴²³

5. Annan Planı olarak referanduma sunulan bu belgede, 1700 sayfa boş metin bırakılmıştır. Bırakılan bu boş sayfalar için konu başlıkları belirlenmiş ancak, referandum sonrasında görüşülmesine karar verilmiştir. Bu durum, tarafların boş sözleşmeyi imzalaması anlamına gelmiştir. Boş bırakılan konularda anlaşma sağlanamazsa, BM önderliğinde, plan oluşturucu kişi olan Kofi Annan devreye girecek ve boş maddeleri doldurma yetkisini kullanacaktır. Taraflar Kofi Annan'ın getirdiği öneri ve maddelere uymak durumunda olacaklardır. Boş bırakılan konular; Ortak devlet, 29 adet anayasa hükmü, Ortak Anayasa, Ulusal Marş, Bayraktır.⁴²⁴

Toprak paylaşımında yer alan Güzelyurt, Kıbrıs Türk Tarafı için önemlidir. Üç yıl sürecek devirin ardından Türkler, temiz su kaynakları ve sulama alanlarından mahrum kalacaklardır. Türk kesiminin geçim kaynağının tarım olduğu düşünüldüğünde, bu durum Türkler için dezavantajdır.

⁴²² Ahmet Zeki Bulunç, "Kıbrıs Politikası'nın Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları", Akademik Bakış, C. 1, S. 1, Ankara-2007, s. 85-86

⁴²³ http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2339/turkiye__abd_iliskilerinde_kktenin_rolu_ve_annan_plani (05.03.1015)

⁴²⁴ Bozkurt, Demirel, a.g.e. sf. 117

Garanti Antlaşması'nın 1. Maddesi, "Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin üye olmadığı hiçbir birliğe üye olamaz." hükmü taşımaktadır. Ancak, Kıbrıs'ın AB'ye üye olması Türkiye'nin garantörlüğünün yetkilerini kısıtlar ve zamanla yok olmasına sebep olacaktır.

Annan Planı, Kıbrıslı Türklerin statülerinin açığa kavuşturulmamış olmasıyla, Kıbrıs Türkleri için halk olmanın sağladığı imtiyazları ve sahip olduğu hakları kullanamama sakıncası taşımaktadır. Türk tarafının özellikle üstünde durduğu iki toplum ve iki halk kavramlarının, bu planda yitirilmiş olması, Türkleri azınlık statüsüne yaklaştırmaktadır.

Ayrıca, Türk Kesimi, AB içinde "ayrı ve tamamen bağımsız" bir siyasi kimlikte yer almamaktadır. Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak, AB'de yer alacaktır.

Planda öngörülen AB normları uyarınca, mülkiyet düzenlemeleri, 'Kıbrıs Türk Devleti'ne önemli sayıda, Rum nüfusunun yerleştirilecek olmasıdır. Türk kesimi, toprak tavizlerinin düzenlenme biçimi, Türk Halkını göçe zorlayan bir koşuldur. Ayrıca, uzun vadede bakıldığında, iki taraf için ayrı olan bölgeler zamanla bütünleşecektir. Plan'a göre Rumların mülk edinmesi kısıtlanmıştır. Ancak yeni kurulacak olan devletin, AB normlarına olan tabiyeti, önemli bir sorun içermektedir. AB müktesebatında, mülk edinmeyi kısıtlayacak kararlar enderdir. Bu durum, maddi gücü, Rum kesiminden 7 kat düşük olan Kıbrıs Türkleri için, zamanla Rum kesiminin adanın tamamına sahip olabilecekleri endişesini doğurmaktadır.

Taşınmaz Mallar hususunda, KKTC vatandaşlarına, Avrupa mahkemelerinin kararları esas teşkil edecektir. Türkler, ev ve arazilerini, Rum vatandaşlara vermeye mecbur kalacaklardır. Can ve mal güvenliği açısından boşluklar oluşacaktır. Bu durumda Türkiye'nin hiçbir 'fili önlem hakkı' bulunmayacaktır.

Kıbrıs Türkleri ve Türkiye için tanınan özel haklar, AB'nin gücünü artırması doğrultusunda, tek siyasal sisteme gidilmesi ile tanınan özel statüler, zamanla hükmünü yitirecektir. Zamanla kademeli olarak, adadan eksiltelen ve tamamen çekilecek Türk Askeri, AB iç sorunu haline gelen Kıbrıs'ta, Türkiye AB'ye üyesi olmadıkça, uzun vadede müdahil olma hakkını yitirecektir. Çünkü bu durumda, fiili bir hareket, AB'ye saldırı anlamı taşıyacaktır.⁴²⁵

Annan Planı içerdiği “ Bütün olarak ya da kısmen, başka bir ülke ile birleşmenin, bölünmenin ya da ayrılmanın herhangi bir şekli; oluşturucu belgede ve anayasal düzende, herhangi bir tek yanlı değişiklik yapmak yasaklanmıştır.”⁴²⁶ maddesiyle sorunların bir çözümü olarak değerlendirilse de yeni siyasal sistemde, doğabilecek anlaşmazlıkların, Rumlar ve Kıbrıs Türklerinin, self-determinasyon hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu hakkın BM tarafından alınıyor olması ironiktir.

Annan Planında belirsizlik içeren bir hususta, Türk ve Rum Kesiminin karar alma mekanizmasından geçmeden parlamentoda onaylanmadan referanduma sunulmasıdır. Planın son hali uzun bir süre kamuoyu yoklamasına sunulmamıştır. Halklar, plan hakkında yeterli bir fikre sahip olmadan referanduma gidilmiştir. Bu şartlara rağmen Türkiye, AB üyesi olmak AB problemlerini ortadan kaldırmak adına Annan Planı'na destek vermiştir.

Annan Planı KKTC'de, AB üyesi olma isteği yaratmıştır. Talat hükümeti planı desteklemiştir. KKTC ekonomisinin düzeleceğini umarak, Türkiye'de, medyanın yarattığı olumlu havayla referandumu, KKTC'nin %64 gibi yüksek bir yüzdeye ulaşarak desteğini göstermiştir. Annan Planı referandumu, Türkiye ve KKTC'nin çözüm yanlısı tavırları sebebiyle, Avrupa Birliğinden, Kıbrıs Türk tarafına, 139 Milyon Euroluk yardım paketi sağlayarak ödüllendirilmesiyle sonuçlanmıştır.

⁴²⁵ Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara Ekim 2009 sf. 292

⁴²⁶ http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2339/turkiye__abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_annan_plani (05.03.1015)

3.5. Kıbrıs Meselesi'nin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yaşanan Son Gelişmeler

Annan Planı yapılan referandumdan yeterli oy almaması ile hukuken geçersiz olmuştur. Türkiye 2004 itibarıyla, Kıbrıs meselesinin çözümü için yeni öneriler hazırlamıştır. AB Dönem Başkanları ve BM yeni çözüm stratejileri belirlemiş ancak bunlardan bir sonuç alınamamıştır. Diğer yandan, Türkiye'nin AB Tam üyesi olması yolunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. 2005 yılında hazırlanan 'Ortak Tutum Belgesi' Türkiye'nin kısa vadede Kıbrıs'taki siyasal etkinliğinin azaltılması,⁴²⁷ uzun vade de Kıbrıs'taki Türk varlığının tamamen çekilmesini içermektedir. Türk Hükümeti bu belgeyi imzalamaması ile birlikte, 11 Aralık 2006'da AB Dış İşleri Bakanlarının ortak kararıyla, AB Tam Üyelik Müzakereleri askıya alınmıştır.⁴²⁸

Talat ve Hristofyas 21 Mart 2008 tarihinde, Kıbrıs meselesinde gelinen son durumu görüşmek üzere iki taraf içinde tampon bölge olan Lokmacı Kapısında bir araya gelmişlerdir.⁴²⁹ Bu görüşmeyle, Lokmacı kapısı iki tarafın karşılıklı geçişleri için açılmıştır.⁴³⁰ Çözüm için yeni çalışma komisyonu kurulmuş gelişmeleri müzakere etmek için bu tampon bölgede görüşmüşlerdir.⁴³¹ 23 Mart 2008'de yapılan ortak basın açıklaması ile siyasi eşitliğe dayanan, iki halkın federasyon istedikleri yinelenmiş akabinde, uzlaşma için ortak metin çalışması yapılmıştır.⁴³² 'Tek Kimlikli Federe Hükümet' tezlerinde hemfikir olduklarını beyan etmişlerdir.⁴³³

⁴²⁷ Mirela Bogdanı, Turkey and The Dilemma of EU Accession- When Religion Meets Politics, Published by I.B. Tauris, London – New York 2011, sf. 33

⁴²⁸ Bahadır Bümin Özarslan, Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı, İstanbul-2007. sf. 38

⁴²⁹ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/9278/Tarihi_Kibris_muzakereleri_basladi.html (01.03.2015)

⁴³⁰ <http://politikaakademisi.org/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/> (14.03.2015)

⁴³¹ <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=832&ContentId=636&phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b> (20.02.2015)

⁴³² Erdal Güven, Adam Talat'ın Kıbrısı, Doğan Kitap, İstanbul 2009. Sf. 146

Doğu Akdeniz'in artan önemiyle Kıbrıs sorununa yeni açmazlar eklenmiştir.⁴³⁴ Rum kesimi, petrol arama faaliyetlerinde, 'Münhasır Ekonomik Bölge'⁴³⁵ olması sebebiyle, bölgede yeni hakimiyet stratejileri belirlemiştir. Bu stratejilerden biri, Mısır ile 17 Şubat 2003 tarihinde yapılan 'Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması'dır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aynı içerikteki antlaşmayı Lübnan'la da, 17 Ocak 2007'de imzalamıştır. Rum Kesimi Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi yok sayarak, Doğu Akdeniz'i diğer devletlerle paylaşacak siyasal ve ticari adımlar atmıştır.

"Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması" 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY-İsrail arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma açık denizde yapılacak petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini serbest kılmıştır. Ayrıca, GKRY-İsrail ortaklığında, Noble Amerikan Enerji Şirketi, münhasır alan bölgesinde, petrol arama ve sondajlama işlemlerine başlamışlardır. Şirket İsrail üzerinden bölgeye sevkini gerçekleştirmiştir. Noble Enerji, yapılan antlaşmalarla İsrail tarafından korunmaya alınmıştır.⁴³⁶ Firma'nın bölgede bulunması, Türkiye için uluslararası hukuk bağlamında savaş sebebi teşkil etmektedir.

19 Eylül 2011 tarihinde, petrol-doğalgaz arama ve sondaj çalışmaları GKRY tarafından resmen başlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bunun üzerine KKTC'yle, 'Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Antlaşması'⁴³⁷ imzalamıştır. 21 Eylül 2011'de Recep Tayyip Erdoğan ve KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu tarafından imzalanan antlaşmayla, TC ve KKTC'nin kıta sahanlıklarının bir bölümünü hak ve ilkelere riayeten, uluslararası hukuk normlarına uygun, 27 koordinatın birleşimi

⁴³⁴ Etienne Davignon, Partners for Growth: New Trends in EC-Turkish Cooperation : A Forum Europe Conferance, President of the Societe Generale de Belgique, Sheraton Brussels Hotel and Towers, May 13 and 14 1993, sf. 36

⁴³⁵ Münhasır Ekonomik Bölge, 200 deniz mili sınırlarına ulaşan kıyı devletinin ekonomik olarak sahip olduğu denizde bulunan alanın adıdır. Vatanserver, a.g.e. sf. 1524

⁴³⁷ Kıta Sahanlığı: "Karasularının ötesinde başlayıp belirli bir uzaklık ve derinliğe kadar giden deniz tabanı ve toprak altı kısmıdır. Karanın denizaltında devam eden uzantısıdır." Derinliği 200 m. yada daha fazla olabilir. Genişliği tartışılan bir husustur. Vatanserver, a.g.e. sf. 1524

ile meydana gelen bir sınır belirlenmiştir. KKTC bu antlaşmayla, Türkiye'ye, 12 mil açığında bir bölgede petrol arama izni vermiştir.

GKRY Doğu Akdeniz'de 12 yıldan beri çeşitli antlaşmalara imza atmıştır. Bu antlaşmalarla yabancı petrol şirketlerine bölgede arama ruhsatı çıkartmıştır. GKRY Türklerin varlığını ve haklarını ihlal ederek, siyasal, hukuksal, ekonomik ve güvenlik konularında tek başına hareket etmiştir. Türk tarafının tepkilerini hiçe saymıştır. Hristofyas, 19 Eylül 2011'de Londra'daki konuşmasında, Türkiye'nin hidrokarbon yatakları saptama araştırmalarını protesto etme hakkının olmadığını açıklamıştır. 21 Eylül 2011'de imzalanan, "Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Antlaşması"⁴³⁸ Rum tarafı için tedbir ve önleyici nitelik taşımaktadır.⁴³⁹

19 Nisan 2015 tarihinde Kıbrıs Türk Toplumunu 4. Cumhurbaşkanı seçmek üzere yapılan seçimlerde ilk turda hiçbir adayın %60 oy oranına ulaşmadıklarından seçimler 2. tura kalmıştır. Yapılan 2. tur seçimlerde %60.5 oy oranına ulaşan bağımsız aday Mustafa Akıncı 30 Nisan 2015 tarihinde KKTC'nin cumhurbaşkanı seçilmiştir. Akıncı sol eğilime sahiptir. KKTC söylemlerinde; Kıbrıs'ın yavru vatan olmaktan çıkması gerektiği vurgusunu yaparak Türkiye'ye "Bağımsız KKTC " mesajı vermiştir. Ancak istatistikler bu durumun aksini söylemektedir. Türkiye 1974 yılından beri KKTC'ye güvenlik, yatırım, kredi teşviklerini kapsayan ödeneklerin 12 milyar lirayı geçtiğini göstermektedir. Bu ödeneklerin 9 milyar lirası son 10 yılda yapılmış, 2013 yılı en yüksek tutarlı -1.7 milyar liralık- hibenin ayrıldığı yıl olmuştur.⁴⁴⁰

Kıbrıs AB ilişkileri değerlendirilirken Türkiye'nin bu açmaza farklı pencerelerden baktığı görülmektedir. Fakat bu durum, AB için aynı hatta yer almıştır. AB Türkiye'ye limanlarını Kıbrıs'a açması ve ek protokol şartlarını yerine getirmesini ön koşul olarak sunmaktadır.

⁴³⁸ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf> (15.03.2015)

⁴³⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18769818.asp> (06.03.2015)

⁴⁴⁰ http://www.ntv.com.tr/dunya/turkiyeden-kktcye-10-yilda-9-milyar-lira,WY49kjZ43UCEy_pasfgoMw (03.06.2015)

Bu durum Türkiye'nin 2014 yılı İlerleme Raporunda da açıkça görölmektedir. Avrupa Birliği 35 faslın 18'ini veto etmiştir. GKRY'nin çözüm sağlanmadan AB üyeliği Kıbrıs Meselesini zora sokmuştur. Bu durum AB'nin hala Kıbrıs konusunda taraflı tutum sergilediğini göstermektedir.

SONUÇ

Kıbrıs Meselesi, Türkiye ve Yunanistan'ın hatta dolaylı olarak ta gözüke AB'nin gelenekselleşen dış siyasetinin bir unsuru haline gelmiştir. Türkiye'nin, AB'ye tam üyelik sürecinde bir engel teşkil eden Kıbrıs meselesi, Türkiye ve AB ilişkilerini de derinden etkilediği görülmektedir. Kıbrıs meselesi tarihsel süreçte, bölgesel bir sorun iken son elli yıl içerisinde uluslararası bir sorun haline dönüşmüş ve uluslararası düzeyde çözümlenmeye çalışılan bir konu haline gelmiştir. Dünya da birçok sınır veya bölgesel çatışmalardan doğan devletsel uyuşmazlıklar söz konusu olmaktadır. Lakin Kıbrıs meselesi, toplumsal düzeyden çok siyasi ve uyrukları oldukları devletleri (Türkiye-Yunanistan) içine alan, kendisine has bir çizgi izleyen uluslararası bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birçok araştırmacı, Kıbrıs Sorununu AB tarafından 2004 yılında GKRY'nin AB üyeliğinin kabulü veya hemen öncesinde 1990 yılındaki GKRY' tam üyelik başvurusu ile birlikte ilgilenmeye başladığını dile getirmektedirler. Araştırmadaki bulgulara baktığımızda aslında AB, 1974 Kıbrıs Barış Harekatında, 1990 yılında Kıbrıs Rum yönetiminin Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusu sonrasındaki süreçte, Kıbrıs meselesi AB'nin temel iç sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusuyla AB, bir aktör olarak sorunun tarafı olmuş ve Kıbrıs meselesi, Avrupa'nın içsel sorunu sayılarak, sorunu 'bölgesel' olmaktan çıkartılıp, 'uluslararası' bir uyuşmazlık haline getirmiştir.

Tez çalışmasında ortaya çıkarılan bir diğer sonuç ise, Türkiye'nin AB üyelik süreci Kıbrıs meselesinin mevcut durumuyla alakalıdır. AB, Türkiye'nin AB üyesi olabilmesinin ön koşulları arasında, Kıbrıs sorununun çözümlenmesini ön şart olarak ileri sürmektedir. Genel anlayışa bakıldığında ve bu konuda yapılan araştırmaların temelinde ileri sürülen varsayım, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB üyeliğine engel teşkil ettiği yönündedir.

Lakin bununla birlikte, GKRY'nin AB üyesi olması ve Yunanistan- GKRY'nin, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda propagandaları, veto baskısı vb. sebeplerle Türkiye- AB ilişkilerini önemli ölçüde etkilenmektedir.

Kıbrıs meselesi'nin, taraf olan ülkelerin hem iç hem de dış politikalarını etkilediği de çalışmada ortaya çıkan bir diğer tespittir. Özellikle Türkiye-AB ilişkileri temelinde gelişen politikalar dönemsel olarak durgunluklara sebebiyet vermiştir. AB'nin Kıbrıs ile alakalı politikalarında ve stratejilerinde, genellikle GKRY'den yana bir tavır takınıldığı birçok araştırmada dile getirilmektedir. Bununla birlikte, AB'nin Kıbrıs politikaları, Türkiye'nin iç kamuoyuna da etki etmektedir. Öyleki, Türk kamuoyu, Annan Planı ve GKRY'nin AB üyesi olması ve AB'nin Türkiye'ye üyelik koşulları sebebiyle AB'ye yönelik algıları da değişmeye neden olmuştur. Son yıllarda yapılan anket sonuçlarına baktığımızda Türk kamuoyunun AB'ye üyelik konusunda ve AB'ye bakış açılarında bir soğuma ve uzaklaşma görülmektedir. Bu da göstermektedir ki; Kıbrıs meselesine taraf olan devletlerin veya entegrasyonların iç politika veya kamuoyunda da etkisi azımsanmayacak öneme sahiptir.

Kıbrıs sorunu konusunda birçok araştırmacı, Kıbrıs'taki ulusların birleşme (devletleşme) düşüncelerinde dış baskıların önemini vurgulamaktadır. Lakin çalışmada da vurgulandığı üzere, ileri sürülen bu tespitin yanı sıra tarafların algılarının da devletleşme (birleşme) düşüncelerine etki ettiği gözlemlenmektedir. Örneğin; GKRY'nin ve KKTC'nin Kıbrıs sorununun çözümü bağlamında ileri sürülen iki devletleşme modeli bulunmaktadır. Bu iki devletleşme veya birleşme modelleri, tarafların (GKRY ve KKTC) ileri sürdükleri tezlerden oluşur. Bunlardan birincisi, Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıs'ta nihai çözüm olarak bağlantısız ve bağımsız, eşitlik ilkesine bağlı iki bölge ve ulustan meydana gelen, barışın uluslararası hukuk içinde güvenceye alınan federal bir yapı istediğini ileri sürmektedir. İkinci birleşme modeli olarak, Güney Rum tarafı, Kıbrıs'ta sorunun çözümünde bağlantısız ve bağımsız, topraksal bütünlük içerisinde üniter federal bir yapı istediğini ileri sürmektedir.

Bu iki farklı birleşme (devletleşme) modeline sahip tarafların, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik faaliyetlerinde de değişkenlikler yaratmaktadır. Bunun sonucu olarak ta tarafların bu isteklerinden taviz vermemesi, Kıbrıs sorununun daimi çözümü için önünde önemli engellerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Avrupa da yaşayan bazı araştırmacı ve akademisyenler, 2004 yılında GKRY'nin AB'ye tam üyeliği hususunda, Avrupa Birliği'nin genişleme politikasına ihtiyacı olduğunun ve bu bağlamda GKRY'nin yapmış olduğu başvurusunda, Avrupa kriterlerine ve gelişmişliğine sahip olarak üyeliğe dahil edildiğini ve bunun nihai bir sonuç olduğunu dile getirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte, AB, GKRY üyeliğinin, tarihsel sorumluluk temeline dayandığını da vurgulamaktadırlar. Tez çalışmasında ayrıntılı olarak incelenen bu durumun hukuki açıdan bir dayanağının olmadığı açıklanmıştır. 1960 antlaşmaları geçerliliğini devam ettirmektedir. Rum ve Türk tarafının/halklarının eşitlik ilkesine dayalı bir çözüm getirilmesi şartları bulunmaktadır. Aynı zamanda AB, GKRY'nin üyelik başvurusunun risk ve maliyet hesaplamaları görmezden gelinerek, Yunanistan'ın desteğiyle, kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Bu açıdan GKRY'nin AB üyeliği, siyasi olarak niteliksel yapısında eksiklikler barındırmaktadır. Çalışmada ortaya çıkan bir diğer bulgu ise, tarihsel olarak, Kıbrıs'ın bütünleşmesine etki eden enosis ve Megali idea doktrini ile ilgilidir. Genellikle, Rum tarafının enosis ve Megali İdealarını, toplumsal ve siyasi alanda bir çatışmaya veya Kıbrıs sorununun temel etkenleri içerisinde yer alan düşünceler olarak ileri sürülmektedir. Rum tarafının enosis ve Megali İdeaları sadece toplumsal ve siyasi alanda bütünleşmeyi engel teşkil etmemiş, bununla birlikte ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel alanlarda da birçok problemin çıkış noktasını oluşturmuştur. Özellikle, Yunanistan'ın bu idealleri desteklemesi, sorunun çözümü yolunda istenilen sonuçların alınmamasını dolaylı olarak etkilemiştir. Çalışmada da ileri sürüldüğü üzere Yunanistan'ın, Kıbrıs üzerindeki stratejileri ve politikaları sadece etki ağını yaratmak ve uluslararası konjonktürde çeşitli yararlar/faydalar elde etmek amaçlarının yanı sıra, özelde ve genelde iki stratejisi bulunduğunu söyleyebiliriz.

Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki stratejilerinin özelinde; Megali İdea hedefi ile bölgeyi kendisine dahil etme veya dolaylı bağlama, genelde ise; Kıbrıs bölgesini Ortadoğu da bir üs ve bağlantı yolu olarak kullanmak, yeni dünya sisteminde etkili bir aktör olma isteğidir. Bu açıdan bakıldığında Yunanistan'ın Kıbrıs dahilindeki dış politikaları iki temel üzerine kurulduğu gözlenmektedir.

Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki politikaları ve stratejilerine baktığımızda ise, tarihsel süreçte değişikliklere uğradığını görmekteyiz. 1950 yılına kadarki süreçte Kıbrıs ile alakalı olarak aktif bir politika izlememiştir. Kıbrıs'ın mevcut statükosunun devamını savunarak denge politikası sürdürmüştür. 1950'den günümüze kadar Türkiye, Kıbrıs ada halkına karşı tarihsel bir sorumlulukla hareket etmiştir. Kıbrıs halkının özellikle Türk kesiminin refahını savunmakta ve son yıllarda ise Kıbrıs'ta bulunan hidro-karbon rezervleri üzerinde hukuki bir hak iddia etmektedir. Aynı zamanda adada ki garantörlük hakkını korumak istemektedir. Bu durumda, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki politikaları ile ilgili olarak, 'tarihsel bağlılık' , 'soydaşların haklarının muhafaza edilmesi', 'ekonomi ve siyasi' temeller çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Tez çalışmasında, ortaya çıkan diğer bir bulgu ise, Annan Planı'nın Yunanistan-Türkiye, GKRY-KKTC açısından mevcut konjonktürde bütünleşmeci ve uzlaştırmacı bir plan olduğu ile alakalıdır. Annan Planı, müdahil devletlerden (Türkiye-Yunanistan) bağımsız olarak, Kıbrıs'taki GKRY'nin ve KKTC otoriteleri arasında uzlaşmayı sağlamaya yönelik bir plan niteliği taşımaktadır. Lakin birçok konunun uzmanı, Annan Planı'nın niteliksel ve niceliksel belli sakıncalarının varlığını işaret etmektedir. Özellikle Türkiye tarafından sakıncalarına baktığımızda; Annan Planı, uzun vadede Türkiye'nin adadan tamamen çekilmesini (askeri olarak) ve ada üzerindeki haklarından (siyasi baskı olarak) vazgeçmesini ön görmektedir. Tarihsel geçmişe baktığımızda, Türkiye'nin adadan çekilmesi ada halkında 'güvenlik açığı' doğuracağı düşünülmektedir. GKRY' ve Yunanistan tarafı ise Annan Planı'na göreceli olarak destek vermemiş ve mevcut statükonun devamı yönünde bir çizgi izlemiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinde, Türkiye'nin üyelik sürecine ve AB'ye yönelik politikalarında AB'nin tutumu göreceli olarak değişkenlik göstermektedir. Özellikle AB, Türkiye'nin hem üyelik hem de karşılıklı ilişkilerde değişik açılar ve argümanlar çerçevesinde değerlendirdiğini görmekteyiz. Bu argümanlar veya AB'nin Türkiye'ye yönelik tutumlarından biri “aidiyet” duygusudur. Kopenhag ve Amsterdam kriterleri, Roma Antlaşması gibi metinler içerisinde Üyelik-Avrupalılık bağlantıları kurulmakta ve AB'nin bütünleşmesinin bölgesel nitelikte olduğu, sadece Avrupalı devletler AB'ye tam üye olabileceği vb. maddeler yer almaktadır. AB bu ‘aidiyet’ duygusu her ne kadar Ankara Antlaşmasıyla aşılsa da genel anlayış, Türkiye'nin Avrupa devletleri içerisinde yer almadığıdır.

AB'nin Türkiye'ye yönelik bir diğer tutumu ise, “coğrafya” ile alakalıdır. AB içerisindeki bazı üye devletler, Türkiye'nin coğrafi olarak Avrupalı olmadığı ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği sonrası AB'nin sınırlarının Asya-Ortadoğu hattına kadar ilerlemesi kuruluş amacına ters düşeceğini ileri sürmektedirler. AB'nin Türkiye'nin üyeliğine yönelik bir diğer tutumu “kültür” çerçevesindedir. Türkiye'nin Avrupa kültürüne ait olmadığı ve hem dinen hem de Avrupa kıtası kültür mozağının tersi bir kültür altyapısına sahip olduğu şeklindeki tezleridir. AB'nin söylemsel karakteri olan farklılıklarla bütünleşme ideali Türkiye'nin içinde yer alabilecek bir söylem olarak görülmemektedir. AB içerisindeki bazı kesimlerin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesinin de içeriğinde genellikle Türkiye'nin stratejik, ekonomik, enerji vb. konumlarına atıfta bulunulduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye-AB ilişkileri ve AB'nin Türkiye'ye karşı hem üyelik hem de stratejik ortaklık çerçevesindeki tutumlarının “teknik perspektiften” çok, “siyasi perspektifler” temelinde ilerlediğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak, günümüzde Türkiye'nin AB'ye üye olma bağlamında siyasi olarak istekli bir tutum sergilediği görülmektedir. Ancak Türkiye 2002'de kurulan yeni hükümetle dış politikasında bir dizi değişikliklere gitmiş ve AB'ye yönelik ‘amaçsallık’ politikasını, ‘araçsallık’ politikasına dönüştürmüştür. Kıbrıs sorunu hem siyasi hem toplumsal hem de ekonomik ve sınırsal (topraksal) alanlardaki problemler dinamikliğini

korumaktadır. AB'nin Kıbrıs ile alakalı taraflı tutumu, Türkiye'yi AB'nin bölge politikalarına karşı önlemler almaya sevketmiştir. Türkiye ile AB'nin hem üyelik hem de karşılıklı ilişkiler/politikalar üzerinde en fazla etkiye sahip olan unsurun 'Kıbrıs Meselesi' olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Agnew, J., Hegemony- The New Shape of Global Power, Temple University Press, Philadelphia 2005.

Ahmetbeyoğlu, A., Afyoncu, E., Tamçelik, S., “Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri”, Tatav Yayınları, İstanbul 2001, sf. 171-254

Ahmetbeyoğlu, A., Afyoncu, E., Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, Bostan, İ., “Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergahı”, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001, sf. 11-38

Akman, V., Avrupa Topluluğu ve Türkiye- Uluslarüstü Antlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa, Alfa Yayınları, İstanbul 2005.

Akmaral, K., Kıbrıs Türkünü İmhayı hedefleyen Akritas Planı ve Annan’a Dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs, Bilge Karınca Yayınevi, İstanbul 2004.

Aktar, C., Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci, Birden R., “Genişleme’nin Araçları”, İletişim Yayınları, İstanbul 2002

Alasya, F., Kıbrıs ve Rum –Yunan Emelleri, KKTC Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992

An, A., Kıbrıs Nereye Gidiyor, Everest Yayınları, İstanbul, 2002

An, A., Kıbrıslılık Bilincinin Geliştirilmesi, Galeri-Kültür Yayınları, Lefkoşa, Şubat 1998

- Anastasiou, H., The Broken Olive Branch- Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, vol: 1, Syracuse University Press, New York 2008.
- Anastasiou, H., The Broken Olive Branch- Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus, vol: 2, Syracuse University Press, New York 2008.
- Arslan, A., Efendi ve Uşak- Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri, Paraf Yayınları, (2. Baskı), İstanbul Nisan 2010
- Aşkın, R., Kılıç, M., Kıbrıs Girit Olmasın, Huncular Kitap, Ankara Aralık 2003.
- Atakol, K., Ayrılıklar Kalıcı mı? Kıbrıslı Türkler ve Rumlar, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul Mart 2006.
- Atun, A. Fikret, AB ve Kıbrıs'ın AB'ye Üyeliği, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları, No:10, Lefkoşe Şubat, 2001
- Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002 Yılı İlerleme Raporu, Ankara 2002
- Aydoğan, M., Avrupa Birliğinin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliği'ne, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2002
- Ayhan, U., Avrupa Birliğinin Yönetmelik Yapısı ve Türkiye, Adalet Yayınevi, Ankara 2009,
- Aykaç, M., Parlak, Z., Tüm Yönleriyle Türkiye AB İlişkileri, Dartan, M., 'Türkiye ve AB İlişkileri ve Gümrük Birliği', Elif Kitapevi Yayınları, İstanbul 2002, sf. 93-159.
- Baç, M. Müftüler, Türkiye ve Avrupa Birliği: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2001
- Bal, İ., 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Çalış, Ş., "Türkiye'nin AB Üyelik Konusu ve Helsinki Kararları", Alfa Yayınları, İstanbul 2001, sf. 153-171

- Bal, İ., 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Özcan, M., “1990 Sonrası AB-Türkiye İlişkileri”, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, sf. 131-153
- Bal, İ., 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Uslu, N., “Kıbrıs Sorunu”, Alfa Yayınları, İstanbul Kasım 2001, sf. 263-305.
- Bayraktar, G., Durgun, Ş., Islam and Politics, A Kitap Binyıl Yayınevi, Ankara Ağustos 2011.
- Beratlı, N., Kıbrıs Türklerinin Tarihi 3. Kitap, galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999.
- Beriş, Y., “Tarafların Gözüyle Kıbrıs Tezleri”, Görüş Dergisi (Kıbrıs Özel Sayısı), Mart 2002, sf. 66-75
- Beynon, R., The Routledge Companion to Global Economics, Routledge Press, London and New York 2001.
- Birand, M. Ali, Türkiye’nin Avrupa Macerası 1959-1999, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2000
- Birand, M. A., 30 Hot Days, Published by K. Rüstem& Brother, London- Nicosia- İstanbul 1985.
- Boğaziçi Yöneticileri Vakfı, Türkiye ve Avrupa, Kurtiş Yayın, İstanbul, Mayıs 2004
- Bulaç, A. Avrupa Birliği ve Türkiye, Eylül Yayınları, İstanbul 2001
- Bogdanı, M., Turkey and The Dilemma of EU Accession- When Religion Meets Politics, Published by I.B. Tauris, London – New York 2011
- Borchardt, K. Diester, Avrupa Bütünleşmesi- Avrupa Birliği’nin Kökenleri ve Büyümesi, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara.
- Bomberg, E., Stubb, A., The European Union: How Does it Work?, The New European Union Series, Oxford University Press, New York 2003.

- Bozer, A., “Lüksemburg Zirvesinin Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli”, 16 Aralık 1997, Türkiye AB Derneği Yayını, Ankara 1998, sf. 2-10
- Bozkurt, E., Demirel, H., Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak 2004.
- Bozkurt, E., Özcan M. Köktaş A., Avrupa Birliği Hukuku, Nobel Yayıncılık, Ankara 2001
- Bozkurt İ. ,”Kıbrıs’ın Tarihine Kısa Bir Bakış”,Ülger, İ., Kaya, Efeğil, E., Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi, Ahsen Yayıncılık, Ankara 2001
- Bozkurt, V., Avrupa Birliği ve Türkiye, Vıpaş A.Ş. Yayınları, Bursa 2001
- Buluñ, A., Zeki, ‘Kıbrıs Politikası’nın Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları’, Akademik Bakış, C. 1, S. 1, Ankara-2007, s. 85-86
- Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği- Ulusüstü Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler, Alfa Yayınları, (3. Baskı), İstanbul Ekim 2002.
- Canbolat, S. İbrahim, Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği- Bir Dönüşümün Analizi, Alfa Yayınları, (Genişletilmiş 2. Baskı), İstanbul 1998
- Cerrahoğlu, Z. Yalçınkaya, Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1960-1990), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998
- Ceyhun, O., Leloğlu, D., Avrupa Birliği Yolunda Türkiye İçin Brüksel El Kitabı, Aksoy Yayınları, İstanbul 2000
- Cornell, E., Türkiye Avrupanın Eşiğinde, Cem Yayınevi, İstanbul 1998
- Coşkun E., Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, Cem Yayınevi, İstanbul 2001

- Çakmak, H., Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri, Platin Yayıncılık, Mart 2005.
- Çakmak, Z., Kıbrıs'ta İsyân- Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Çalış, Ş., Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri- Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişim, Nobel Yayın Dağıtım, (2. Baskı) Ankara 2001.
- Çay, A., Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.
- Çayhan E., Dünden Bugüne Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri ve siyasi Partilerin Konuya Bakışı, Boyut Kitapları, İstanbul 1997
- Çelebi, A., Avrupa: Halkların Siyasal Birliği, Metis Yayın, İstanbul 2002
- Çeliktaş, Y., Türkiye Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs sorunu, <http://politikaakademisi.org/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/> (10.12.2014)
- Çerçi T., Avrupa Yalanı, Avrupa Birliği Virajında Türkiye, Tez Yayınları, İstanbul 2002
- Çevikel, N., Kıbrıs: Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878), 47 Numara Yayın, İstanbul Eylül 2006
- Dartan, M., Hatipoğlu E., Dikkaya M., Eco Bölgesi: Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, İstanbul 2002.
- Davignon, E., Partners for Growth: New Trends in EC-Turkish Cooperation : A Forum Europe Conferance, President of the Sociate Generale de Belgique, Sheraton Brussels Hotel and Towers, May 13 and 14 1993.
- Demir, N., Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:15, No:1, Elazığ 2005 sf. 347-365

- Demossier, M., The European Puzzle, Berghah boks, New York Oxford 2007.
- Denker, M. Sami, Kıbrıs Sorunu Bir Milletin ve Devletin Yaşama Hakkı, Türkar Yayınları, İstanbul 2002
- Denktaş R., Kıbrıs Meselesinde Son Durum, R. Denktaş Eğitim Vakfı yayınları, No:2, 1996
- Denktaş, S., Önce Çözüm Sonra Avrupa, Görüş Dergisi, Haziran 1997, sf. 28-32
- Derviş, K., Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü Ekonomi ve Dış Politika Formu, Doğan Kitap, İstanbul 2004.
- Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye-AB İlişkileri - Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı- Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000.
- Dinan, D., Europe Recast: A History of European Union, Lynne Rienner Published, London 2004.
- Dodd, H. Clement, Cyprus Issue A Current Perspective, Avcı, A. Güney, Kıbrıs Meselesi Güncel Bir Bakış, Turhan Kitapevi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar:3, Ankara 1996.
- Duna C., Kutay, P. , Gümrük Birliği İle Nereye? Küreselleşme, Makro Bölgecilik ve AB, İntermedia Yayınları, İstanbul 1996
- Dura, C., Atik, H., Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara Mayıs 2003.
- Durgun, Ş., Ulus İnşası ve Milliyetçilik, A Kitap, Ankara Mayıs 2014.
- Düzgit, S. Aydın, "AB Genişleme ve Komşuluk Politikası", Kaya, A., Düzgit, S. Aydın, Gürsoy, Y., Beşgül, Ö., Avrupa Birliği'ne Giriş- Tarih, Kurumlar ve Politikalar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Ekim 2011.

- Eminer, Ç., İlkman G., Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, Eminer, Ç. ‘Rumlar Neden Avrupa Birliği’ne Girmek İstiyor’, Dışışleri Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, Lefkoşe, sf. 34-38
- Eminer, Ç., İlkman G., Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, Evran M., “Türkiye AB İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs’ın Avrupa Birliği’ne Üyeliği”, Dışışleri Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları, Lefkoşe, 41-50
- Erdoğan, A., Kıbrıs’ta Osmanlılar, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşe, Mayıs 2008.
- Eroğlu, H., Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı, Yay Yayınevi, Ankara 1975.
- Eroğlu, H., Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler, Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2005.
- Feyzioğlu, T. “Avrupa Kuruluşları (Özellikle Avrupa Konseyi) ile Kıbrıs Türk Halkı İlişkileri”, Uluslararası Alanda Kıbrıs Türk Toplumunun Siyasi ve İktisadi Meseleleri, Sisav Yayınları, İstanbul 1986, sf. 55-65
- Gazioğlu, A., “Kıbrıs’ın AB Üyeliği, Enosis Hayalleri ve Gerçekler”, Ülger, İ., Efeğil, E., Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Ahsen Yayıncılık, (2. Baskı), Ankara Mart 2002
- Gazioğlu, C. Ahmet, Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatları ve Sosyo-Ekonomik Durum (1958-1960) Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı IV., Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşe Temmuz 2000.
- Gazioğlu, C. Ahmet, İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler- Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul Nisan 1996.
- George, S., Politics and Policy the European Community, Oxford University Press, New York 1991.

Gibbons, H. Scoot, The Genocide Files, Charles Bravos Publishers, London 1997.

Giorgi, L., Rodousakis, N., Garcia, M., Peterson, M., ‘The European as a Community of Values’, Democracy in the European Union: Towards the Emergence of a Public Sphere, Giorgi, L., Ingmar Von H., Parsons, W., Routledge Published, London and New York 2006.

Gökçekuş, H., Kıbrıs’ın Dünü Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa Haziran 2001.

Güleçyüz, K., AB Sürecinde Değişen Türkiye, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, Ocak 2005.

Gümrükçü, H., Türkiye ve Avrupa Birliği- İlişkinin Unutulan Yönleri Dünü ve Bugünü, Avrupa Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2002

Günuğur, H., “Cardiff Zirvesi Ardından Türkiye AB İlişkileri Paneli” 19 Haziran 1998, Türkiye Avrupa Birliği Derneği Yayını, Ankara 1998, sf. 1-8

Güven, E., Helsinki’den Kopenhag’a Kıbrıs, Om Yayınevi, İstanbul 2003.

Güven,E., Adam Talat’ın Kıbrıs’ı, Doğan Kitap, İstanbul 2009.

Hasgüler, M. Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikaları Sorunu, İletişim Yayınları, İstanbul 2000

Hasgüler, M., Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının İflası, Öteki Yayınevi, Ankara Kasım 1998.

Hasgüler,M., Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

Hitchens, C., Hostage to History: Cyprus From the Ottoman to Kissenger, Verso, London 1998.

Haufler, A., 'Regional İntegration and the Development of Tax Systems in the European Union' Lahiri, S., Regionalism and Globalization- Theory and Practice, Published by Routledge, London and New York 2002

İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1-15 Kasım 2000.

İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1-15 Eylül 2001.

İktisadi Kalkınma Vakfı, AB ve Türkiye- AB İlişkileri- Temel Kavramlar Rehberi, İstanbul Mayıs 2003.

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, "2000 Yılı İlerleme Raporları", S. 147, Eylül- Aralık 2000.

İlhan S., Avrupa Birliği'ne Neden Hayır Jeopolitik Bir Yaklaşım, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000.

İnalcık, H., "A Note The Population of Cyprus", Journal For Cypriot Studies 3 (1) 1997. Sf: 3-11.

İsmail, S., Kıbrıs Üzerine Bildiriler, İsmail, S., "Kıbrıs'ın AB Üyeliği ve Uluslararası Hukuk" Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşe, Ocak 1998, sf. 181-193

İsmail, S., Kıbrıs Barış Harekatı Nedenleri Gelişimi Sonuçları, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998.

İsmail, S., 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998

İsmail, S., Kıbrıs Sorununun Kökleri İngiliz Yönetiminde Türk Rum İlişkileri ve İlk Türk Rum Kavgaları, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 4 Şubat 2000.

İsmail, S., Kıbrıs'ta Yunan Sorunu, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, (yy)

- Kahramanyol, M., Türkiye AB İlişkileri- 16-17 Mart 2001 Tarihinde Düzenlenmiş Olan Sempozyum Bildirileri, Karluk, R., “Türkiye AB’nin Neresindedir?” Türk Ocakları Genel Merkezi-Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara (yy), sf. 31-47
- Kale B., Türkiye’nin AB Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi, Stratejik Analiz, C.1, S.8, Aralık 2000, sf. 5-23
- Karluk, R., Tonus Ö., “Türkiye AB İlişkileri Çıkmaz Sokakta”, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. XV, S. 1-2, 1999, sf. 343-364
- Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, (7. Basım), Beta Basım Yayın, İstanbul 2003
- Karluk, S. R., “Avrupa Birliğinde Bölünmüş Bir Devlet” , İrfan Kalaycı, Kıbrıs’ın Geleceği: Ekonomi- Politik Bir Tartışma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara Aralık 2004. sf. 127-148
- Kaymakçı, O., Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara Şubat 2005
- Keser, U., Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013), Berikan Yayınevi, Ankara 2013.
- Kıbrıs İlerleme Raporu, Kıbrıs 2001
- Kılıç, R., Türkiye AB İlişkileri ve Gümrük Birliği- Ekonomik Entegrasyon Teorisi- Gümrük Birliği Teorisi, Siyasal Kitapevi, Ankara 2002.
- Kılıçkiran, O., Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi ve Çözümü İle İlgili Kısa Bir Deneme, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1990.
- Kızılyürek, N., Kıbrıs Sorununda İç ve Dış Etkenler, Işık Kitapevi (2. Basım), Ocak 2001.
- Kızılyürek, N., Glaskof Klarides: Tarihten Güncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

- Kızılyürek, N., Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Kızılyürek, N., Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs, İletişim Yayınları,(3. Baskı), İstanbul, 2003
- Koç, S., Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Mayıs 2005,
- Kongar E., Kültür Üzerine, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1982
- Kongar, E., 21. Yüzyılda Türkiye- 2000’li yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999,
- Kuloğlu A., Özkan, A., “Avrupa Birliği’nin Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası”, Stratejik Analiz, C.4, S. 39, Ankara 2003, sf. 22-30
- KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi, “23 Mayıs Anlaşması”, <http://www.kktcb.org/upload/pdf/69290.pdf>, (17.02.2015).
- Lake,M., The EU & Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?, Fderal Trust for Education and Resarch, London 2005.
- Manisalı, E., Cyprus Yesterday and Today, Der Publications, İstanbul 2000.
- Manisalı, E., Avrupa Birliğine Alınmayan Türkiye’yi Gümrük Birliğinde Bekleyen Sorunlar, Bağlam Yayıncılık, İstanbul Aralık 1994
- Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkileri, Çağdaş Yayınları (2. Baskı), İstanbul Ekim 1998
- Manisalı, E., Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe, Derin Yayınları, İstanbul 2002.
- Manisalı E., İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, (4. Basım), Otopsi Yayınları, İstanbul 2002.

- Manisalı, E., Dünden Bugüne Kıbrıs, Gündoğan Yayınları, (2. Baskı), İstanbul, Mayıs 2003.
- Manisalı, E., Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, Derin Yayınları, İstanbul 2003
- Manisalı, E., Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005.
- Manizade, D., Atatürk ve Kıbrıs, Esmer, A. Şükrü, “Kıbrıs , Dün Bugün ve Yarın”, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, İstanbul 1975, sf. 75-83
- Mavratas, V. Kaysar, Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs’taki Yönleri, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2000
- Mayes, S., Cyprus and Makarios, Putnam Publishers, London 1960.
- Mendelson, M., H., Kıbrıs’ın Avrupa Birliği’ne Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır-Hukuki Mütalaa, Londra Ekim 2001.
- Michael, N., M., “An Orthodox Institution of Ottoman Political Authority: The Church of Cyprus”, Michael, N., M., Kappler, M., E, Gavriel, E., Near and Middle East Monographs: 4, Harrassowitz Verlag, Germany Wiesbaden 2009.
- Moran, M., Sovereignty Divided- Essays on the International Dimension of the Cyprus Problem, Published by Cyrep Lefkoşa 1998
- Mütercimler, E., Satılık Ada Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Öyküsü, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul Kasım 2003.
- Mütercimler, E. Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı, Arba Yayınları, (2. Baskı), İstanbul, Temmuz 1998.
- Nelson, F. Brent, Alexander, C-G. Stubb, The European Union- Reading on the Theory and Practice of European Integration, Lynne Rienner Publishers, London 1994

- Neuwahl, N., “The Eoropean Union and Cyprus”, Perceptions, September-November 2001, sf. 76-91
- Nugent, N., European Union Enlargement, Palgrave Mcmillan Published, New York 2004.
- Oberling, P., Neogitiating for Survival- The Turkish Cypriot Quest for a Solution to the Cyprus Problem, The Aldington Press, Princeton New Jersey USA 1991
- Öçalan, G., Türkiye ve Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu, <http://akademikperspektif.com/2014/01/14/turkiye-ve-yunanistan-perspektifinden-kibris-sorunu/> (16.01. 2005)
- Olgun, E. “Kıbrıs’ta İdeal Çözüm Türkiye İle Eş Zamanlı AB Üyeliği” Görüş Dergisi, Haziran 1997, sf. 24-27
- Onay, Y., “İki Devletlilik Tezi ve Kıbrıs Rum Kesimi Avrupa Birliği İlişkisi”, Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Kış 2002, Yıl:1, S. 1, sf. 115-125
- Oran B., Türk Dış Politikası C.2, (1980-2001), Baykal S., Arat T., “AB ile İlişkiler”, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, sf. 326-365
- Oran B., Türk Dış Politikası, C.1 (1919-1980), Erhan, Ç., Arat, T., “AT ile İlişkiler”, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, sf. 808-853
- Ömeroğlu A., Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’nin ve Kıbrıs’ın Eş Zamanlı Üyeliği Meselesi, Diyalog Yayınları, İstanbul 2000
- Önalp, E., Geçmişten Günümüze Kıbrıs, Berikan Yayınevi, (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara 2010.

- Önsoy, R., “Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi (1939 Sonrası)”, Kıbrıs’ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve TC Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No:8, Ankara 1993, sf. 251-256
- Özdağ, Ü., Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri- Jeopolitik İnceleme, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi- ASAM, (2. Baskı) Ankara, 2002
- Özdemir, M. Altınışık, S., Avrupa Birliği El Kitabı, Günuğur, H. “Türkiye AB İlişkileri Tarihçesi” TCMB Yayınları, Ankara 1995, sf. 177-189
- Özarslan B., Bahadır, Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı, İstanbul-2007.
- Özersay, K., Kıbrıs sorunu Hukuksal Bir İnceleme, Asam yayınları, Balkan Araştırmalar Dizisi:8, Ankara 2002
- Özkan, İ. Reşat, Dış Politika- Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yayınları, İstanbul 1996
- Özkan, İ. Reşat, Türkiye’nin Dış Politika Sorunları, Ümit Yayıncılık, Ankara 1999
- Özkan, İ. Reşat, Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Yunanistan, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2001
- Özkan, İ. Reşat, Yeni Mandacılık, Ümit Yayıncılık, Ankara 2001.
- Özmen, S., Avrasyanın Kırılma Noktası, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul Mayıs 2005
- Panteli, S., A History of Cyprus from Foreign Domination to Toubled Indepence, East-West Publications london the Hague, London 2000.
- Papadakis, Y., Ölü Bölgeden Yankılar- Kıbrıs’ın Bölünmüşlüğünü Aşmak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Şubat 2009.

- Peterson, M., "Turkey Before the New Millenium : A Bridge Between Civilizations or a New Regional Great Power?" Larsson, R., Boundaries of Europe?, Published by Forskningsradsnamnden, Report: 98:6, Stockholm 1998
- Reçber, K., Türkiye-AB İlişkileri, Aktüel Yayınları, İstanbul Kasım 2004
- Reddaway, J., Burdened with Cyprus the British Connection, K. Rüstem& Bro. And Weiden & Nicolson L.t.d., London 1986
- Sandıklı, A., Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2001
- Sarı, M., Ekonomik Bağımsızlık Ulusal Kalkınma ve Sanayileşme İçin Gümrük Birliği'ne Hayır, "Gümrük Birliğinin Getirip Götürecekleri" Türk Devrim Kurumu Yayınları, ankara 1996, sf. 35-40
- Sarıca M., Teziç, E., Eski yurt, Ö., Kıbrıs sorunu, İstanbul Üniversitesi Yayınları (10. Basım), İstanbul 1975.
- Satan, A., "Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi" Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, C. 3, S: 6, İstanbul 2004. Sf: 55-70
- Serdar, A. Seda, "Avrupa'nın Cesur Adımı: Nice Zirvesi Kararları", Stratejik Analiz, C.1, S.9, Ocak 2001, sf. 20-25
- Serter, V. Zeki, Kıbrıs Tarihi, Kemal Matbaası, Lefkoşa.
- Solsten, E., Cyprus A Country Study, Area Handbook Series, Fourth Edition, Washington January 1993.
- Somoncuoğlu, S., Gümrük'te Kuşatma, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara 2002.
- Somoncuoğlu, S., Avrupa Birliği- Bitmeyen Yol, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.

- Somoncuoğlu, S., Kıbrıs'ta Sirtaki, Boyut Tan Matbaası, Araştırma İnceleme Serisi:10, Ankara Eylül 2002.
- Somoncuoğlu, S., Sorularla Belgelerle Kıbrıs Çözüm mü Çözülme mi?, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası, Zembil Yayın, Ankara 2003.
- Soysal, M., "A Solution for Cyprus Throught Statehood", Perceptions, Vol. IV, No:3 September-November 1999, sf. 54-66İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 1991
- Sönmezoğlu, F. , Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu, Der Yayınevi, İstanbul 1989.
- Sperling, J., Emil Kirchner, Recasting the European Order,- Security Architectures and Economic Cooperation, Manchester University Press, New York 1997
- Stephen, M., "How the International Community Made a Cyprus Settlement Impossible", Perceptions, Vol. VI, No: 1, March-May 2001, sf. 60-77.
- Şahiner, M., Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti, Paris Sorbonne Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Doktora Tezi, Yeni Karar Yayınları, İstanbul 1979.
- Şen, F., Türkiye AB İlişkilerinde Dış Etkenler, Ümit Yayıncılık, Ankara Ocak 2005.
- Şimşek, H., "Türkiye-Kıbrıs-AB İlişkileri ve Kıbrıs Sorununun Muhtemel Çözümü", Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Bahar 2002, Y.1, S.1, sf. 29-37
- Tarakçı, M., Kıbrıs Barış Harekatı, Hiperlink Yayınları, İstanbul Mart 2010.
- Tamçelik, S., Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri, Nil Yayınları, İzmir 1997.
- Tamçelik, S., Kıbrıs'taki Çatışmanın Hukuki Boyutu, IQ Sanat Yayıncılık, İstanbul Nisan 2012.

- Tamçelik, S., Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara Ekim 2009.
- Tamçelik, S., Kıbrıs İçin Düşünülen Federal Anayasanın Özellikleri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (OSAM), Stratejik Analiz Serisi, Zirve Üniversitesi, Gaziantep Kasım 2010.
- Tekeli İ., İlkin S., Türkiye ve Avrupa Topluluğu I Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993
- Tekeli İ., İlkin S., Türkiye ve Avrupa Topluluğu II Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993
- Tekeli İ., İlkin S., Türkiye ve Avrupa Topluluğu III Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000
- Temiztürk, H., Türkiye-AB İlişkilerinin Medyatik Serüveni, Tasam Yayınları, İstanbul, Ocak 2007.
- The Oxford Dictionary of BYZANTIUM, Vol: 1, New York 1991. Sf: 567-570.
- Türkmen,İ.,<http://www.bilgesam.org/incele/1246/-kibris-sorunu/#.VRGMTvysVe9>
(05.03.2015)
- T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara Ocak 1993.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfus Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, No:43, Ankara 2002.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, 5. Baskı, Ankara 2002.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2003 Yılı İlerleme Raporu, Ankara 2003

- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, (Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara Ocak 1996.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Bağımsız Türkiye Komisyon Raporu, Ankara 2010
- Uslu, N., Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs, 21. Yüzyıl Yayınları:12, Ankara 2000.
- Ülgen, S., AB Müzakereleri El Kitabı: Ne Bekliyoruz, Ne Olacak?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Kasım 2005.
- Ülger, İ. Kaya, Efeğil, E., Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Bozkurt, İ., “Kıbrıs’ın Tarihine Kısa Bir Bakış”, Ahsen Yayıncılık (2. Baskı), Ankara 2001, sf. 9-15
- Ünal, H., Coşkun, D. Birgül, “Kıbrıs Meselesi: Kısa Tarihçe, Mevcut Durum Analizi ve Muhtemel Senaryolar”, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Stratejik Analiz, S.12, Ankara Nisan 2001.
- Vanezis, P. N., Makarios: Pragmatism v. İdealism, Abelard- Sshuman Limited, London 1974.
- Vatansever, M., “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, Özel Sayı, 2010. sf. 1487-1530
- Weber, W., “Relations Between the State and Civil Society in Turkey: Does the EU Make a Difference?”, Joseph S. Joseph, Turkey and the European Union, Published by Palgrave Macmillan, New York 2006
- Yakın, G., Tek Yol AB mi?, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara Aralık 2004
- Yeşilada, B., “Turkey’s Candidacy for EU Membership”, The Middle East Journal, Vol: 56, No:1, (Winter 2002), sf. 94-111
- Zürcher, J., Van Der Linden, H., The European Union, Turkey and Islam, Amsterdam University Press, Amsterdam 2004.

İnternet Kaynakları

- <http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> (13.02.2015)
- http://www.mfa.gov.tr/annan-plani-ile-kurulmasi-ongorulen-kibris-turk-kurucu-devleti_nin-anayasasi.tr.mfa (12.03.2015)
- http://www.tuicakademi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=410:yeni-kibris-stratejisi-qtanimaq&catid=128:uncategorised&Itemid=214 (15.03.2015)
- <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber/12-Mayis.htm> (12.03.2015)
- http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2010/06/100617_cyprus_profile.shtml (03.03.2015)
- http://law.academic.ru/8959/mutatis_mutandis (13.03.2015)
- http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2339/turkiye_abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_annan_plani (05.03.1015)
- http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/9278/Tarihi_Kibris_muzakereleri_basladi.html (01.03.2015)
- <http://politikaakademisi.org/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/> (14.03.2015)
- http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa (12.03.2015)
- <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf> (15.03.2015)
- <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18769818.asp> (06.03.2015)
- <http://politikaakademisi.org/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/> (14.03.2015)
- <http://politikaakademisi.org/turk-dis-politikasinin-2014-yili-bilancosu/> (15.03.2015)
- <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/1047-cozulme-sarmalinda-mill%EF%BF%BD-dava-kibris> (20.03.2015)
- <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=832&ContentId=636&phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b> (20.02.2015)
- <http://ab.gov.tr/index.php?p=109&l=1> (25.03.2015)
- <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=202> (30.03.2015)

<http://www.kibrispostasi.com/print.php?col=104&art=10422> (20.03.2015)

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfa
(20.03.2015)

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/283962/Sondaj_icin_ilk_adim_atildi.html
(09.03.2015)

<http://www.turksam.org.tr/makale-detay/692-komsu-devletlerle-%EF%BF%BDsifir-sorun-politikasi-ve-yunanistan> (12.04.2015)

http://www.ntv.com.tr/dunya/turkiyeden-kktcye-10-yilda-9-milyar-lira,WY49kjZ43UCEy_pasfgoMw (03.06.2015)

EKLER

Kıbrıs Haritası

Kaynak: https://www.google.com.tr/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAYQjB0&url=http%3A%2F%2Fwww.tarihnotlari.com%2Fkibris-baris-harekati%2Fkibris-harita%2F&ei=SfgbVafDN83oaLnogbAO&bvm=bv.89744112,d.d24&psig=AFQjCNFBpV1NzNCAMm_pRJG5ji4al5u35A&ust=1427982779495249 (30.03.2015)

Kıbrıs'ın Türkiye'ye Uzaklığı

Kaynak: https://www.google.com.tr/search?q=k%C4%B1br%C4%B1s+harita&es_sm=93&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=N_gbVfntBcvfaKuxgsgE&ved=0CBsQsAQ&biw=1024&bih=471#imgdii=&imgrc=oAtD_h2kFSDqcM%253A%3Bo0DOBirMw9KFWM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.firat.com%252FUserFiles%252FImage%252Fbasarihikayeleri%252FK%2525C4%2525B1br%2525C4%2525B1s%252520Projesi%252FKIBRIS-harita-b.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.firat.com%252Fbasarihikayeleri%252Fkibris-su-temin-projesi%3B800%3B533 (30.02.2015)

Annan Planı ve Revize Edilmiş Banki Moon Planına göre Kıbrıs Haritası

Kaynak:https://www.google.com.tr/search?q=annan+plan%C4%B1na+g%C3%B6re+k%C4%B1br%C4%B1s+haritas%C4%B1&espv=2&biw=1024&bih=471&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=jPkbVcfAN43PaNPaguAC&ved=0CAYQ_AUoAQ&dpr=1#tbn=isch&q=annan+plan%C4%B1na+g%C3%B6re+k%C4%B1br%C4%B1s&imgdii=&imgre=N9svkTaVLqABfM%253A%3Bi2SX fsVWI--AM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.21yyte.org%252Fassets%252Fuploads%252Fimages%252FGKY%252520Kibr%2525C4%2525B1s%252520M%2525C3%2525BCzakereler%252520ba%2525C5%25259Fl%2525C4%2525B1yor.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.21yyte.org%252Ftr%252Ffarastirma%252Fkibris%252F2013%252F12%252F23%252F7344%252Fkibrisa-yeni-plan-ban-ki-moon-ya-da-revize-annan-plani%3B620%3B350 (23.03.2015)

Yıl	Türk	Rum	Diğer	Toplam
1881	45.458	137.631	3.084	186.173
1891	47.926	158.585	2.775	209.286
1901	51.307	182.739	2.974	237.020
1911	46.428	214.480	3.056	263.964
1921	51.339	244.887	4.489	300.715
1931	64.245	276.572	7.142	347.959
1938	66.459	310.070	-	376.529
1946	80.548	361.199	8.367	450.114
1960	105.494	448.861	-	554.355

1881 ve 1960 lı yıllar arasında Kıbrıslı Türklerin Nüfusu

Kaynak: https://www.google.com.tr/search?q=1960+t%C3%BCrklerin+k%C4%B1br%C4%B1s+yerle%C5%9Fim+tablosu&espv=2&biw=1024&bih=471&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=0f4bVeXQH43haNrqgpgN&ved=0CAYQ_AUoAQ&dpr=1#tbm=isch&q=1960+K%C4%B1br%C4%B1s+T%C3%BCrkleri+g%C3%B6%C3%A7&imgdii=_&imgsrc=_r5Xo1kj-3AKTM%253A%3BXilqh95kTO3nLM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.t2174a.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2014%252F09%252Fgg-001.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.t2174a.com%252F%253Fp%253D5866%3B480%3B323
(24.03.2015)

Barış Harekâtı

Kaynak: https://www.google.com.tr/search?q=1960+t%C3%BCrklerin+k%C4%B1br%C4%B1s+yerle%C5%9Fim+tablosu&espv=2&biw=1024&bih=471&source=lnms&tbn=i sch&sa=X&ei=0f4bVeXQH43haNrpgpN&ved=0CAYQ_AUoAQ&dpr=1#tbn=isch&q=1974+t%C3%BCrklerin+k%C4%B1br%C4%B1s+yerle%C5%9Fim+tablosu&imgdii=_&imgsrc=AhA9Vj9wAaQAkM%253A%3BUMusGT2oWpaa7M%3Bhttp%253A%252F%252Fwowturkey.com%252Ftr292%252Fkemalcanhakki_hrriyet20temmuz1974ec6286ij4.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.acikogretim.gen.tr%252Fshowthread.php%253Ft%253D39661%3B300%3B400 (25.03.2015)

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında İstanbul'da doğdum. İlköğretim ve lise eğitimimi İstanbul'da tamamladım. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun oldum. 2012 yılında Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitim programına başladım.

Özel ilgi alanlarım, Ortadoğu Uluslararası Güvenlik Stratejileri, Siyaset Bilimi, Türk Siyasal Hayatı ve Türk Dış Politikasıdır. Yabancı dilim İngilizcedir.

Hilal ERDOĞAN